

The Project Gutenberg eBook of Jutelmia läheltä ja kaukaa II: Salojärwen kukkanen, by Pietari Hannikainen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Jutelmia läheltä ja kaukaa II: Salojärwen kukkanen

Author: Pietari Hannikainen

Release date: March 10, 2005 [EBook #15316]

Most recently updated: December 14, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JUTELMIA LÄHELTÄ JA KAUKAA II: SALOJÄRWEN KUKKANEN ***

Produced by Tapio Riikonen

JUTELMIA LÄHELTÄ JA KAUKAA II: Salojärwen kukkanen

Kirj.

P. Hannikainen

K. Suomalaisen Kirjapaino, Sortawala, 1884.

I.

Oli eräs pyhäpäiwä kesällä vuonna 1596. Kirkonmeno oli äsken päättynyt Salojärwen kappelissa ja wanha Martti pappi astui wäsyksissä kirkolta pappilaa kohti myöhemmin kuin tawallisina pyhinä. Hänen astuessaan pappilan portaita ylös, hänen waimonsa Riitta, noin keski=ikäinen nainen, tuli hänelle kiiruin askelin vastaan ja milt'ei lyönyt teräwää nenäänsä miehensä otsaan, huudahtaen: "no, wiimeinkin sinä tulet."

—"Niin, sinun on hywä sanoa wiimeinkin, Riitta, mutta jos tietäisit miten wäsyksissä minä olen! Hänen herruutensa kuulutukset weiwät enemmän aikaa kuin koko muu kirkonmeno. Arwaatko mitä hänen herruutensa nyt kuuluttaa ympäri Suomenmaan?"

—"Jos hän olisi kuuluttanut sinulle, että minun päiwälliseni on kymmenesti saanut jäähtyä. Nyt se on taas jo ammin ollut pöydällä."

—"Se on hywä, Riitta kulta, minä tulen heti mutta hänen herruutensa kirjoittaa minulle—waikka, Jumala paratkoon, en ole vielä joutanut sitä lukemaan loppuun ja ehkä lie synti käydä lounaalle ja pitää hänen herruutensa tärkeä kirjoitus lukematta."

—"On se sitte yhtä suuri synti jäähdyttää ruokakin pöydällä, ja kas se kuin hänen herruutensa!"

—"Hiljaan, hiljaan, waimo, seinillä saattaa olla korwat."

—"Olkoon sata korvaa, minä wähät hänen herruudestaan."

—"Jumalan tähden, me olemme hukassa, jos se tulee tietyksi—ja arvaa se, hänen herruutensa, et woi aawistaa miten tarkoin hän tietää kaikki."

—"Niin, tietäköön myös minun porsaspaistini par'aikaa jäähtywän pöydällä, ja minusta se on yhtä hywä kuin hänen herruutensa."

—"Ainakin minä tällä kertaa olen siihen wiaton", sanoi Martti pappi, huoaten sywästi ja kääntyi panemaan lakkiansa ja sauwaansa nurkkaan. Silloin tuli huoneesen kolmas henki, juosten Martti papille vastaan. Se oli nuori, noin 20 vuoden ikäinen neiti, pyöreä, kukoistawa muoto, jota ympäröi pörheät kiiltäwät hiussuortuwat, mitkä kiharoina aaltoiliwat hänen täyteläisille, hienoille lumiwalkoisille olkapäillensä, antaen hänen werewälle muodollensa erinomaisen ihanuuden. Mutta kaikkein enimmäen kaunisti hänen muotoansa sininen silmäpari, josta, hänen katsahdellessaan wuoroin isäänsä ja äitiänsä, säihkyi niin ihmeellinen lumoawa walo, että se kohta woi poistaa kaiken eripuraisuuden, joka joskus sattui ilmestymään näiden muutoin jotenkin hywäsopuisten wanhempain wälillä.

—"Terwe tulemastanne, isä," sanoi hän; suudellen isäänsä.

—"Ja hywää huomenta äiti", sanoi hän, palawasti suudellen äitiänsä.

—"Ja missä sinä Anna olet wiipynyt koko aamu päiwän?" kysyi äiti, wähän nuhdellen tytärtänsä.

—"Aamu oli niin ihana, ja se wietteläi minut käwelemään; minä harhailin pitkin metsää tuon Salojärwen ympäri", kertoi Anna.

Kaikki kolme istuivat kohta lounaspöytään, ja Martti pappi näytti pian, miten hänelle maistui päiwällinen niin pitkän toimituksen perästä kuin tämän päiwäinen oli,

—"Uskotteko, ystäwäni", lausui hän tyydyttyään ensimmäisen ruokahalunsa, "minä en ole koskaan ennen lukenut sellaista kuulutusta tämän Salojärwen kirkossa. Te ette wielä woi aawistaa mitä hänen herruutensa nyt julistaa."

—"Aina Flemingistä ja yhä Flemingistä, jota joka päiwä saa kuulla", sanoi Riitta, leikaten eteensä paistia.

—"Sst! hiljaan, Riitta! Se on hywin waarallista, tänä aikana puhella niin—sillä hänen herruutensa—"

—"Siinäpäs se nyt on, ihan kylmää, se ei maistu enää millenkään", huudahti Riitta rouwa, peittäen paisti=palaisen takaisin lautaselle. "Hänen herruutensa on pilannut kaikki, hän on waan kaikkialla häiritsemässä."

—"Riitta, se on synti, se on suuri synti sanoa niin. Sinä et ehkä wielä tiedä, että koko maa on täynnä meteliä, ja tämä muutoin rauhallinen Salojärwikin,—se on meidän synteimme tähden—tännekin uhkaa kapinan henki. Saatte sen kuulla, minä luen teille hänen herruutensa kirjoituksen." Näin sanoen, Martti pappi weti poweltaan suuren kirjeen, awasi sen ja luki puolin saarnaawalla äänellä:

"Mester Martti! Te tunnette, että Pohjanmaa on täynnä pahanilkisiä konnia, jotka owat rikkoneet walansa ja pettäneet laillisen kuninkaansa. Sitä pahempi, moniaat Herran palwelijatkin, owat ryhtyneet näiden roistojen asiaan, ja wietelleet sanankuulijansa. Minun uskolliset sotilaani Kyröstä tapasivat yhden, joka nimittää itseään Yrjö Eeronpojaksi, ja joka petollisuudessa meni siihen asti, että hän, minun luwattani ja tietämättäni kirjoitti talonpojille walituskirjan, jonka he owat wieneet eräälle kapinalliselle herttualle Ruotsiin. Mutta tämä maansa pettäjä pääsi sotilaitteni käsistä pakenemaan ennen kuin hän ehdittiin hirtättää. Nyt on teidän lankonne, joka palwelee minun joukoissani, ilmoittanut minulle luulonsa, että tämä Yrjö, tunnettu konna, roswo, maailman ja kansan wiettelijä, on woinut paeta Sawoon, jossa hänellä kuuluu olewan wanhemmat ja sukulaisia. Siis, hywä Martti herra, jos karkulas tulee niille seuduille, elkää toiwoko nähdä taiwaan autuutta, jos hänet laskette käsistänne muuanne kuin minun sotilaitteni kynsiin. Sellainen on minun ja kuninkaan tahto, ja tietäkää nyt sitä wilpittömästi noudattaa. Klaus Fleming, wapaaherra ja Suomenmaan ylimmäinen käskynhaltija."

—"Mutta isä, mistä tunnette karkulaan? Hänen herruutensa ei wirka mitään hänen iästänsä ja näöstänsä."

—"Todella; lapseni, ei sanaakaan hän niistä wirka. Mutta, Anna, hän luottaa minun kiiwauteeni, minun uskollisuuteeni ja minun tarkkuuteeni —sillä, näet sinä, Anna, hänen herruutensa tuntee minut, hän antoi minulle kättä silloin kuin olin Turussa ja pääsin hänen puheilleen—ja mitä turhaa—ken ei woisi tuntea roswoa, maansa pettäjää, kansan wiettelijää? Minä tunnen hänet heti, Anna, minä sidotan

hänet köysiin, minä kuristan hänet ja lähetän hänen suuruutensa—Mutta mitäs kummaa tämä on?"

Martin puheen keskeytti ulkoa portaalta kuuluva laulu. Samassa tuli salin toiselta puolelta piika ja ilmoitti, että köyhä teini tahtoi nähdä waltoja ja odotti siihen asti portaalla.

Annan posket punastuivat, mutta lävähtiivät jälleen waaleiksi. Emännän huulille kuwausi taas niiden tawallinen ylenkatseinen iwa. Martti pappi itse meni kiirusilla askelilla owea kohti, awasi sen ja seisattui kuuntelemaan laulua. Anna otti wihdoin muutamia askelia owea kohti ja näytti aikowan pilkistää ulos, mutta hän seisattui yht'äkkiä isänsä taa, kääntäen silmänsä pois äidistänsä, joka tähtäsi Annaa.

—"Kuulinhan minä järkiään, ettei se ollut hän", sanoi Anna, huoaten sywästi.

Laulu loppui pian ja Martti pappi wiittasi teinille sanoen:

—"Astukaa sisälle, nuori ystäwä. Te tarwitsette wissisti lepoa ja wirwoitusta pitkällä matkallanne."

Puhuteltu oli rohkeasti nöyrällä kumarruksella tullut saliin ja kätellyt Martti pappia. Hän oli nuori noin 28 w. ikäinen mies, pitkä ja hywin awokatseinen. Hänen silmissään oli jotakin, joka teki hänet jokaiselle, ken häntä näki, järkiään tuttavaksi. Jokainen muisteli häntä ennen nähneensä.

Waihdettuaan eräitä sanoja, tulija pyydettiin ruoalle, ja keskeytynyttä päiwällistä jatkettiin.

Wasta istuttua pöytään, teinin ja Annan silmät oliwat kohdanneet toisensa. Tämä ensimmäinen kohtaaus olikin sywä. Se nostatti weren Annan poskille ja se näytti ensin kuin peljästyttävän nuorta neittä. Mutta se oli waan silmänräpäyksen tunto. Seuraawana hänen silmänsä koko loisto lankesi teinin silmään, ja molemmat nuoret näyttiwät jo tuntewan toisensa. Silloin Martti pappi keskeytti alkaneen silmäpuheen, alkaen jutella nuoruudestansa, jolloin hänkin oli käwellyt teininä, Upsalasta Tornion kautta ja halki Suomen. Nuori teini, joka nimitti itseään, Juosepiksi, näytti tarkasti kuunteleman Martin puhetta. Pian oltiin tultu ajan tapauksiin. Nuoren miehen muoto oli yht'äkkiä muuttunut.— hänen silmänsä isku oli tullut tuleksi, ja lauseet hänen suustansa tuliwat teräwiksi nuoliksi, mitkä pystyiwät sydämmeen. Martti pappi kääntyi katsomaan hänen silmiinsä. Silloin yht'äkkiä Juoseppi taukosi, rupesi nauramaan ja sanoi:

—"Te näette, että Upsalan teinit owat wähän entisestään muuttuneet. Me olemme hywin raiwoisia ja tahdomme yht'aikaa muuttaa nurin koko maailman. Minä luotan, ett'ette pahastu rohkeudestani."

—"En ensinkään", sanoi Martti ystäwällisesti, "se oli waan eräs ajatus, joka wierähti päähäni, mutta minä sen jo unhotin, teidän puhe minua huwittaa, ja minä toiwon, että lepäisitte moniaan päiwän minun luonani."

—"Minä suostun siihen mielelläni, waikka suurella halulla tahtoisin joutua wanhempieni luo Karjalaan, sillä tämä aika on lewoton, ja minua huolettaa, miten heidän on laita siellä."

—"Herra Juoseppi! minä rakastan teitä sen tähden, että näen teissä miehen, joka pitää pyhänä maassa seisowaa järjestystä. Tänä aikana, Jumala paratkoon, on pahanilkisiä ihmisiä, jotka owat unhottaneet mitä heidän rauhaansa sopii. Uskotteko, että näöstä woipi tuntea sen, joka on asettainut kuningasta ja esiwaltaa vastaan? Minä olen warma siitä, että muodosta tunnen jokaisen, ken on kapinallisen Kaarle herttuan puolelta."

—"Todellako?" sanoi Juoseppi, ja hänen silmänsä lankesiwat Annaa kohti, joka punastui.

Annan ja nuoren teinin onneksi emäntä peruutti tuolinsa, joka oli merkinä päiwällisen olewan lopussa. Martti koetti wielä jatkaa puhettansa, mutta se ei tahtonut enää sujua. Teini oli tullut äänettömäksi, Anna sen oli huomannut ja antoi hänelle wiittauksen seurata itseänsä ulos. Molemmat nuoret jättiwät heti salin ja wetäysiwät wähäiseen puistoon, joka oli pappilan ikkunain alla.

—"Sallitteko minun puhella teille huoleni?" sanoi Anna, heidän istuttua erään puun juurelle. "Minä pelkään, ettette ole se, miksi olette ilmoittaineet."

—"Olisitteko nähneet salaisuuteni?" sanoi tämä hämmästyen.

—"Ensi wilaukselta jo teidän muodossanne oli jotakin, mikä muistutti minulle—."

—"Siitä, mikä oli kymmenen vuotta sitte. Anna, muistatteko wielä sen ajan? Muistatteko wielä nuorta huliwiliä, jota eräinä hetkinä näitte Tukholmassa? Te olitte silloin kaswawa tyttö."

—"Niin, te olette se, joksi teidät luulin tunteneeni jo ensi wilaukselta?"

—"Yrjö Eeronpoika", kuiskasi teini Annan korwaan. Annan poket waaleniwat.

—"Ja te ette vielä tunne isääni?" sanoi hän, katsahtaen säikkyneenä teinin silmiin.

—"Minä tunnen, että hänellä on lanko Turussa, sotawäessä, Klaus herran palveluksessa."

—"Se ei ole mitään," vastasi Anna huolellisesti. "Waan isäni on niitä miehiä, joiden ajatukset eiwät koskaan woi erota piiristä, mihin wirka ja olewat olot ne owat supistaneet. Hän ei ole pahasydämminen, waan hän on tuiki armoton jokaista kohtaan, jota Klaus herra wihaa. Hän on tunnollisesti ilmoittanut Turkuun jokaisen, ken tässä kappelissa on wähänkään tunnettu mielipiteittensä suhteen—tiedätte warmaan, että talonpojat owat täälläkin raiwossa. Minua peloittaa, että teidän henkenne on täällä waarassa—paetkaa, paetkaa hywin pikaisesti."

—"Anna!" sanoi Yrjö—sillä tällä nimellä tahdomme edelleen häntä mainita—"Anna," sanoi hän katsoen neidon silmiin.

Annan posket läwähtiwät punaisiksi, ja hän painoi silmänsä alas.

—"Anna", kertoi hän edelleen. "Tunnenko teidät oikein? Olenko kuullut oikein, mitä täällä on minulle kerrottu? Olettehan yksi meidän puoluetta?"

Anna säpsähti.

—"Tunnettehan, mitä wiime aikoina on tapahtunut? Talonpojat owat kapinassa Tornioista Turkuun asti; Sigismundin walta on katkaistawa; Klaus Flemingin aika on lopussa, ja meidän täytyy wäkiwallalla saada se loppuun—"

—"Paetkaa, paetkaa", sanoi Anna wawisten, ja hänen poskensa oliwat taas rusettuneet. "Jokainen hetki tuo suuremman waaran teidän hengellenne. Te ette warmaankaan tiedä, että—"

—"Että?"

—"Koko kappeli myös on raiwossa, ja Klaun sotawäki woi olla täällä huomenna."

—"Ja teidän isänne ei siitä tiedä mitään?"

—"Ei mitään, ei hiiskausta hän ole siitä kuullut—ja tuo sotilain majatalo ei siitä tiedä mitään—puolisataa nuijamiestä rynnistää sen tulewana yönä, minä tunnen sen enkä ole wirkkanut siitä isälleni. Minä tunnen ne uskalikkaat, joilla on aikomus se tehdä."

—"Te tunnette sen, te, Anna?"

—"Minä en woiisi sitä muuten teille ilmoittaa."

—"Waan mikä minut on tuonut tänne? Anna, sanokaa, oliko se sattuma wai onni, joka minut toi tänne? Minä pakenin Ilmajoelta ja eksyin metsään, tulin tietämättäni tähän kappeliin ja löydän täällä sen, jota olen etsinyt. Anna! enhän erhety—olethan jo kauan ollut minun!"

Annan muoto oli Yrjön puhuessa rusettunut ja jälleen waalennut. Mutta ennenkuin Yrjö päätti, hän oli wienosti nojautunut Yrjön käsiwarrelle. Yrjö käänsi päänsä aikomuksessa painaa tulinen suutelo hänen huulillensa, mutta Anna hyppäsi silloin yht'äkkiä seisaalleen ja sanoi pikaisesti:

—"Teidän pitää tällä hetkellä paeta. Te ette woi täällä tehdä mitään muuta kuin antaa henkenne turhaan waaraan. Totelkaa nyt minun neuwoani."

—"Minä en woi paeta, minä en woi jättää tätä paikkaa."

—"Kuulkaa, minusta tuntuu maa tärisewän jalkojeni alla. Flemingin ratsujoukko on tulossa, se tuntee teidät heti—se raatelee kuin tuli, se on saanut tietää meidän aikomuksemme—minun täytyy se ilmoittaa—joutukaa, joutukaa!"

Anna oli tuskin ehtinyt sanoa tämän, kun kaksi ratsulaista kirkon takaa lennätti täyttä nelistä pappilaa kohti. Niiden tie meni pienen puutarhan ohitse, ja sen harwa puistikko ei woinut kuin puoleksi suojella noita kohta nuorta näkymästä siwuitse ajajoille.

—"Kaikki on myöhäistä, me olemme hukassa", lausui Anna. "Waan odottakaa, minulla on teille pelastus. Tässä on onsi raita, jonka sisään mahtuu ihminen. Tulkaa, minä peitän teidät siihen."

Näin lausuttuaan Anna weti nuoren miehen perästänsä puistikkaan ja molemmat katosiwat sinne. Anna oli tuskin ehtinyt työntää Yrjön onteen puuhun ja wiskata oksalle kuiwamaan asetetun waatekappaleen puun halkeaman eteen, kun kymmenkunta ratsulaista oli syössyt kahden edellätulijan perästä ja piirittänyt pienen pappilan huoneet joka haaralta, niinkuin Anna jo edestäpäin oli peljännyt.

Nuori tyttö kuiskasi sen jo edeltäpäin Yrjölle, varoittaen häntä liikahtamasta, kunnes saisi häneltä siihen luwan, ja juoksi sitten pikaisesti huoneihin.

Kaksi ensimmäistä sotilasta oli siellä jo nostanut hirweän metelin. Martti oli kokonaan säikäyksissä.

—"Minä", sanoi hän, "olisin peiteltyt sellaista ihmistä? Mitä ajattelette?"

—"Meillä on käsky wangita teidät ja wiedä Turun linnaan, missä teille on warustettu pimein tyrmä, saarnataksenne petosta sen kiwiseinille."

—"Minä wannon, että olen ihan wiaton. Minun talossani ei ole ketään nuijamiestä."

—"Ja pakolainen teini? Haa, teidän kaswonne waalenewat."

—"Pakolainen teini?" kertoi Martti wapisewalla äänellä ja harhaili silmillänsä ympäri salin. Hän oli kohdannut tyttärensä silmät, hän katsoi niihin ja luki niissä, mikä oli tapahtunut. Annan silmissä näkyi pelko ja epäily; mutta niissä näkyi yht'aikaa rukous hänen isällensä.

Wanha Martti ymmärsi tämän rukouksen ja tuli kauheaan riitaan omassa tunnossansa. "Hän on hänet kätkenyt tai hän on hänet auttanut pakoon", arweli hän.

Siinä epäilyksessä, johon Martti herra oli joutunut, näytti wihdoin waloisa ajatus yht'äkkiä kirkastawan hänen otsaansa.

—"Pahuus", sanoi hän, "ei woi koskaan peittyä niin, ettei se wiimein tule ilmi. Yrjö Eeronpoika on piillyt minun talooni tai muualle, teidän kiiwautenne ja hänen omat syntinsä tuovat hänet wiimein esiin. Sitä wasten ottakaa kaikki, mitä minulla on, se on teidän wallassanne. Käskekää awaamaan kellarini, tyhjentakää se ja etsikää. Minä en woi tehdä sitä parempaa."

Sotilaat kiiruhtiwat seuraamaan annettua wiittausta. Kellari oli pian awattu ja sen sisällys etsitty. Mutta mahdotonta oli katsella siellä olewia suuria astioita, maistamatta niiden sisusta.

Wanha moniwuotinen olut teki pian vaikutuksensa. Sotilaat oliwat tulleet hywin iloisiksi, ja etsiminen alkoi mennä päällisin puolin. Annan muoto oli jälleen tullut iloiseksi. Martti herra waan näytti synkistyneen. Hän näytti tunnossansa taas olewan riitainen. "Minulla woi olla suurin seurakunta tarjona, jos woin sen karkulaan saada heidän käsiinsä; mutta minusta tuntuu kuin säälin tuota iloista nuorta miestä, jonka muut ehkä owat wietelleet", ajatteli hän.

Anna katseli isänsä silmiin ja peljästy. Mutta heti johtui hänelle mieleen, ettei hänen isänsäkään woinut arwata Yrjön olopaikkaa; ja silloin hänen kaswoillensa taas lewisi huolettomuuden tywen. Waan tämä oli hywin lyhyt, sillä hän rupesi taas walkemaan, nähtyään sotilaiden menewän puutarhaan. Hän ei tohtinut kuitenkaan liikahtaa, peljäten woiwansa jollakin tawalla herättää sotilaiden epäluuloa. Mutta kauhistus kuwasi hänen kaswoillensa, kun hän huomasi, että sotilaat oliwat tehneet mustan pilkun raidan oksalla riippuwaan waatteesen.

—"Jokohan he oliwat mitä keksineet?" arweli hän. Hän ei wielä ymmärtänyt sotilaiden aikomusta. Mutta pian hän sen ymmärsi, kun sotilaat astuiwat muutamia askeleita raidasta ja wetiwät pistolit wyöltänsä. Heidän oli aikomus ampua pilkkaan, jonka oliwat tehneet waatteesen. Warma kuolema odotti Yrjöä, jos ei silmänräpäyksessä saataisi apua. Anna tunsi sydämensä jäätywän. Surkealla parkahduksella hän syöksi ulos sotilaita kohti. Silmän räpäyksessä hän oli iskenyt kätensä jo ojennettuun pistoliin. Se laukesi, ja Anna lankesi sotamiehen jalkoihin.

Hämmästyneenä sotilas jäi seisomaan paikalleen, sill'aikaa kun toinen jo oli ojentanut pistolinsa. Anna hyppäsi jälleen ylös ja kiljasi:

—"Jumalan tähden, te olette hukassa. Kuulkaa! Nuijamiehet, koko kappelin talonpojat keräytywät, te olette heti piiritetyt ... katsokaa ne owat tuolla."

Näin sanoen Anna wiittasi kädellensä joukkoa kohti, joka kirkon luota tuli pappilaan päin. Se oli eräs hautajaisjoukko, joka oli kauemmin wiipynyt kirkolla ja nyt palasi sieltä.

Mutta Annan wiekkaus auttoi kuitenkin. Sotilaat jättiwät heti puiston. Yrjö oli pelastettu warmasta kuolemasta.

Mutta Annan teko toi onnettoman seurauksen. Sotilaat ryntäsiwät onnettoman hautajaisjoukon päälle ja alkoiwat hakata sen keskeen. Muutamat miehistä otettiin heti kiinni ja wiettiin pappilaan tutkittawiksi. Nämä waromattomasti saiwat ilmoittaneeksi kappelilaisten aikomuksen, rynnätä sinne majoitettujen sotilaiden päälle, ja että ryntäyshetki jo oli määrätty.

Tämä sanoma muutti sotamiesten aikomuksen. Yrjö Eeronpojan etsiminen oli jo seisattunut, ja sotilaat kääntyivät lähimmäisiin taloihin, joissa he raiwosivat hirmuisesti, kunnes yö heidät saawutti. Mutta talonpojat oliwat sill'aikaa myös keräytyneet ja astuiwat hajallisena joukkona kirkon kylää kohti. Seuraawana aamuna oli tappelu Salojärwen kirkolla, jossa useat sotamiehet urhollisesti tapellen kaatuiwat ja tähteet pakeniwat.

Mutta Yrjö Eeronpoika oli myös sillä aikaa päässyt pakenemaan ja katosi ajaksi Sawonmaan perille.

Martti herran aikomuksiin tämä tapaus oli tehnyt suuren loukkauksen. Hänen toiwonsa Flemingin ystäwydestä oli kadonnut, ja hän syytti siitä nuorta Yrjöä, jonka tulo kappeliin oli tuottanut sellaiset tapaukset. Hän uhkasi kostaa, hän uhkasi tehdä kaikki, saadakseen Yrjö Eeronpojalle kostetuksi hänen petoksensa. Mutta kun hän puheli siitä perheellensä, silloin Annan silmät wesistyiwät. Hän kiersi hienot kätensä isänsä kaulan ympäri ja sopotti: "isä, eikö se ole synti etsiä kostaa? Hän saattaa olla wiaton, waikka Klaus herra häntä niin wainoo. Onko se mikä rikos kirjoittaa walituskirjaa kansalle, jota kiusataan?"

Martti pappi jäi silloin ääneti, waan hänen koston uhkauksensa oliwat myös unhotetut.

II.

Oli syyspäiwän aamu vuonna 1596. Klaus herra oli wielä makuuhuoneessaan Turussa. Kaksi hänen käskyläisiään istui suuressa linnan salissa; molemmat oliwat täydessä sotapuwussa, ja pitkät sotarukkaset riippuiwat nauhassa kummallakin wasemmassa kalwosimessa. He istuiwat melkein wastakkain penkillä ja oliwat kiiwaassa puheessa.

—"Onpa toki kumma, että hänen herruutensa tänään makaa niin kauan", sanoi wanhempi sotilas, jolla oli harwa keltawa parta.

—"Taas hänen herruutensa", wastasi toinen, irwistäen niin, että walkeat hampaat wälkkyiwät hänen tuuhean mustan partansa wälistä, ja hänen tummat silmänsä näytti wät iskewän tulta mustien, nenän päällitse yhteen juoksewien kulmakarmojen alta.—"Meillä sinulle nauraisi wat wanhat ämmätkin, kun kuulisi wat sinun noin meidän kesken puhellessamme sanowan 'hänen herruutensa', sill'aikaa, kun isäntäsi makaa yhdellä tawalla kuin minä ja sinä. Ihmiset owat toki maatessaan yhden wertaiset, samoin kuin kuoltuansa."

"Synti on sanoa niin, Kola. Minä kantelin hänen herruuttansa lapsena sylissäni; minä olisin silloin woinut häntä sinutella, mutta minä en sitä tehnyt, minä sanoin hänelle aina teidän herruutenne."

—"Hahaha", nauroi Kola.

—"Mutta minä en koskaan kumarrellut otsaani hänen jalkoihinsa, niinkuin sinä, Kola, teet joka aamu", wastasi Iiwar.

—"Se on sentähden, että olet yhtä tuhma kuin muutkin kansalaisesi. Iiwar, parempi on silmäin edessä olla nöyrä ja matelewa kuin käärme ja saada selän takana seisoa suorana kuin ihminen, kuten itse 'hänen herruutensa'. Waan te Suomalaiset olette kerran sellaiset. Odottakaa, odottakaa wielä wähen. Klaus herra antaa minulle suuren omaisuuden, minä neuwon sitten teille ihmisen tapoja. Minä koetan, tokko teidän selkänne notkistuwat. Minun woimani ulottuu Turusta Tornioon saakka, niin pian kuin Sigismund, suuri kuningas, sen tahtoo."

—"Tiedätkö Kola mitä Sigismund tekee ensi työksensä, kun hän tulee tänne?"

—"Hän taittaa sinun niskasi, Iiwar, ja opettaa sen notkistumaan", sanoi Kola.

—"Ei, hän hirtättää sinut ensi puuhun, niin pian kuin hän on tullut tänne", sanoi Iiwar nauraen.

—"Sigismund, suuri kuningas, tänne?" wastasi Kola. "Hänellä on parempia toimia, kuin tulla näiden talonpoikien joukkoon! Koko teidän maassanne ei ole yhtään ihmistä, joka woisi kohdella häntä niinkuin alamainen kuningastaan. Sigismund on suuren Puolan kuningas, ja tämä maa on kuin yksi jalan ala erämaata, joka saastuttaa hänen pyhät jalkansa. Tämän hän lahjoittaa halwimmalle palwelijallensa, saappaansa puhdistajalle. Ja missä teillä on ne ruhtinaat, jotka woisi wat kumartua hänen pyhiin jalkoihinsa? Wai sinunko herruutesi, joka kiusaa kuninkaan sotawäkeä nälällä talonpoikien tuwissa, wai nuo uppiniskaiset talonpojat, lammaslauma, joka juoksee metsissä paimenetta?"

Kolan puhuessa awautui owi, ja eräs sotilas astui sisään. Molemmat käskyläiset hypähtiwät ylös. Tulija weti poweltansa suuren kirjeen, ja Kola ojensi kätensä sitä ottamaan.

—"Elä", sanoi sotilas. "Minä en woi antaa tätä muille kuin hänen herruudellensa. Missä hän on? Ilmoittakaa minun tuloni!"

Iiwarin wietyä sana Flemingille, tämä tuli ja awasi kirjeen ja käski saapuville tulleen sihterinsä lukea sen. Sen sisälllys oli seuraawa:

"Koko Sawonmaa on uudelleen raiwossa; yhdeksän tuhatta miestä kuuluu olewan lähdössä nuijilla ja keihäillä warustettuina astumaan Turkua kohti, jonka kapinamiehet uhkaawat ampuu raunioiksi. Eräs Yrjö Eeronpoika niminen wiettelijä Pohjanmaalta on yllyttänyt talonpoikia huutamaan Kaarle herttuata kuninkaaksi tai pyytämään Wenäläisiä awukseen ja ajamaan kuninkaan sotawäki maasta pois. Koko isänmaa on waarassa."

Flemingin muoto synkistyi. Hän silmäili pikaisesti läsnäolewia. Iiwar oli alakuloisen ja lewottoman näköinen waan Kolan kaswoille kuwausi milt'ei pilkallinen ilo.

—"Sinä jäät tänne, Kola!" sanoi Fleming wähän mietittyään; "ja sinä Iiwar käsket neljännen rakunajoukon olemaan walmiina, sekä warustat hewoseni."

Iiwar meni.

—"Mitä sinä sanot tästä, Kola?"

—"Minä sanon, että jos tämä olisi tapahtunut Puolassa, kuningas olisi hirtättänyt jok'ainoan talonpojan ja antanut heidän tilansa uskollisille sotamiehillensä."

—"Mutta sanopas minulle, miten se on mahdollista, että tuo Yrjö Eeronpoika weijari aina pääsee sotamiesteni käsistä", kysyi Fleming "Minä pelkään, että siinä on jotakin petosta."

—"Se on hywin yksinkertainen asia", wastasi Kola, kumartaen sywästi. "Minä olen jo sen perillä. Teidän herruutenne on liian paljon luottanut Iiwariin. Hänellä on Salojärwellä lanko, jolla on ihana tytär. Yrjö on muutamia kuukausia sitten hänet nähnyt, ja he owat tulleet hywiksi ystäwiksi. Iiwar on siitä saanut sukulaiseltansa tiedon ja ilmoittaa nyt teidän herruutenne jokaisen ajatuksen tytölle, joka taas ne ilmoittaa sulhaiselleen: Yrjölle."

—"Ja sinä tunnet sen etkä ole ennen ilmoittanut minulle sellaista petosta; minä hirtätän sinut linnan portin kamanaan."

—"Minä pääsin sen jäljille wasta tänä yönä, teidän herruutenne. Lukekaa nyt itse, jos ette usko. Minä tapasin Salojärweltä tulleet kirjeet Iiwarin huoneesta."

Ja Kola weti tukun paperia poweltansa ja ojensi ne Flemingille. Tämä katsahti niihin pikaisesti ja pisti ne powellensa.

—"Se on kauhistus", sanoi hän. "Minä en woi ymmärtää miten se on mahdollista. Iiwar on palwellut minua lapsuudestani asti. Minä olen pitänyt häntä uskollisimpana miehenäni. Nyt yht'äkkiä tämmöinen petos! Se on hirweää! Minä luulen, että maailma menee nurin. Mutta, Kola, sinä haet nyt tuon tytön. Sinun pitää häneltä saada tieto Yrjö weijarin olinpaikasta. Mutta kawahhda, ett'et anna hänen arwata sinun olewasi minun lähettiläitäni. Aikanansa tuot tytön minulle terweenä tänne linnaan. Minä tahdon nähdä, mitä hänellä woiisi tehdä.—Nyt tulee meidän paikalla lähteä matkaan."

Muuan tunti sen jälkeen läksi neljäs rakunajoukko Turusta ajamaan ulos Hämeesen päin. Fleming itse ratsasti wähän jälessä ja hänen wieressään ajoi puolalainen adjutantti Kola Ludowski.

III.

Talwi oli kowimmillaan. Oli tammikuun keskipaikat wuona 1597. Hirmuinen tuisku raiwosi ulkona. Paksu lumi peitti jo kaikki aidat, ja pienemmistä hnoneista ei näkynyt enää kuin wähäinen osa seinää katon rajassa. Tuiskuawa lumi täytti ilman.

Yksinään ja huolellisen näköisenä Anna istui silloin kammarissaan Salojärwen pappilassa. Hänellä oli

polwillaan ompelus, mutta nyt hän ei ommellut. Wihko paperia oli hänen edessään pöydällä. Ne olivat kirjeitä, tulleet jo aikoja sitten, mutta hän luki niitä toisen toisensa perästä; sitä hän jo oli tehnyt monesti ennenkin. Kun viimeinen waipui hänen kädestänsä pöydälle, kirkas kyynel näkyi värisevän hänen silmissänsä ja putoawan wihdoin hänen kädellensä. Ikään kuin säikähtyneenä tästä hän äkkiä nosti silmänsä ja katsahti ulos, mutta vielä surullisemman näköisenä kuin ennen hän käänsi silmänsä jälleen ompelukseensa ja otti sen taas käteensä.

Owi awautui silloin hiljaisesti ja lumesta walkeana pistäytyi siitä mies sisään.

Anna säikähti ja hypähti ylös. Hänen poskensa olivat punastuneet. Wapisevilla kädellä hän otti mieheltä kirjeen, jonka se tarjosi, katsahti pikaisesti päällekirjoitukseen ja sinettiin ja jäi sitten katsomaan äänetönnä ja ikäänkuin pelolla tulleen silmiin. Hän näytti koettawan jo edeltä päin lukea miehen silmistä, mitä sanomia hän ehkä toi, mutta hän tunsu huulensa wapisevan eikä tohtinut kysyä mitään.

Wihdoin hän kiitti muutamalla sanalla ja wiittasi tuskin tuntuwasti, jota kuitenkin mies näytti ymmärtävän, sillä seuraawana silmänräpäyksenä hän jo oli yksinänsä.

Sinetti oli pian murrettu, ja Anna istui ompeluspöytänsä ääreen. Pikaisella silmäyksellä hän luki kaiwatut riwit.

Tultuaan kirjeen loppuun, hän käänsi sen jälleen ja luki sen uudelleen. Nyt wasta hän seurasi tarkkuudella jokaista riwiä ja näytti ikäänkuin painawan mieleensä jokaista lausetta, jokaista sanaa erikseen. Kauan hän luki näin ja wiimeksi hän vielä silmäili uudelleen erinäisiä paikkoja. Mutta kun kaikki oli luettu, olivat hänen silmänsä taas kyynelissä, waan niiden wälitse toisti toivo ja lohdutus.

Yrjö oli wiime kesänä Salojärweltä paettuansa, ollut alituisessa liikkeessä. Hän oli matkannut paikasta paikkaan ja joka paikassa koettanut ohjata talonpoikien liikuntoja siinä lewottomuudessa, joka Pohjanmaalta oli lewinnyt ympäri Sawonmaan. Hän oli monessa paikassa ollut hengen waarassa alinomia wäijywien wihollisten keskellä, mutta onni oli häntä tähän asti seurannut joka paikassa. Tällä wälillä hänen rakkautensa Annaan oli yhä kiihtynyt, hän ei woinut ajatella mitään, tehdä eikä toimittaa mitään, muistamatta Annaa, jonka warowaisuus kerran oli pelastanut hänen henkensä. Anna oli silloin tällöin saanut tilaisuuden wastata hänen kirjeihinsä ja he molemmat olivat, waikka erillään toisistaan, wähitellen tulleet toisillensa wälttämättömiksi. Anna tiesi Yrjön jokaisen ajatuksen, jokaisen aikeen, ja hänkin tunsu elämänsä olewan sidotun Yrjöö.

Se, mitä Yrjö nyt aikoi tehdä, oli waarallisin kaikista, mitä hän vielä oli tehnyt. Antakaamme hänen itsensä puhua, niinkuin hän siitä kirjoitti Annalle:

"Kansan tila", kirjoitti hän, "on nyt täällä Sawonmaassa muuttunut hirweäksi. Se on sellainen, ettei kukaan enää tiedä, mikä on oikea ja mikä wäärä. Ainoa oikeus, mikä vielä löytyy, on ehkä se, joka elää kansan terweessä sydämessä. Mitä luulet, Anna? Kun ulkonaiset tapaukset sotkewat oikeuden ja wääräyden kansan keskessä sekaisin, onko silloin parempi jättäytyä tämän sekasotkun waltaan ja menettää kaikki wapautensa ja kunniansa ja waipua tapausten orjaksi? Minä uskon ett'et sinä woi ajatella sitä enemmän kuin minäkään. Meidän wapahtajamme meni ristin puuhun sentähden, että hänellä oli jumalallinen woima kärsiä ja kuolla sen asian puolesta, minkä hän tunsu oikeaksi. Me emme olisi nyt kristityitä, me olisimme raatelewien himojemme orjia, pakanoita, jos hän ei olisi pyhän oppinsa tähden mennyt kuolemaan. Katso, Anna, mikä ihana oppi se on! Luuletko, ett'emme vielä woiisi tulla orjiksi sille maalliselle wiholliselle, joka meidän kansaamme nyt joka haaralta uhkaa, jos emme woiisi pelkäämättä mennä kuolemaan sen asian tähden, jota me pidämme oikeana? Sinä et woi niin luulla. Sinä ajattelet samalla tawoin kuin minä. Sinun ajatuksesi owat minun ajatukseni, ensimmäinen wilaus sinun silmäsi näytti minulle koko sinun sielusi.

"Nokian tappelun perästä ja sen kuultuaan Flemingin sotawäki on tullut ihan raiwoiseksi. Sotaherrat owat jättäneet raa'an joukkonsa nojaan kansan pyhimmät oikeudet. Omaisuus on kadottanut arwonsa, laki on unhotettu ja sorrettu, ihmishenki ja yksityisen omaisuus owat tulleet sotajoukon leikkikaluksi; pereellinen elämä on sen pilkkana ja ylenkatseena; rehellisyys ja kunnia owat tulleet nauruksi: miekka, tuli ja wesi ja häwyttömyys turmelewat ja raatelewat kaikki. Sinä et woiisi rakastaa minua, Anna, jos minä woiisin nähdä tämän kaiken ja olla jouten. Minä en enää olisi se Yrjö, jolle olet uskonut sydämesi. En suinkaan, minä en rohkenisi sinulle lähettää tätä kirjettä, jos minun olisi mahdollista huoletonna katsella maanmiesteni onnetonta tilaa. Mutta elä sentään usko, että minä toiwon onnistuwani siinä, mitä aikomukseni on tehdä. Minua saattaa odottaa warma kuolema, mutta minua lohduttaa tieto, että jokainen henki, jokainen oikean asian puolesta wuodatettu weripisara ennen tai myöhemmin auttaa kansan oikeutta, ja kuolema on suloinen minulle, kun tiedän, että sinä rakastat minua ja wuodatat kyöneleen minun haudalleni.

"Se, mitä nyt aion tehdä, on lyhyesti kerrottu. Sinä tunnet, että Sawon sotawäen päälliköt owat

Suursawon pappilassa. Kukaan yksinäinen lähempi joukko ei tohdi lähestyä heitä walituksilla, sillä he pelkäävät jokaisessa tapaawansa nuijalaisia, ottawat kiinni jokaisen ja kuolettawat sen hirweimmällä tawalla. Nyt owat Sawon miehet kokoontuneet, ja huomenna heillä on aikomus tuhatmiehisenä joukkona lähteä täältä matkaan. Minä olen, niinkuin voit odottaa, pukeutunut talonpojan waatteisin ja seuraan heitä salaisena pääjohtajana, mutta julkisena on eräs toinen, hywin tunnettu talonpoika. Näin suuri joukko kuin olemme, pian ilman aseitta, ilman nähtävää sotaisuuden merkkiä, meillä on toivo rauhassa päästä sotapäällikköjen puheille. Kokouspaikaksi on määrätty Suursawon pappila. Minä olen siitä jo edeltäpäin kirjoittanut kirkkoherralle, ja hän on luwannut koettaa parastansa, että puheleminen sotaherrojen kanssa woisi tapahtua rauhallisesti. Minä olen suostunut siinä olemaan tulkkina.

"Mutta kaiken tämän ohessa, me tunnemme jokainen hywin, että meidän päämme owat suuressa waarassa. Minä en tiedä, mikä wastustamaton halu minussa on syntynyt tawata sinua, Anna, sitä ennen. Wai lieneekö se sentähden, että meidän aikomuksemme on mennä Turkuun asti, jos emme saa mitään sowintoa toimeen Suursawossa, ja se uusi waara joka meitä woi kohdata siellä, on ehkä joku salainen syy minun haluuni tawata sinua. Salojärweltä on waan muutamia peninkulmia Suursawon eli Mikkelin pappilaan. Minä toiwon yöt päiwät nähdä sinua sillä tiellä ja saada puristaa sinut rintaani. Mutta se kaikki on Jumalan kädessä."

IV.

Luettuaan Yrjön kirjeen Anna luuli lewollisesti woiwansa odottaa päiwää, jona Yrjö oli tulewa. Mutta, kuta enemmän määräpäiwä läheni, sitä suuremman ahdistuksen hän tunsi rinnassaan. Hänen oli wihdoin mahdoton eroittaa ajatuksistaan niitä kuwia, mitkä joka päiwä eläwämmästi liikuttiwat hänen olentoansa. Turhaan hän koetteli mieleensä teroittaa sitä tuntoa, ettei mitään siitä, jota hän tässä miehessä rakasti, muuten olisi woinut löytyä, että Yrjön päätös oli wälttämätön, ettei hän muuten olisi woinut oppia häntä rakastamaan ja että kaikki siis oli Jumalan sallima kohtaus. Kaikki se ei rauhoittanut häntä enää, sekoittawana kummituksena hän waan näki edessään wälttämättömän kuoleman, joka odotti Yrjöä, joka oli waan muutaman päiwänmatkan päässä, muutamia peninkulmia Annan rauhallisesta kodosta. Peloittawat unet eiwät antaneet hänelle rauhaa ensinkään. Kyneleet oliwat hänen ainoana lohduksenaan. Ne oliwat hänen ajan wiettonsa pitkinä talwisina öinä.

Annan huoli oli sitä katkerampi, kun hän kotonaan oli pakoitettu peittämään sitä molemmilta wanhemmiltansa. Hänen isänsä olisi hänet musertanut, jos hän wähänkään olisi woinut arwata sitä keskuutta, missä hän oli Yrjön kanssa. Äiti taas olisi heti ilmoittanut hänen salaisuutensa, ei juuri ilkeydestä, waan ajattelemattomuudesta, joka ei tunnustanut maailmassa olewan mitään salaista, mitään tärkeää, waan piti kaikki yhtä jokapäiwäisenä kuin nekin asiat, joita hän toimitti joka päiwä taloudessaan.

Päiwää ennen kuin Yrjön piti olla Mikkelissä, Annan tuska oli tullut kauheaksi. Koko hänen olentonsa oli yhdessä ainoassa ajatuksessa. Hän oli sulkeutunut kammariinsa ja antanut wanhempainsa luulla, että hän oli wähäwoimainen. Hänen ainoa ikkunansa oli sinnepäin, mistä talwella pellon yli ajettiin pappilaan. Kyynäswarsin pöydällä ja pää käsiwarren nojassa, hän käänsi kyyneliset silmänsä ikkunaan päin. Ilta alkoi pimetä, ja kaikki wähäinen liike, mikä päiwällä oli näkynyt tiellä, oli jo tauonnut. Silloin äkkiä ilmestyi musta pilkku nietosten halki kulkewalla tiellä. Annan silmät oliwat sen tarkanneet, mutta hän oli wielä niin hämmentynyt ajatuksissaan, ettei hänen henkensä huomannut siinä ilmiössä mitään erinäistä. Mutta tuo musta pilkku rupesi lähenemään ja selittäytyi hewoseksi ja reeksi, joka suurella pikaisuudella tuli pappilaa kohti. Uusi tunto tunkeusi Annaan, ja silmänräpäyksessä hän hyppäsi seisalleen ja jätti kammarinsa. Waan kohta hän juoksi jälleen sisään ja istuusi yhtä lewotonna kuin ennenkin.

—"Hän se ei woi olla," sanoi hän itsekseen kuuluwalla äänellä; "hänen on mahdoton tulla isäni taloon tai edes sen näkywiin. Hän on kuolemaan tuomittu, ja joka paikassa häntä wainotaan. Hän ei woi tulla. Se on ehkä joku, joka noutaa isääni sairaan luo."

Anna oli tuskin ehtinyt tulla tähän päätökseen, kun owi awautui—ja talon piika astui kammariin. Anna wawahti, waan koetti näyttäytyä lewolliselta. Piian silmissä näkyi jotakin, josta Anna woi arwata jotakin erinomaista tapahtuneen.

—"Elli," sanoi hän, "ken ajoi äsken pihaan?"

—"Sitähän minä juuri tulinkin kysymään. Hän oli waatteistaan nähden kuin talonpoika, mutta hirmuisen

ruma, että kun awasi kyökin owen, olin säikähtää hengettömäksi. Minä luulin hänet roswoksi, ja minua wapisutti, kun waan katsoin häntä silmiin. Minä tahdoin mennä sanomaan kirkkoherralle, mutta nähtyään minun aikomukseni, se hylky tempasi minut kiinni rautakourillaan ja weti pääni suunsa eteen. Minä olin niin pelästynyt, että tahdoin huutaa, mutta hän painoi kämmenensä minun suuni eteen, ja minä luulin hänen sopottaneen korwaani—tohdinko minä sen teille kertoa?"

—"Hywä Elli, sano pikaisesti, mitä hän sinulle sopotti!"

—"Hän sanoi tahtowansa puhutella teitä, eikä ketään muita kuin teitä, neitsyt."

—"Minuako, Elli? Sinä olet erehtynyt, sinä olet kuullut wäärin."

—"Mutta minä en erehtynyt, neitsyt. Hän tiesi teidän nimenne, hän sanoi sen minulle selwästi, ja että hän tahtoi teitä nähdä."

—"Ja sinä sanoit häntä rumaksi."

—"Hän on tuskin ihmisen näköinen, musta, hirmuisen musta, hänen silmänsä ja kulmakarwansa, jotka nenän wälitse juoksewat kaarena yhteen ja pimittäwät hänen näkönsä. niin synkiäksi, että minä wapisen wielä nytkin."

—"Ja hän tahtoi minua puhutella kahden kesken?"

—"Mutta teidän on mahdoton jäädä sellaisen kanssa kahden kesken; hän peloittaisi teidät kuolijaksi."

—"Tiedätkö, Elli, missä äitini on?"

—"Se se onkin pahin asia, hän meni lukkariin ja wiipyy kaiketi siellä koko illan."

—"Entäs isäni?"

—"Hän istui wielä äsken kammarissaan kirjoittamassa."

—"Kuuletko, Elli! Minä arwelen, ettei tuo tuntematon kuitenkaan woi tehdä minulle mitään pahaa."

—"Hän woipi teidät kuristaa, hän woi musertaa teidät rautakourillaan; luullakseni hänellä oli kotkan teräwät kynnet."

—"Sinä olet hywin lapsellinen, Elli! Kun hän kerran puhui somea, niin hän ei woi olla muu kuin meidän kansalaisiamme, yhtä hywin kuin jokainen Salojärwen asukas, jos hän olisikin Pohjanmaalta tai Sawosta tai muualta. Sanoithan, että hän tiesi minun nimeni!"

—"Hän woi olla noita; tietäjä—huh! minä en tohdi enää palata hänen luoksensa."

—"Sinä olet pieni hullu, Elli parka, ja synti on niin peljätä wiattomia ihmisiä. Saata wieras tänne saliin. Minä tahdon nähdä hänet."

Tätä Annan puhetta seurasi wakainen katsaus. Elli jäi äänettömäksi ja odotti wielä, mutta wihdoin hän kääntyi oween ja meni.

Wähän ajan perästä Anna kuuli salin owen hiljaa awautuwan, ja hän laittausi myös jättämään kammarinsa.

Astuessaan saliin, Anna tunsi joka jäsenensä wärisewän. Ensimmäinen, mikä häntä siellä kohtasi, oli läpituksensa silmäys, joka wälähti hänelle siellä odottawan wieraan pimeästä muodosta, jonka hämärä oli tehnyt wielä pimeämmäksi. Annan pelko häwisi kuitenkin pian, sillä seuraawana silmänräpäyksenä oli wieraan muodon yht'äkkiä walaissut hymy, joka oli lewinnyt hänen huulillensa ja kaswoillensa juuri kun hän astui pari askelta pelästynyttä neittä kohti.

—"Pyydän teiltä anteeksi, neitsyt," sanoi hän ystäwällisesti ja sulawalla äänellä, jossa ei woinut hawaita mitään teeskentelemistä, "minä pyydän teiltä anteeksi, että näin myöhään tulen häiritsemään teidän hiljaista kotoanne. Mutta te tunnette yhtä hywin kuin minä, mitkä rauhattomat ajat meillä nyt on, Jumala paratkoon. Asia, joka on pakoittanut minut tähän rohkeuteen, koskee ehkä yhden werran teitä kuin minua."

—"Minua?" sanoi Anna hämmästyen ja katsoen puhujan silmiin.

—"Minä luulen niin—elkää pahastuko, neitsyt, minä tunnen teitä jo enemmän kuin woitte arwata."

—"Minä en woi teitä ymmärtää," sanoi Anna, salaten huokauksen, joka tunki ylös hänen rinnastansa.

—"Yrjö Eeronpoika on——"

Annan kaswot punastuiwat. Mutta punastus katosi ja hän tuli äkkiä waaleaksi.

—"Minä tahdoin sanoa, että Yrjö Eeronpoika on—minun ystävänä", sanoi wieras. "Me olemme kauan yhdessä johdattaneet sitä—tunnettehan mitä kuninkaan sotawäki on näihin aikoihin tehnyt? Miten se on ryöstänyt rauhallisia kotiamme——. Me olimme yhtenä Ilmajoella, minä olen se kuuluisa——"

—"Jumalan nimessä, ken te olette?" huusi Anna, lewotonna katsoen puhujan silmiin.

—"Te olette warmaankin kuulleet puhuttawan Ilkasta", jatkoi wieras, "siitä raiwoisasta talonpojasta, joka on tohtinut ruweta taisteluun kuninkaan sotawäkeä vastaan, joka ei ole peljännyt henkensä waaraa, asettuessaan Flemingiä vastaan, miestä, jonka edessä kuninkaat ja ruhtinaat wapisewat—sen petturin—maansa wihollisen, sen ihmiswainoojan olen minä, teidän nöyrin palwelijanne, luwannut masentaa, minä, kirottu ja jo kymmenen kertaa hirtetty, toiset kymmenen kertaa mestattu ja kolmannet kymmenen kertaa kuolijaksi ammuttu Ilkka."

—"Ilkka?" huusi Anna, waipuen istualleen tuolille ja hengittäen raskaasti.

—"Jumalan tähden, elkää puhuko niin kowasti, neitsyt. Minä olen joka paikassa kuin tulisilla hiilillä, minun päälläni riippuu jouhen nenässä terävä miekka, jonka yksi ainoa waromattomasti puhuttu sana woi pudottaa ja saattaa halkaisemaan pääni."

—"Ja teidän asianne minulle?" kysyi Anna hiljemmin.

—"Oli se, etten tiennyt missä Yrjö Eeronpoika nyt oleksii. Minun on tarwis tawata häntä, minun tulee yhdessä hänen kanssaan musertaa Fleming petturin woima Sawossa. Minä tarwitsen nyt ja hän tarwitsee minua, muutoin olemme molemmat hukassa. Klaus on kawala kuin kettu, julma ja wäkevä kuin karhu; tietäkää, neitsyt, jokainen hetki on kallis. Minun täytyy wielä tänä yönä puhutella Yrjöä. Warmaan te, neitsyt Anna, te, josta Yrjö on puhunut minulle niin paljo hywää, myös tiedätte, missä hän on tänä yönä, missä minä woin hänet tawata huomen=aamuna?"

Annan sydän wapisi. Epäily ja pelko oliwat kuwautuneet hänen kaswoillensa. Mies näytti sen hawainneen. Hän katseli pelolla ympärilleen ja sywä huokaus tuntui nousewan hänen sydämensä pohjasta.

—"Te ette wastaa mitään, neitsyt? Tämä siis saa olla wiimeinen yö minulle ja Yrjölle.—Te ette tunne, että Fleming on suuren, neljän tuhannen miehisen sotajoukon kanssa matkalla Sawoon. Hänen kerallaan on julma Puolalainen, Kola Ludowski, joka ei anna armoa kellekään, ei miehille eikä naisille, ei lapsille eikä woimattomille wanhoille. Arwelkaa, että heidän joukkonsa tapaa Yrjö Eeronpojan ja Sawolaiset warustamattomina, heidän päänsä owat huomenna listityt kuin nauriit, ja minulla ei ole turwaa koko Suomessa. Koko maa on silloin wallattoman sotawäen wallassa. Tämä teidän rauhallinen kotinne ei enää suojele teitä eikä vanhempianne, kun teidän isänne jo on epäluulon=alainen."

Anna ei woinut kokonaan tukahduttaa epäluuloansa ja pelkoansa, jotka hänessä oli synnyttänyt miehen muukalainen muoto ja hänen murrettu puheensa. Äsken tullut sanoma Ilkan surkeasta kuolemasta oli hänellä wielä tuoreessa muistissa, ja asia tuntui hänestä mahdottomalta. Mutta toiselta puolen katsoen, hän ei woinut selittää, mistä mies woi tietää hänen ja Yrjön keskuudesta ja muutenkaan niinkin paljon Yrjöstä kuin hän tiesi. Ja kaikki Flemingin panetteleminen, ja se, että mies näytti niin innokkaasti ottawan osaa maan tilaan, ja wiimeksi se peloittawa waara, jonka hän luuli uhkaawan Yrjöä, ja joka ei sallinut mitään wiiwytystä, kaikki se wihdoin woitti. Yht'äkkiä näytti hänen muotonsa walistuwän. Hänen silmänsä loistiwat kirkkaasti. Suuri ajatus näytti työskentelewän hänen aiwoissansa. Hänen rintansa rupesi nousemaan woimallisesti. Koko hänen muotonsa sai uuden eloisuuden.

—"Kuulkaa", sanoi hän hiljaan, "jos saatte tietää Yrjö Eeronpojan olopaikan, niin mitä aiotte tehdä?"

—"Minulla ei ole kuin yksi työ, jota woin, joka minun täytyy tehdä, se on: tawata hänet pian, saada hänen kerallansa kokoon suuri aseilla warustettu joukko ja wiedä se huomen aamuna wiiwyttelemättä Flemingiä vastaan ja lyödä hänen matkalla olewa joukkonsa, ennenkuin se ehtii keräytyä tappeluun. Se on nyt ainoa keino pelastaa isänmaa joutumasta sotawäen orjuuteen."

—"Yrjö on tänä yönä——."

Anna keskeytti puheensa, näytti kuin hän olisi tuntenut tällä ilmoituksellaan pettävänsä sen, joka hänelle oli rakkain maailmassa, näytti kuin koko hänen elämänsä onni olisi pyörinyt hänen kielellänsä. Hän tahtoi wielä pidättää sanansa, mutta tunsu itsensä siihen woimattomaksi.

—"Yrjö on tänä iltana", kertoi hän jälleen, "Salojärwen kylässä lähellä Mikkeliä, noin wiisi peninkulmaa tästä. Hänellä on kerallaan tuhatmiehinen joukko, joka huomenna kohtaa sotawäen

Mikkelissä."

—"Sitte minä woin pelastaa hänet ja koko Suomenmaan. Te, neitsyt, olette suurimpana syynä tähän pelastukseen; isänmaanne on kohta kiittäwä teitä siitä. Fleming joukkoineen tulee ansaan, minä otan hänet wangiksi ja wien hänet Kaarle herttualle Ruotsiin. Tuuli on kohta heiluttawa hänen luitansa Tukholman portilla, ja taiwaan linnut saawat nokkia silmät hänen päästänsä ja raadella hänen ruumiinsa, niinkuin hän on raadellut tätä Suomenmaata."

—"Waan luuletteko sen kohtauksen, joka nyt on tapahtuwa teidän ja sotajoukon wälillä, tulewan waaralliseksi teille ja Yrjölle?"

—"Ihan warmaan se niin tulee. Me ehkä jokainen huomenna riipumme kaulastamme hongan oksissa Mikkelin kankaalla."

—"Mitä kummaa puhutte? He olisiwat muka niin jumalattomia?"

—"Se on sotajoukolle paljasta leikkiä. Ja muutenkin, toisen tai toisenhan on wuoro kadottaa. Mutta minua he eiwät kumminkaan wielä ripusta."

—"Entä Yrjöä?"

—"Minä lupaan pelastaa hänet. Mutta minä tahdon samassa antaa hänet teidän säilyttää. Te olette sen jo ennenkin tehneet."

—"Kuinka sitten arwelette?"

—"Minä arwelen, että te käytte pimeään tultua minun rekeeni. Me olemme wiidessä tunnissa Yrjön luona ja woimme sopia, miten menettelemme huomenna."

Anna näytti peljästywän tästä puheesta. Hän peitti silmänsä kämmeniinsä, ollen wähän ajan äänettä, wihdoin hän paljasti jälleen näkönsä ja katsoi kyynelistä loistawilla silmillään miehen silmiin; sitten lausui hän innokkaasti:

—"Mutta woinko minä luottaa rehellisyyteenne? Ettekö wäärin käyttäisi minun kewyt=uskoisuuttani?"

—"Minä uskon kuulleenne minusta sen werran, että tunnette minulla olewan kodin, missä nuori rakastettu waimoni minua odottaa, sill'aikaa kuin isänmaani tarwitsee minun woimiani kaukana hänestä."

—"Minä tulen. Minä uskallan antaa hywän nimeni teidän haltuunne. Minä olen walmis teitä seuraamaan Mikkeliiin, waan lupaattehan saattaa minut Yrjö Eeronpojan luo?"

—"Minä sen wannon ja olen iloinen saada teille osoittaa palwelustani. Koko maailmaa vastaan minä suojelen teitä kuin omaa lastani."

V.

Sunnuntai aamuna 23 päiwänä Tammikuuta oli suuri joukko talonpoikia useasta Sawon pitäjästä kokoontunut Suursawon eli Mikkelin pappilaan. Pelko ja wapistus oli kuwautunut jokaisen kaswoille, sillä heitä oli kowasti säikäyttänyt Remojärwen tapaus, jossa joukko yöksi kokoontuneita talonpoikia oli yht'äkkiä tullut piiritetyksi suurella sotajoukolla, kenenkään tietämättä mistä se oli ilmestynyt ja miten se oli saanut tietää talonpoikajoukon yösijan yksinäisessä kylässä. Heidän johtajansa ja neuwonantajansa, Yrjö Eeronpoika, oli otettu kiinni, eikä kukaan tietänyt, mihin hän sitten oli joutunut. Muut tupaan kokoontuneet oliwat palaneet siihen ulkoa päin sytytettyyn tuleen.

Piiritätwän sotawäen joukossa oli nähty eräs mustawerinen ruma mies, sotaherran puwussa. Sama herra oli myös tänä aamuna nähty pienen joukon keskellä ratsastawan kirkolta pohjoiseen päin. Talonpojat pelkäsiwät Remojärwen tapauksen uudistumista pappilassa, johon he oliwat kokoontuneet, ja sentähden ei kukaan tohtinut pysyä huoneissa.

Tässä säikäyksessä ei tiedetty muuta neuwoa kuin lähettää eräitä miehiä sotapäällikköjen luo Sairilaan, ilmoittamaan, että joukko oli walmis heittäwään aseensa ja toiwoi puhutella sotawäen esimiehiä. Nyt odotettiin parailaan näiden lähettiläiden palaamista.

Noin puolen päivän aikaan tulivat lähettiläät takaisin. He toivat sen sanoman, että sotawäki tahtoo nähdä heidän antautuvan wapaaehtoisesti ja odotti waan, että heittäisiwät kaikki aseensa pois.

Tämä sanoma rauhoitti joukon. Aamulla hankitut keihäät, nuijat ja pyssyt heitettiin pois ja odotettiin waan sotawäen tuloa, että saataisiin sen esimiehelle wiedä ne walitukset, joita warten he oliwat lähteneet liikkeelle.

Pian nähtiin suuri sotajoukko lähestywän pappilaa, jonka kiersi ahtaasen kehään. Muutamia wankia oli sotawäen keralla ja ne syöstiin myös piirin sisäpuolelle talonpoikien joukkoon.

—"Me olemme pelastetut", sanoi yksi wangituita joukolle. "Sowinto on jo päätetty. Sotawäki lähtee majoituksestaan Sawosta. Jokainen antautukoon waan sotawäen waltaan. Meidän aikomuksemme on voitettu ja me saamme palata rauhassa kotiimme."

Eräs päällikkö lähestyi silloin joukkoa ja lausui:

—"Sawon miehet, turha on taistella kuningasta vastaan. Teidän kaikki anomuksenne owat jo edelläpäin myönnetyt. Antakaa siis pois aseenne ja palatkaa sitten kotiinne."

Muutamat wielä epäiliwät, katsellen ympärillään aseissa olewaa sotawäkeä. Silloin astui eräs mies joukosta esiin ja antoi pyssynsä ensimmäiselle upserille, joka seisoi pappilan portilla. Koko joukko teki kohta samaten.

Kun wiimeinen ase oli annettu pois, kajahti ilmassa karkea komentoääni. Piirittäwä sotajoukko syöksyi paljastetuin miekoin joukon päälle ja alkoi kauhistawalla tawalla hakata sen sekaan. Aseettomat Sawolaiset kaatuiwat kuin heinä wiikatteen edessä. Röykköjä werisiä ruumiita makasi pihalla ja yhä wielä kalisiwat miekat. Weri juoksi jo wirtanaan ja hyytyi suuriin ylänteisihin.

Ei ollut enää monisatahenkisestä joukosta kuin eräs kymmenkunta miestä jäljellä, jotka juoksenteliwat kuin suden ajamat lampaat pyöweleinsä edessä. Yksi heistä oli yrittänyt murtaimaan piiritysjoukon läpi, komentawan herran ja sotamiehen wälitse. Usea miekka yht'aikaa oli samassa osoitettu karkulaan päätä kohti; mutta ennen kuin yksikään ehti iskeä, peljäten satuttawansa päällikköä, oli toinenkin este tullut onnettoman karkulaisen ja hänen wihollistensa wäliin. Muori naisihminen wallaswäen waatteuksessa oli sotajoukon takaa kenenkään huomaamatta syössyt juuri piiristä ulos päässeän pakolaisen vastaan ja pusertanut molemmat käsiwartensa hänen ympärilleen.

Eräs sotamies nosti miekkansa ja heristi sillä leikatakseen yhdellä woimallisella iskulla karkulaismiehen ja naisen yhteen puristuneet päät, kun wieressä seisowa hämmästynyt sotaherra pikaisesti tarttui sotamiehen miekkaan ja seisautti uhkaawan siwalluksen.

Nuoren naisen silmät oliwat käännetyt sotaherraa kohti.

—"Ilkka!" huusi hän niin, että kaikki ympärillä olijat sen kuuliwat.

Kamala nauru kuului silloin joukosta.

—"Hän huutaa awuksensa Ilkkaa", sanoiwat kaikki, jotka oliwat kuulleet neidon huudon.

Upseri tarttui neidon käteen, weti sen irti miehestä, jota se piteli ja kuiskasi:

—"Anna, te suotte warmaan minulle anteeksi wähäisen petoksen, jota wirkani on pakoittanut minua käyttämään. Minä olen kuninkaan kapteni Kola Ludowski, ja tämä Yrjö Eeronpoika, jonka olette saattaneet minun käsiini, on nyt minun wankini. Kuningas ja hänen korkea maaherransa Klaus Fleming palkitsewat teidän intonne."

Anna hämmästy. Hän weti kätensä pois Kolan kädestä ja tahtoi jälleen puristua kiinni Yrjöön. Mutta pari sotamiestä oliwat tarttuneet häneen ja riuhdaisseet hänet pois Annan käsistä. Ja, kun Anna kääntyi katsomaan, sotamiehet oliwat jo sitoneet Yrjön kädet selän taa wahwoilla köysillä. Annan silmistä näkyi suurin inho petollista upseria kohtaan. Mutta nähtyään Yrjön katoawan sotamiesten joukkoon, oli epätoiwona ja murhekohta tullut tämän ensimmäisen tunteen sijaan. Hän näytti kokonaan murretulta.

Tässä epätoiwossa ja tuskassa hän waiwui Kolan jalkoihin, ja kyynelwirta herahti hänen silmistään. Halweksuminen ja inho oliwat kadonneet hänen kaswoiltaan, ja koko naisellinen hempeys oli wallannut hänen olentonsa.

—"Minä annan teille anteeksi, minä unhoitan sen petoksen, jolla olette kohdellut minun lapsellista mieltäni, mutta luwatkaa minulle säästää hänen henkensä. Minä kuolen tähän teidän eteenne, jos ette sitä tee; tahi ottakaa minun heikko henkeni ja antakaa hänen elää."

—"Anna", sanoi Kola, nostaen itkewän neidon ylös, "teidän rukouksenne minä jo olen myöntänyt

ennen kuin sen olen kuullut. Yrjö seuraa wangittuna minua Turkuun. Mutta waan yhdellä ehdolla: että te Anna, hywä Anna, myös seuraatte mukana sinne. Muutoin minä en woi ta'ata mitä tapahtuu. Minulla on käsky hänet hirtttää; teidän länä=olonne, teidän suloiset silmänne waan woiwat wietellä minut tekemään wastoin kuninkaan käskyä. Lupaattehan tehdä niin?"

— "Minä lupaan sen. Minä en woi enää hänestä erota. Mutta woinko Turussa tawata Flemingin?"

— "Minä saatan teidät hänen eteensä. Turwautukaa kokonaan minuun."

* * * * *

Sill'aikaa kuin tämä tapahtui sotamiespiirin ulkopuolella, oli viimeinen sisäpuolella olewan nuijamiehen pää katkennut. Eräs upseri tuli papin kanssa ulos portaalle, ja ympärillä olewa sotajoukko paljasti päänsä. Pappi awasi kirjan ja luki rukoukset. Wiimeksi hän luki kiitokset Jumalalle siitä suuresta woitosta, jonka kuninkaan sotawäki oli tässä woittanut. Mutta papin silmissä oli silloin kyyneleitä, ja hänen äänensä wapisi.

Muutamia minuuttia sen perästä oli sotawäki häwinnyt, paitsi niitä, jotka saiwat toimekseen haudata pihalla makaawaa joukkoa. Hyytynyt weri ajettiin wiimeksi lapiolla haudattujen päälle ja kaikki peitettiin mullalla. Kuoleman hiljaisuus oli tullut äsköisen hälinän sijaan. Lähes kolmesataa miestä, jotka äsken wielä oliwat olleet täydessä miehuuden iän ripeydessä, makasi jäätyneiden turpeiden alla. Heidän leskensä ja turwattomat lapsensa, isät ja äidit eiwät wielä tienneet mitään tästä onnettomasta kattauksesta, waan puheliwat heistä, ikään kuin eläwistä, joiden palaamista waan odotettiin.

Flemingin joukko oli tiellä saanut sanoman Mikkelin werisestä tapauksesta ja heti kääntynyt takaisin. Se oli muutamia päiwiä sen perästä uudelleen Turussa. Kola Ludowski oli pienemmän joukon kanssa lähtenyt matkaan wasta seuraawana päiwänä. Häntä seurasi wanki kowasti raudoitettuna. Kola oli tahtonut Annan istumaan wiereensä rekeen, mutta hän ei saanut häntä siihen millään houkutuksilla enemmän kuin peloituksillakaan.

Hän uhkasi hirtttää wangin, mutta sekään ei enää auttanut, sillä Anna oli huomannut Kolalla olewan käskyn wiedä heidät molemmat wangittuina Turkuun. Sillä tawoin Anna sai erään sotamiehen ajamaan kerallaan.

Hirmuisesti hän sai kuitenkin kärsiä tällä matkalla. Joka seisauspaikassa hänen täytyi kuunnella kawalan Puolalaisen wiettelyksiä, sotamiesten irstasta puhetta ja niiden raakaa käytöstä. Kun hän silloin muisti kotoansa tai ajatteli, mikä häntä ja Yrjöä odotti Turussa, hän puhkesi katkeraan itkuun. Mutta kyyneleet eiwät huojentaneet sitä painoa, joka nyt kuin raskas kiwi painoi hänen rintaansa. Terweyden puna katosi aina enemmän hänen kaswoiltansa, ja kuta enemmän matkan pää läheni, sitä kalweammiksi hänen kaswonsa oliwat muuttuneet. Kokonaan wäsyneenä hän wihdoin perille saawuttuaan näki edessään Turun linnan harmaat synkeät kiwiseinät.

VI.

— "Mutta mitä aiotte nyt tehdä sille nuorelle tytölle, jonka toin Mikkelistä?" kysyi Kola Flemingiltä, joka tyytywäisenä käweli edes takaisin linnan salin lattialla, kuunnellen puolalaisen sotilaansa kertomusta Sawon tappelusta.

— "Se on minusta hywin wäähäpätöistä, sitten kuin kerran Yrjö Eeronpoika, Suomenmaan pääroisto, on käsissämme. Meillä on ollut kyllä tekemistä miestenkin kanssa, sentähden, Kola, minä arwelen, että pääsemme puolta wähemmillä wihollisilla, kun pysymme ystäwinä naisille, tai wähintäin emme tahdo heitä tahallamme wihollisiksi."

— "Minä teen kaikki, mitä waan käskette."

— "Sinä voit wiedä hänet waimoni luo. Hän saa muutaman wiikon lewätä täällä; minä annan sill'aikaa tiedon hänen isällensä, että woi noutaa hänet kotiin. Muuten minä luulen, että hän on tawallinen hönttö, joka suostuu ensimmäiseen miespuoleen, joka sattuu hänelle tarjoutumaan."

— "Oikea hönttö, paremmin häntä ei woi nimittää. Mutta wielä yksi sana, jos suwaitsette, teidän herruutenne! Anna on yhtä wiekas kuin jokainen Eewan tytär. Niin kauan kuin Anna on täällä, minä en woi taata, ettei Yrjö Eeronpoika pääse luikahtamaan käsistämme. Tietäkää, teidän herruutenne, että

Anna, Lapinmaan rajoilla kasvanut tyttö, on loitsija, hän loitsii jokaisen silmät sokeiksi, hän lumoo jokaisen korvan kuuroksi, hän voi mennä huoneeseen awaimen reiästä ja muuttaa lemmittynsä kyykkäärmeeksi, joka myrkyllisellä kielellänsä pistää teidän kättänne ja sitten solahtaa tiehensä. Jospa waan näkisitte hänen silmänsä!"

— "Minä luulen, että ne jo owat lumonneet sinutkin", sanoi Fleming nauraen.

— "Eiwät juuri niin; mutta kuitenkin ne jo oliwat wähällä wiedä minulta saaliini. Minä luulin Mikkelissä juuri ampuneeni Yrjön ja luulin hänen kaatuneen eteeni, kun huomasin tämän kummallisen naisen wieressäni; hän oli ryöstänyt minulta saaliini ja puserthanut sen syliinsä. Minä käskin leikata molempain päät yht'aikaa; wahwin sotamies siwalsi miekallaan ja löi, ja minä näin että miekka meni kummankin kaulan poikki, mutta molempain päät jäiwät kuitenkin paikoilleen; koko sotawäki peljästy ei eikä tahtonut enää heihin koskea. Tytön silmät lumosiwat silloin jokaisen. Minä käskin uudelleen, mutta kukaan ei enää kuullut minun käskyjäni enkä itsekään kuullut omaa ääntäni."

— "Taika=uskoa, Kola parka!" sanoi Fleming. "Minä woin ymmärtää, että sinä olet sattunut katsomaan liian sywään tuon suomalaisen tytön silmiin, ja sinun puolalainen sydämmesi on siitä wähän lämminnyt. Sinä voit kumminkin tuoda hänet waimoni luo, tahdon kuitenkin nähdä hänen lumoawat silmänsä. Sill'aikaa voit sulkea hänen sulhaisensa, tuon maan wiettelijän, alimmaiseen linnan kellariin."

— "Mutta minä pesen käteni puhtaaksi, jos tytön tuliset silmät taikowat teidän herruudeltanne koko Suomenmaan ja tuowat erään herttuan tähän kuninkaalliseen linnaan."

Flemingin otsa pimeni, mutta hän koetteli kuitenkin nauraa.

— "Minä en usko taikoja, tulkoot ne sinisistä silmistä tahi punaisilta huulilta", sanoi hän puoleksi leikillä. "Tiedätkö, Kola, mitä tein, kun eräs noita-ämmä Hämeenkanalla katsoi käteeni ja ennusti sinisilmän naisen minut hurmaawan?"

— "Teidän herruutenne warmaan peljästy", sanoi Kola ja risti kolmesti silmiänsä.

— "Sinulla on aina tuo paawilaisuutesi. Tiedätkö, minä käskin ratsumiesteni antaa hänelle neljäkymmentä paria, ja sen jälkeen sanoi hän: 'Te voitatte kaikki wihollisenne paitsi yhden.' 'Ja ken se yksi on?' kysyin minä, johon se raato wastasi: 'Se on kuolema.' Kaikki ennustukset Kola, ne owat petoksia. Ne eiwät ole äyrinkään arwoiset. Minä nauran niille. Sentähden voit tuoda sen sinisilmäsi tänne. Hän voi muutaman wiikon olla waimoni kamarineitsyeenä. Minä koetan, woiwatko hänen silmänsä minut tappa. Sill'aikaa meidän kumminkin täytyy laittautua matkalle Pohjanmaalle. Nuo kurjat Pohjalaiset eiwät enää woi kantaa tyhmyydellä täytetyitä päitänsä ja tahtoiwat meitä päästämään heitä siitä raskaasta kuormasta. Minä luulen, että, jos kowasti ratsastan, koko työ on tehty parissa wiikossa."

— "Meidän wiimeiset wihollisemme owat silloin woitetut, niinkuin Hämeenkanan noita teille silloin ennusti. Se oli kuitenkin totta— ainakin jollain tawalla."

— "Hahaha! Minä luulen, että sinä wielä hourehdit sinisilmääsi. Mutta, Kola, luuletko, että Yrjö Eeronpoika kestää säilyssään? Minä säästäisin hänet siksi kuin tulen Pohjanmaalta. Tahtoisin nähdä hänet riippuwan hirressä wasta silloin kuin koko maa on rauhoitettu."

— "Minä luulen sen olewan teille wararallista", sanoi Kola. "Hänellä on puolustajia ympäri Suomen ja maan hurjat talonpojat woisiwat wielä koettaa häntä pelastaa. Minun luulteni, mikä tulee tänään tehdyksi, sitä ei tarwitse enää huomenna."

— "Mitä sinä luulet?"

— "Palainen köyttä ja pari sotamiestä, jotka wetäisiwät hänet ylös linnan portille. Se olisi muutoin huwittawa katsanto niille sinisille silmille, jotka paraillaan owat portin wastapäätä."

— "Ei, ei, se ei käy laatuun. Yrjö Eeronpoika on liian suuri pahantekijä, tullakseen niin salaisesti hirtetyksi."

— "Mutta jos hän sitä ennen luikahtaa meidän käsistämme?"

— "Minä jätän hänet sinulle wartioittawaksi; jos hän pakenee, minä arwelen wedättää sinut Turun linnan korkeimman tornin huippuun."

— "Mutta jos kuitenkin hän"—

— "Waan, Kola, milloin sinä olet puhutellut Iiwaria?"

— "Minä tapasin hänet pikimmältä wankihuoneiden riwissä."

—"Ja mitä hän sinulle sanoi?"

—"Ei juuri mitään minulle, waan——"

—"Mitä sillä tahdot sanoa?"

—"Minun tullessani hän herkesi ikään puhuttelemasta wanginwartijoita— hän ehkä kehoitti niitä pysymään uskollisina, sillä hän seisoi juuri Yrjö Eeronpojan owella."

—"Mitä luulet hänestä?"

—"En mitään pahaa, siitä minua Jumala warjelkoon, sillä Iiwar on hywin uskollinen ja rakastaa paljon sukulaisiansa."

—"Niin, hän on sinisilmä tytön eno; minä tiedän sen."

—"Ja sentähden hän waroitti wartijoita, että katsoisivat, etteiwät laskisi Yrjöä karkaamaan."

—"Luuletko hänen tawanneen tyttöäkin?"

—"Ainoastaan pikimmältään, vähää ennen kuin tapasin hänet wankihuoneen owella. Mutta silloin hän ei saanut puhua hänelle kuin muutaman sanan, jota en ymmärtänyt, ja he jäiwät samassa äänettömiksi, kun huomasiwat minut."

—"Hm! Waan tiedätkö, Kola, jos minä otan Iiwarin Pohjanmaalle ja jätän sinut tänne, niin tuo sinisilmäsi woi lumota sinut uudelleen niin, että laskisit Yrjö Eeronpojan karkaamaan ja sitten——"

—"Ja sitten?"

—"En saisi hirtättää häntä Kaarle herttaan iloksi, hänen tänne tullessaan, ja minulla ei ole hänelle mitään muuta niin hywää terwetulijaista."

—"Siitä vastaan halwalla päälläni teidän herruudellenne, mutta waan yhdellä ehdolla."

—"Ja se on?"

—"Että, jos Yrjö Eeronpojan kuitenkin onnistuisi päästä karkaamaan, ja muu ei auttaisi kuin——?"

—"Kuin?"

—"Kuin korottaa hän ennen aikaansa ilmaan."

—"Se on hywä, mutta waan sillä ehdolla! Minä luotan kokonaan sinuun. Kun Pohjalaiset owat woitetut, voit saada Lapinmaan lumet ja pakkaset— ehkä siniset silmät woiwat ne sulattaa, wai miten?"

—"Minä olen aina ja joka tapauksessa teidän nöyrin palwelijanne."

VII.

—"Mitä sanot, Anna, tuosta Puolalaisesta?" kysyi eräänä päiwänä Klaus Flemingin puoliso, Ebba, uudelta kamarineitsyeeltään, joka nyt, ehkä puoli wankina, istui emäntänsä huoneessa ja ompeli.

—"Miksi niin kysytte?" wastasi Anna, pyyhkäisten kyyneleen silmästänsä.

—"Minun täytyy kuitenkin tunnustaa, että hän on hywin nöyrä ja reima mies, joskin ei ole kaunismuotoinen, mutta sinulle hän on näinä päiwinä osoittanut erinäistä ystäwyttä."

—"Jos sallitte minun tunnustaa, niin sanon suoraan, että kuta enemmän hän näyttää minulle ystäwyttä, sitä enemmän minä häntä pelkään."

—"Sinä olet hywin lapsellinen, Anna. Klaus pitää häntä suuressa arwossa, hän on kaiken rumuutensa ohessa hywin säwyisä mies ja totinen sekä palweluksessaan uskollinen pian ylellisesti. Luullakseni Klaus on aikonut kuninkaan luona esittää hänelle jotain suurta palkintoa, joka on walmiina, niin pian kuin hän luopuu katolisesta uskostaan, ja tämä hirmuinen weren wuodatus kerran on päätetty."

—"Minä suon sen hänelle mielelläni, mutta kuitenkin——"

—"Kuitenkin?"

—"Minä en woi muuta kuin häntä inhota", wastasi Anna.

—"Olethan jo woinut rakastaakin. Minä tunnen, Anna, miten rakastit nyt wangittua kawaltajaa, ennen kuin sait tietää hänen petoksensa."

Anna katsoi Ebba rouwan silmiin, ja hänen kaswonsa oliwat punaiset.

—"Niin, niin, ihan totta, minä sen tunnen. Mutta olethan niin wiisas, ett'et anna sydäntäsi semmoiselle, joka on syypää niin monen kansalaisen wereen. Jos maallinen laki ja kuninkaan armoitus hänet pelastaakin häpeällisestä kuolemasta, niin woithan arwata hänen tulewaisuutensa. Kaikkien unhotettuna hänen täytyisi wietää kurjaa elämänsä jossain sopessa, hän ei woisi koskaan tulla rehellisten ihmisten seuraan,—häpeä, köyhyys ja kurjuus olisiwat hänen jokapäiwäiset kiusansa. Anna, tahtoisitko yhdistää elämäsi sellaiseen?"

Anna nousi seisaalleen, lähenei itkusilmin Ebba rouwaa, lankesi hänen eteensä polwilleen ja syleili hänen polwiansa.

—"Surkutelkaa minua, mutta elkää uudelleen repikö sydämmeni haawoja. Minä olen onnettomin ihminen maailmassa. Minulla ei ole mitään toiwoa elämästä."

Ebba rouwa nosti itkewän tytön, syleili häntä ja näytti hänkin heltywän niin yksinkertaisesta murheen osoituksesta.

—"Minä teen kaikki, mitä woin, pelastaakseni häntä kuolemasta", sanoi hän, "mutta enempää en woi luwata. Ainoa keino on, että koet olla wähän ystäwällisempi Kolalle, että luotat häneen, sillä hän—sen sanon häpeäkseni—woi paljoa enemmän vaikuttaa mieheeni kuin minä, hänen oma waimonsa. Minäkin olen rakastanut ja rakastan wieläkin miestäni ylitse kaiken. Mutta minun rakkauteni on woimaton muuttamaan mieheni tahtoa silloin, kun hänen welwollisuutensa, kun isänmaan etu on kysymyksessä."

—"Woisitte kuitenkin tehdä hänen sydämmensä armeliaammaksi ja saattaa häntä antamaan armon tulla siihen, missä oikeus on liian kowa", wastasi Anna itkusilmin.

—"En, Anna, sitä minä en woi enkä tahdo. Jos kerran siinä onnistuisinkin, niin tiedätkö mitä silloin pelkäisin: ett'ei hän enää olisikaan se Klaus Fleming, jota minä olen rakastanut, ja joka minua on rakastanut. Mutta sinulla, Anna, on tarjolla toinen, jonka sydäntä voit paremmin liikuttaa. Anna, Kola odottaa nähdä sinun silmiäsi. Katso, hän on tuossa!"

Puolalainen seisoi Annan seljän takana, Anna säikähti ja hypähti ylös aikoen paeta, mutta se oli jo kowin myöhään; Puolalainen oli jo tawannut hänen kätensä ja wetänyt sen huulillensa, nöyrästi kumartaen nuorelle tytölle. Anna waipei wieressään olewalle penkille.

Ebba rouwa oli sill'aikaa jättänyt kamarin, ja Anna näki olewansa kahden kesken peljätyn Puolalaisen kanssa.

He oliwat molemmat wähän aikaa ääneti. Anna ei näkynyt saawan puhetta huuliltansa. Wihdoin istahti Puolalainen hänen wiereensä ja sanoi:

—"Minä en wielä tunne, woitteko minulta vastaan ottaa sanoman, joka minun nyt täytyy teille ilmoittaa."

—"Onko isäni tullut tai lähettänyt minua noutamaan?"

—"Se ei ollut minulla ilmoitettawana."

—"Sanokaa sitte pian."

—"Minä lupasin teille pelastaa Yrjö Eeronpojan."

—"Te sen lupasitte, ja minä kiitän teitä ikuisesti, jos sen woitte täyttää."

—"Sitäpä nyt juuri epäilenkin. Minä sain wast'ikään kirjeen hänen herruudeltaan, jossa hän käskee minun—antakaa minun olla se teille sanomatta!"

—"Sanokaa, sanokaa, minä tahoon kuulla kaikki."

—"Mutta minä olen siihen wiaton", sanoi Kola, "minulla ei ole muuta waltaa kuin täyttää hänen herruutensa käskyt, olkoot ne minusta jos kuinka katkeria."

—"Sanokaa toki; te säikäytätte minut hulluksi."

—"Sotatuomio on langetettu—ja kaikki minun rukoukseni eiwät ole vaikuttaneet mitään, hän on tuomittu—"

—"Mestattawaksi! Oi Jumalani!"

—"Lewottukaa, neitsyt, lewottukaa", sanoi Puolalainen,——"he owat tuominneet hänet hirtettäväksi."

Surkea parkaiseminen oli Annan wastaus. Hän waipui penkille kädet silmillä. Hänen ruumiinsa wapisi kuin kowissa horkan kynsissä.

—"Lewottukaa, lewottukaa", sanoi Kola, koetellen nostaa häntä ylös. "Se on wälttämätön tapaus, sitä ei woi auttaa. Se on kuninkaan, se on hänen herruutensa tahto. Mutta sillä ei ole niin kiirettä, kuulkaa minua neitsyt, huomiseen on wielä paljo aikaa."

Anna, kokonaan masennettuna, oli wihdoin woinut nousta seisaalleen, warowasti nojautuen Puolalaisen käteen.

—"Huomenna, sanoitte te, se tapahtuu siis huomenna—"

—"Hänen herruutensa on niin käskenyttä.—Mutta hän on nyt Ilmajoella, tästä kolmenkymmenen peninkulman päässä."

—"Kuulkaa", sanoi Anna äkkiä, "minä olen yhtä rikoksellinen kuin hän, tuomituttakaa minutkin, minä tahdon kuolla yht'aikaa hänen kanssansa, minä en woi elää sen jälkeen kuin hän on puhaltanut ulos henkensä. Sen te warmaan woitte tehdä."

—"Neitsyt—aika on hywä parantaja, te olette nuori, te woitte elää ja unhottaa—"

—"Wielä yksi rukous: woitteko sallia minun sitä ennen häntä nähdä?"

—"Se särkisi teidän sydäntänne wielä enemmän, ja muuten hänen wankeuteensa ei ole lupa laskea muita kuin pappia. Warmaan, neitsyt, ette tahdo mennä hänen pimeään wankeuteensa; se myrkyttäisi wielä enemmän teidän elämänne."

—"Te ette woi minua kieltää jättämästä hänelle hywästi. Laki ei woi olla niin kowa, että se minulta sen kieltää."

—"Te ette tunne, että hänen wankeutensa on pilkkosen pimeä, että wartijat owat huoneessa sen wieressä, että he kuulewat wienoimman kuiskutuksen ja, että pienin ääni saattaisi ne silmänräpäyksessä syöksemään wankihuoneeseen ja ennen aikaansa lopettamaan hänen elämänsä; ja sitä ette kuitenkaan tahdo."

—"Laskekaa minut hänen luoksensa", huudahti Anna, langeten polwillensa Puolalaisen eteen.

—"Wannokaa täyttävänne, mitä minä teiltä waadin: äänettömyyttä ja hiljaisuutta—ja ensi sydänyön aikana minä lähetän teidän luoksenne ihmisen, joka saattaa teidät hänen wankihuoneesensa."

—"Minä wannon."

VIII.

Saman päiwän iltana, kuin wiimeksi kerrottu tapahtui, Yrjö Eeronpoika istui pimeässä wankihuoneessaan. Ne pari wiikkoa, jotka hän oli ollut tässä kellarissa, oliwat tuntuneet hänestä vuoden pituisilta. Koko aikana hän ei tiennyt muusta maailmasta mitään. Se heikko walo, mikä pilkoitti tyrmään katon rajaisesta nyrkin mentävästä reiästä, oli töin tuskin antanut hänelle tilaisuuden lukea päiwät. Wanha kowin raakaluontoinen sotamies, joka wanginwartijana käwi kolmesti päiwässä hänelle wiskaamassa hänen kuiwan ruokansa, oli ainoa ihminen, jonka hahmoa hän tällä wankeutensa ajalla sai nähdä. Sata kertaa hän jo oli yksinäisyydessä uudelleen muistutellut kaikki ne eri kohtaukset, mihin hän isänmaan rakkautensa kautta oli joutunut, eikä niissä huomannut mitään, jota hänen olisi tarwinnut katua. Mutta alituinen miettiminen wihdoin wäsytti häntä, ja hänen ajatuksensa rupesiwat hakemaan lepoa ihan toisaalta: ne oliwat wihdoin kääntyneet Annaan, niin että tämä hänen muistiinsa painunut

Annan kuwa oli hänen henkensä ainoana kumppalina pimeässä wankityrmässä, ja se oli hänen mielessänsä sekä hänen päiwällä puolihämärässä walwoessaan että hänen yöllä kylmällä tilallaan uneksiessaan. Warmu kuolema oli kyllä jo hänen silmänsä edessä, mutta kummallisesti oli Annan suloinen kuwa sen peittänyt hänen henkensä silmistä. Anna oli jo kahdesti hänet pelastanut muuten warmasta kuolemasta; hän tiesi, että sama pelastawa henki oli wielä hänen lähelläsä, ja, waikka hän ei rohjennut toiwoa sen häntä enään silloin woiwan pelastaa, niin hän kuitenkin tunsi sydämessään lohduttawan aawistuksen, jolle hän ei woinut ajatuksissaan antaa mitään määrättyä muotoa.

Sellaisessa tilassa ollen, hän yht'äkkiä hawahti houreistaan, kuultuaan wankihuoneensa owen rupeawan awautumaan. Ihan outo tunto nosti silloin weren hänen kaswoihinsa, ja joku suloinen wihlaus lensi hänen jäsentensä läpi. Samassa awautui raskas, ruostunut owi winkuwin saranoin, ja kynttelin walo pilkistyi jylhän wankihuoneen seinille. Toiwo ja pelko saattoiwat wangin jäsenet wärisemään, odottaessa sitä silmänräpäystä, joka meni raskasta owea awatessa.

Owi aukeni wihdoin kokonaan, ja lyhdyn punainen walo wiilasi niin Yrjön silmiin, ett'ei hän ensi silmänräpäyksessä nähnyt mitään. Saatuaan wihdoin silmänsä auki, hän hämmästyi, ja joku hirmuinen aawistus kuwastui hänen kaswoilleen; sillä hän näki edessään saman miehen, joka jo kahdesti oli ottanut hänet kiinni, joka oli tunnettu suurimmaksi ilkiöksi Flemingin käskyläisistä. Puolalainen Kola seisoi hänen edessään, lyhty kädessä ja katsoi häntä wiekkaasti silmiin, sama mies, joka oli polttanut ja teurastuttanut kuin peto joka paikassa, mihin hänet oli lähetetty.

Molemmat katseliwat towin toisiaan silmiin. Kolan silmissä ja huulilla näkyi hirwittäwä iwa, jota hän tuskin koetteli peittää. Mutta yht'äkkiä koko hänen muotonsa näytti muuttuwan. Siinä kuwautui jonkunmoinen teeskennelty ystäwällisyys, ja hän awasi suunsa sanoen:

—"Elkää pelästykö, Yrjö Eeronpoika. Minä surkuttelen teitä sydämmestäni, ja minun on ollut hywin katkera täyttää esimieheni käskyä teitä kohtaan. Nyt iloitsen kuitenkin saada teille osoittaa jotakin ystäwyyttä, jolla woin teitä lohduttaa kurjassa tilassanne——"

—"Teidän apuanne en arwele tarwitsewani", wastasi Yrjö, luoden halweksiwaisen silmäyksen häntä kohti.

—"Ettekö sittenkään, jos olisin erään Anna neitsyen asialla?"

—"Se on wale, minä en usko yhtään teidän sanaanne."

—"Mutta se on kuitenkin totinen tosi."

—"Missä olisitte häntä tawanneet?"

—"Niin tosiaankin, te ette wielä tunnekaan, että Anna on hänen herruutensa palweluksessa?"

—"Hänen herruutensa palweluksessa?"

—"Aiwan niin, ja wieläpä kamarineitsyenä hänen armollansa Ebba rouwalla."

—"Nyt te walehtelette."

—"Minulla ei ole aikaa pitempään teidän kanssanne loruella. Tuossa on kirje, lukekaa." Kola ojensi pienen paperilipun wangille, joka tempasi sen ja silmäili pikaisesti sen muutamat riwit. Niiden sisältö oli seuraawainen:

"Ikuisesti rakastettu Yrjö! Woin ilmoittaa sinulle sen sanomattoman onnen yhteisessä onnettomuudessamme, että toiwon saawani tänä yönä sinut tawata. Sinun tulee kokonaan luottaa siihen, joka tuo sinulle tämän lipun. Sinun hellin morsiamesi Anna."

—"Sitä minun on aiwan mahdoton ymmärtää, tahi tämä on hirmuista petosta", sanoi Yrjö itsekseen, waipuen istualleen wankityrmän kiwilattialle.

—"Te epäilette wielä nytkin", sanoi Kola, irwistäen hänelle wasten silmiä.

—"Minä epäilen sentähden, että se tulee semmoisen miehen kädestä. Minä epäilen wihollisteni, murhamiesten, isänmaani sortajien jokaista hywyyttä. Mutta te ette woi tehdä minulle pahempaa kuin surmata minut. Minä olen siis walmis tekemään, mitä tahdotte."

—"Se on parasta minunkin luullakseni. Siis, jos tahdotte nähdä morsiantanne, niin seuratkaa tänä yönä sitä, joka tulee teitä noutamaan. Linnan portin ulkopuolella odottaa teitä se, jota halaatte nähdä."

—"Waan sanokaa minulle wielä, onko Klaus Fleming linnassa?"

—"St! hiljaa! minulla ei ole lupa teille ilmoittaa mitään. Te olette jo saaneet minulta nauttia sanomatonta hywyttä, jota ette ole ansainneet, tyytykää siis siihen. Ja jääkää nyt hyvästi—mutta muistakaa, ett'ette wirka tästä sanaa, ja kawahtakaa, ett'eiwät wartijat teitä näe."

Kola poistui, ja raskas owi painui kamakasti wiuhuen kiinni. Yrjö jäi taas itsekseen. Uudelleen oli toivoja herännyt hänen sydämmessäsä, uudelleen rupesi hän ajattelemaan isänmaan pelastusta ja Annaa, jota hän taas toivoi saawansa puristaa rintaansa. Rakkaus elämään oli hänessä jälleen herännyt, ja uudet raiwoiset ajatukset kiirehtiwät hänen päässäsä. Wawisten hän odotti sitä hetkeä, jona owen ruostuneet saranat uudelleen winkuisivat. Odotus tuntui hänestä ijankaikkisuudelta, ja hän alkoi jo uskoa, että koko tapaus oli wiettelewä uni, joka ehkä hänen kuolemansa edellä oli saattanut hänen mieleensä Annan suloisen kuwan.

Yrjö hypähti yht'äkkiä ylös houreistansa. Hän luuli owen rupeawan awautumaan, sillä kuului kuin lukko olisi pamahtanut ja ruosteiset saranat olisivat pyrkineet wääntymään. Mutta seuraawana silmänräpäyksenä kaikki oli hiljaan. Nyt alkoi rotta törmän nurkassa ratisuttaa jotain luupalasta.

Yrjö rupesi jälleen kuuntelemaan. Yksitoikkoinen rapina komeron nurkassa oli kuitenkin kylläksi hämmentämään wangin ajatuksia, niin että hänen silmänsä painuiwat umpeen ja hän nukahti. Mutta sitä kesti waan muutamia minuuttia. Hän hyppäsi jälleen ylös, luullen taas kuulleensa erinäisen paukauksen, joka hänet herätti. Mutta walweilla ollessaan hän ei kuullut muuta kuin rottien yksitoikkoista ratinaa. Wielä kerran hän heittäysi pitkälleen kowalle wuoteelleen, ja wielä kerran hänen silmänsä painuiwat umpeen. Mutta hän ei löytänyt mitään lepoa. Rauhattomat unet waiwasivat häntä, ja hän heräsi uudestaan, juuri kuin joku olisi häntä nostattanut. Kas! siinäpä olikin Anna, hänen oma morsiamensa. Wankeus oli muuttunut waloisaksi huoneeksi; Anna ei koskaan ollut ihanampi; hän oli kuin taiwaan enkeli. Nyt wasta hän hänet kihlasi ja painoi suutelon hänen huulillensa. Wähän ajan perästä waloisan huoneen owi awautui ja pappi, kirja kädessä, astui heidän eteensä. Yrjö sanomattomalla ihastuksella otti Annan käden omaansa, hän weti Annan wiereensä papin eteen, joka heti yhdisti heidät ikuiseen liittoon. Morsiuswuode oli jo laitettu. Pappi häwisi, ja Yrjö puristi nuoren waimonsa syliinsä, mutta morsiuswuode oli yht'äkkiä muuttunut mustaksi, ja, kun Yrjö kääntyi sitä katsomaan, hän pikaisesti wetäisi pois Annan, sillä siinä oli paljas multainen hauta. Hirmuinen tuska ahdisti häntä, hän luuli hengen salpautuwan rintaansa, hän tahtoi huutaa, mutta ei saanut ääntä suustansa. Silloin kaikki haihtui ja hälweni tyhjään, ja Yrjö huomasi makaawansa wankihuoneensa kylmällä lattialla. Uihian waan olikin hänelle kaikki kuwaitut.

Herättyänsä hän kuuli taas owessa jotain ramisewan. Sen saranat wingahtiwat, ja se alkoi awautua.

—"Ken siellä?" huusi hän äkkiä, hypähtäen ylös wuoteeltaan.

—"Minä olen, Ebba rouwan sisäpiika ja Anna neitsyen yökumppali; minä olen tunnettu Pirjon nimellä. Mutta ensiksi minun pitää waroittaa teitä olemaan hywin hiljaan. Te saatte ensin minut nähdä."

Niin sanoen Pirjo iski tulta, sytytti lyhtynsä ja näytti kaswonsa sen walossa. Hän oli jotenkin siewä nuori nainen, mutta hänen kaswoissaan oli jotain, joka ei Yrjöä miellyttänyt. Niissä oli jotain irstasta, jota hän kuitenkin näytti hiukan peittäwän.

—"Mitä tahdot sanoa, ja ken sinut on tänne lähettänyt?" kysyi Yrjö.

—"Hiljaan, hiljaan! Meillä ei ole niin kiirettä. Anna neitsyt ei ole wielä joutunut, mutta puolen tunnin perästä hän teitä odottaa."

—"Missä, ja hänkö se on sinut lähettänyt?"

—"Hiljemmin, hiljemmin! Ettehän toki enää epäille? Luuletteko minun ilman asiaa puolen yön aikana lähteneeni tänne pimeisin wankikomeroihin, joissa linnan haltijat kummittelewat niin että ihmisen sydämmen täytyy jäätyä. kuinka minä wärisen wilusta; täällä ei ole mitään, joka woiisi ihmisen sydäntä lämmittää."

—"Eikö sinulla ole mitään minulle Annalta?"

—"Minun kieleni on yhtä kylmettynyt, kuin sydämmeni, muuten olisin jo ammoiden teille sanonut, että Anna neitsyt on käsenyt minun teitä terwehtimään ja pyytämään teitä tulemaan sinne, minne arwelen teidät saattaa, hänelle vastaan, jos nimittäin uskallatte henkenne minun haltuuni."

—"Minä olen walmis teitä seuraamaan, mutta sitä ennen te näette, että minä olen raudoissa—."

—"Se ei yhtään estä kuin meno kerran on niin mieluinen kuin luulen tämän teille olewan. Mutta nyt kuulen sydän=yön kellon tornissa jo lyöwän. Aika on lähteä. Seuratkaa minua, mutta parikymmentä, muistakaa se, parikymmentä askelta lähempänä."

Näin sanottuaan hän puhalsi kynttelin sammuksiin ja kääntyi oween päin.

Yrjö seurasi häntä, wawisten pelosta ja toiwosta.

Yö oli jotenkin pimeä, sillä waikka oli kuuwalon aika, niin paksut pilwet, jotka peittiwät taiwaan ylt'ympäri, estiwät pian kokonaan kuun walon, niin että linnan ahdas piha oli hywin pimeä. Pirjo meni puoleksi juosten edellä, ja tultuaan linnan sisäportista ulos, katsasti pikaisesti ympärilleen, mutta lähti sitten juoksemaan yli toisen pihan, joka wei linnan asuttuihin huoneisiin.

Yrjö oli seurannut tyttöä jäljempänä, mutta, kun hän oli kadonnut porttiin, hänkin läksi astumaan kiireemmin. Portti oli longallaan, ja hän pistäysi pikaisesti sen läpi, mutta kun hänen tien=oppaani jo oli häwinnyt, hän ei tiennytkään enää mihin päin kääntäidä. Hän seisattui siihen ja katseli ympärilleen. Missään ei näkynyt muuta kuin mustat kiwiseinät ja se portti, jonka hän luuli wiewän linnasta ulos. Hän lähestyi nyt sitä ja tunki sen olewan wähän awattuna. Hänen rintansa kohoili keweämmin. "Mitähän", ajatteli hän, "jos Anna todellakin olisi woinut minut pelastaa. Mutta miten hän olisi sen toimen uskonut tuolle kunnottomalle Puolalaiselle? Mutta jos hänen kuitenkin olisi onnistunut pettää hänenkin kawaluutensa, ja minä woisin paeta heidän kynsistään."

Näin ajatellen Yrjö wähän lonkautti edessään olewaa porttia ja pisti päänsä sen läpi. Hän oli pian sen toisella puolella. Flemingin huoneet oliwat nyt wastapäätä häntä. Kaikki ikkunat oliwat pimeät. Missään ei kuulunut hiiskausta. Hän seisattui taas, tietämättä mitä tehdä. Mutta ajatellen, että Anna ehkä odotti häntä jossain sopessa, hän kohta kiiruhti etsimään jotain pääsypaikkaa, joka pelastaisi hänet linnan ahtaasta pihasta. Hän lähestyi erästä paikkaa, mustaa ja pimeätä, joka näytti awonaiselta owelta. Tultua sen luo, hänestä kuului kuin jotain olisi liikahtanut. Hän seisattui ja kuiskasi tuskin kuuluwalla äänellä: "Anna, Anna!" Tulen säwäys walaisi silloin pimeän paikan ja hirmuinen jyräys tärähti kiwimuurin sisällä. Yrjö tunki kipeän wihlauksen ruumiissaan, hän koetteli rintaansa ja tunki kylmälle kädelleen pudonneen jotakin polttawaa märkyttä. Hän syöksi sitä paikkaa kohti mistä laukaus oli kuulunut. Silloin läwähti taas walo ja kuului uusi täräys, mutta samassa Yrjö huomasi olewansa linnan portin ulkopuolella ja wapaudessa. Hetkisen hän jäi siihen miettimään. Mutta yht'äkkiä hänelle walkeni tämän yöllisen seikan tarkoitus. "Minä olen ollut petetty", sanoi hän itselleen, "minua on tahdottu murhata. Annan nimellä olen wietelty surmattawaksi, siis jokainen silmänräpäys woi tuottaa uuden waaran, siis pois, pois täältä." Tuokio wielä—ja Yrjö oli kadonnut yön pimeyteen.

IX.

Anna oli Kolan mentyä koko päiwän hywin lewoton. Illan tultua hänen lewottomuutensa kiihtyi tuskaksi. Hän käski aiemmin kuin tawallista warustaa makuutilansa, ja niinpian kuin Ebba rouwa oli antanut hänelle luwan mennä maata, hän wiskautui waatteet päällä tilallensa. Seinäkellon yksitoikkoinen napsutus kuului salista. Se löi kymmenen. Anna luki pian joka napsauksen, odottaessaan sen lyöwän yksitoista. Mutta aika tuntui hirmuisen pitkältä. Hän oli jo lukenut kaksituhatta napsausta, mutta hänellä oli sentään wielä pitkä aika jäljellä ennenkuin saisi kuulla sen lyöwän yksitoista ja sitten wielä kolmetuhatta kuusisataa, ennenkuin määrähetki oli käsissä. Näin hänen lukiessa kellon napsutuksia hänen silmänsä painuiwat umpeen. Mutta hän oli tuskin ennättänyt nukahtaa kun kowa paukaus tärähti hänen korwiinsa ja saattoi hänet nousemaan istuilleen wuoteelle. Hän kuunteli wielä, waan kaikki oli hiljaan.—"Paljasta untahan se lieneekin ollut; luultawasti minun lewoton wereni kummittelee minulle." Uudelleen hän heittäytyi wuoteelleen, mutta samallinen paukaus nostatti hänet taas ylös sijaltaan. Anna pelästyi. Hän sytytti kynttelin ja meni etsimään sisäpiikaa, jonka tila oli toisessa huoneessa. Mitenpä hän kummastui, nähtyään sen wuoteen tyhjänä! Tämä hawainto pelästytti häntä niin, että rupesi wapisemaan. Hän tiesi olewansa yksinänsä koko sillä puolella asuntohuoneita. Hän luuli itsensä petetyksi ja pelkäsi joka silmänräpäys inhotun Kolan astuwan yksinäisiin huoneihin, joista mikään huuto ei woinut kuulua toiselle puolelle, missä Ebba rouwa makasi muun perheensä kanssa.

Tässä tuskassaan hän pian juoksussa palasi makuuhuoneesensa ja alkoi kiertää awainta, saadaksensa sen lukituksi. Mutta silloin kuului askeleet ulkopuolella owen. Anna parkasi säikäyksestä; hänen kätensä herwahti irti awaimesta, ja hän waipui woimatonna alas.

Silloin aukesi owi, ja huoneesen pujahti Pirjo lyhty kädessä.

—"Neitsyt Anna, Jumalan tähden, mikä teillä on? Joutukaa nyt, minä saatan teitä sinne, sen luo, joka teitä rakastaa ja nyt odottaa—elkää pelätkö."

Pirjon ääni oli herättänyt Annan, joka nyt häpesi omia houreitaan, mitkä oliwat häntä niin

säikäyttäneet.—"Enhän ole koskaan uskonut kummituksia", sanoi hän itselleen, "se oli waan paljasta hourausta."

Pirjo ojensi hänelle kätensä, ja Anna tarttui siihen, nousten seisalleen. Hänen polwensa wapisiwat niin, ett'ei wielä tahtonut pysyä jaloillaan.

—"Hywä Pirjo, anna minun wähän istua", sanoi hän, wiskautuen penkille istuilleen.

—"Kello on heti kaksitoista, hän odottaa teitä, rohkaiskaa itsenne. Meitä ei näe kukaan, yö on pimeä ja lumi nuoska, ett'ei astuminenkaan kuulu", sopotti Pirjo.

—"Tietääkö hän minun tulewan, Pirjo; onko se hänelle sanottu?"

—"Luulen warmaan, että hän sen tietää. Mutta olkaa waruilla, ei yhtään ääntä, neitsyt, warmaanhan äänettikin ymmärrätte toisenne. Se on waan hiljainen kohtaus, sallittu kahdelle rakastawalle sydämmelle, se on waan pikainen hetki, jonka saatte olla yksinänne hänen kanssansa, mutta se on tärkeä hetki, sillä eihän ole tietty milloin sen perästä häntä kohtaatte. Kas niin, nyt olette wirkistyneet, wiskatkaa päällemme jotakin lämmintä ja sitte seuratkaa minua, aiwan minussa kiinni, parin minutin perästä minä jätän teidät hänen syliinsä."

Annan epäily ja pelko oliwat haihtuneet. Hän tunsu puheliaan tytön houkutukset itsensä rohkaisneen, tempasi keweän turkkinsa, kääräsi sen olkapäillensä ja laittausi lähtemään. Mutta wielä kerran hän seisattui, lankesi polwilleen, puristi kätensä ristiin ja rukoili. Sitte hän hyppäsi ylös ja sopotti: "No nyt, Pirjo, minä olen walmis."

Pirjo puhalsi kynttelin lyhdystänsä, ja molemmat pujahtiwat ulos, hiiwien pimeitä käytäwiä alas.

Wäristen wilusta ja pelosta Anna lähestyi pimeää wankeutta, jossa hän luuli nyt olewan suljettuna koko elämänsä onnen. Tämä oli ehkä wiimeinen kerta kun hän toiwoi saawansa nähdä sitä miestä, jonka kohtalon kanssa hänen elämänsä oli niin kummallisesti yhdistetty. Hän ei woinut sellaista ajatusta elättää, vaikka se painoi kuin raskas kiwi hänen ahdistettua sydäntänsä. Nyt hän jo oli siinä pimeässä, kylmässä solassa, mikä wei Yrjön wankeuteen. Hänen polwensa wapisiwat. Hänen täytyi nojautua Pirjoa wasten, sillä hän tunsu selittämättömän pelon raukaisewan jäseniänsä. Wihdoin awautui ruostunut owi. Pirjo sysäsi silloin Annaa, ja tämä oli heti sisäpuolella pimeässä wankihuoneessa. Pari käsiä otti hänet siellä vastaan ja puristiwat häntä niin kowasti, että Anna säikähti ja huudahti milt'ei surkealla äänellä. "Yrjö, oletko se sinä, wastaa minulle", sanoi hän hätäisesti.

Wieno sopotus wastasi: "minä se olen, sinun Yrjösi." Anna parkasi surkeasti, sysäten kädet, jotka oliwat häneen koskeneet, erilleen itsestään. "Minä olen petetty", huudahti hän itkusuin. Se oli pian kuoleman hätä=huuto, jolla hän koetti herättää ihmiset tulemaan hänelle awuksi. Hän koetti peräytyä oween, waan se oli turha, raskas owi oli jo painettu kiinni, ja se ei totellut mitään hänen repimistään. Säikäys ja tuska weiwät hänen kaikki woimansa, ja hän lankesi wihdoin pian näännyksiin nurkkaan wankeuden kiwiselle lattialle. Hän itki tyrskyen kuin pieni lapsi, joka wanhemmistaan on eksynyt tunteuttomaan korpeen.

Yht'äkkiä wälähti keltawan tumma walo hänen silmiinsä, se tuli lyhdystä, joka oli sytytetty keskelle wankihuoneen lattiaa. Anna wilkasi ympärilleen, mutta kyyristyi heti wielä enemmän nurkkaan, johon oli waipunut. Hän luuli nähneensä kummituksen eikä tahtonut uskoa omia silmiänsä. Hänen wieressään seisoi Kola, tuo inhoittawa ja peljätty Puolalainen. Annalle selweni heti kohta koko tämän miehen hirmuinen kawaluus.

—"Neiti Anna", sanoi Kola, ottaen askeleen sitä paikkaa kohti, johon Anna oli kyyristynyt.

Anna parkasi huutamaan tuskallisella äänellä.

—"Anna", jatkoi Kola, niin wienolla äänellä kuin hänelle oli mahdollista. "Te woitte peljästyä löytäessänne minut täällä. Te ette toiwoneet nähdä täällä minua, mutta uskokaa, minä en ole aikunut teille mitään pahaa. Antakaa waan minulle kätenne nostaa teitä pois tuosta sopimattomasta tilasta, ja sitte minä olen walmis selittämään teille kaikki. Sallikaa minun."

Anna parkui ja itki. Hän wetäysi yhä enemmän sykkyrään.

—"Kuulkaa minua, minä olen ihan wiaton kaikkeen. Hirmuinen erheys wanginwartijalta waan—minä sanon hirmuinen erheys—jota oli tehnyt— että neitsyt Anna—teidän ystäwänne, wangittu Yrjö Eeronpoika"—

—"Te olitte luwannut saattaa minut hänen luoksensa—te olette minut pettäneet ottakaa nyt henkeni—tässä se on", huusi Anna parkuen.

—"Mutta te ette ollenkaan tahdo minua kuulla", sanoi Kola, "minä tahdoin teille sanoa että ystävämme, häntä ei enää ole—hän makaa kuoliana—hänen herruutensa kuulkaa se—Klaus herra itse on sen käsenyt ja sentähden häntä te ette löydä enää missään—turha on sitä enempää etsiä ja muuten, te olette nyt kokonaan minun wallassani; ajatelkaa, että tämä kellari on niin syvässä ja niin loittona kaikista muista ihmisistä ja että tämä on puolen yön aika, jolloin kaikki ihmiset nukkuvat—teitä siis ei pelasta minun wallastani enemmän ihmiset kuin Jumala, vaikka teillä olisi kymmenen miehen voima ja pasunain ääni huutaa apua. Kukaan ihminen ei teitä nyt kaipaa makuuhuoneessanne, ja tästä on vielä seitsemän tuntia päiwään."

Anna oli istunut liikahtamatta rytyssä wankihuoneen nurkassa. Kola oli puhuessaan hirmuista aikomustansa lähestynyt Annaan kiinni. Hän ojensi jo kätensä tarttumaan Annan wyötäiseen. Silloin yhtäkkiä Anna hyppäsi seisalleen, ja silmänräpäyksessä hän oli temmaissut Kolan wyössä riippuwan pistolin ennen kuin hämmästynyt Puolalainen ehti sitä estää. Anna wetäysi kellarin oween selin ja ojensi pistolin wihollisensa rintaa kohti. Hän oli äkkiä saanut aawistamattoman woiman. Jyrkällä äänellä hän huusi nyt hämmästyneelle miehelle:

—"Ensimmäinen askel minuun päin,—ja minä laukaisen—no—nyt, haa, kurjallinen olento—tule nyt minua syleilemään—kas, mitä wiiwyttelet? Olenhan minä sinun wallassasi, Kola, ja tässä on seitsemän tuntia päiwään—tulkaa waan tännemmäksi—en näe tarkkaan päätänne, en tiedä missä kohden on sydämmenne—tahtoisin satuttaa sen keskelle, no, tulkaa, tulkaa—miksi wiiwytte!"

—"Onneton, te rohkenisitte laukaista?"

—"Tahdon koetella, onko teillä ollenkaan sydäntä, ja jos se on tosi, kuten sanotaan, ettei sitä teillä ole, silloin luoti ei teille tee mitään wahinkoa, jos se menee ontelon rintanne läpi—kas tuossa kohdassa se on muilla ihmisillä—tulkaapa wähän lähemmäksi, no, yksi, kaksi—"

"Onneton, odottakaa silmänräpäys, antakaa minun awata teille tuo owi— muuten jos minun ammutte—te jäätte iankaikkisesti tähän kellariin, missä ei käy ketään, kukaan ei tiedä etsiä teitä täältä—sillä Pirjoa ei enää ole—tuota owea ei saa auki koko linnassa muut kuin minä, teitä uhkaa surkea nälän kuolema, rotat ja hiiret syöwät teidän mädänneen ruumiinne—."

Tämän sanottua Kola teki pikaisen liekkeen syrjään ja aikoi nähtävästi äkkiä syöstä Annaan käsin, kun hänen toinen kätensä tawoitti pistolia. Anna jo oli kääntänyt pistolin suun hänen rintaansa kohti—samassa kowa jyräys—ja Kola waipui silmänräpäyksessä maahan.

Silmien edessä olewa waara oli antanut Annalle kummallisen rohkeuden ja woiman. Mutta, kun hänen inhottu wihollisensa, jonka kawaluus oli wietellyt hänet ansaan ja sitte raaimman ihmisen julmuudella uhannut hänen wiatonta olentoansa, makasi nyt weressänsä; silloin Annan woimat raukesiwat, ja hirweä tuska walloitti koko hänen olentonsa. Yksinään sydänyön aikana, suljettuna tähän kylmään luolaan, kuoleman tuskissa kuorsaawan wihollisensa kanssa, jonka kamakkaa näköä hän ei saanut silmistänsä haihtumaan, se oli enemmän kuin hänen heikko ja niin oudoilla tapauksilla järkytetty sydämmensä jaksoi kantaa. Nähtyään wihollisensa wyöllä ruutisarwen ja luotikukkaron, hänen päähänsä wiwahti ajatus ladata uudelleen ja sillä lopettaa oma onneton elämänsä ja pelastautua tuskastansa. Mutta silloin hänen ajatuksensa lensiwät Salojärwelle, jossa surewat wanhemmat odottiwat—ehkä Yrjökin vielä oli elossa—ehkä kaikki tuon edessään makaawan wiettelijän puheet oliwat petosta—toiset pimeät seinät saattoiwat sulkea hänen rakastettunsa, joka odotti pelastusta. Ja miten koskea tuohon inhoittawaan haamuun, joka kalpeana ja petos sekä kauhistawa aikomuksensa vielä kuwattuna waalenneilla huulilla, makasi jo pian hengetönä hänen edessään!

Tätä hänen ajatellessaan raskas huokaus säikäytti hänen ja weti hänen silmänsä jälleen kuolewaan. Pudistelewa wäristys kulki makaawan jäsenten läpi, ja sen perästä tuli kuoleman hiljaisuus. Se oli ollut wiimeinen hengen weto, wiimeinen hengen puhallus. Kummallinen tunto wihlasi Annan sydämmessä. Hän tunsu werensä jäätywän ja waipui näännyksiin. Hänen tuntunsa oli hänet jättänyt, ja raskaat huokaukset oliwat hänessä ainoat elämän tunnus=merkit.

Anna oli wihdoin nukkunut. Mutta rauhattomat unet säikyttiwät häntä wähän wäliä walweille. Kun hän wihdoin heräsi, kiilui päiwän walo pienestä nyrkin mentävästä wankihuoneen ikkunasta. Kyntteli lyhdyssä oli sammunut. Alussa hän ei muistanut missä olikaan. Mutta kowa tila, missä hän lepäsi, ja musta haamu hänen edessään laattialla johduttiwat wähitellen hänelle mieleen kaikki, mitä oli tapahtunut. Nyt hän muisti, mitä wainaja oli ennen kuolemaansa sanonut. Hiukset nousiwat pystyyn Annan päässä, hänen ajatellessaan, että hän oli tuomittu kuolemaan tässä kellarissa, jossa hänen murhatyönsä makasi nyt hänen silmiensä edessä. Hän tunsu yhtäkaa hirweän janon kuiwaawan kieltänsä; tulinen kuume poltti hänen jäseniänsä; hän koetti nousta seisalleen, mutta hänen polwensa eiwät kannattaneet. Kauhea tuska ajoi kylmän hien hänen ihoonsa ja se wäsytti häntä vielä enemmän. Hän wiskautui jälleen kowalle kylmälle wuoteellensa, mutta peloittawat aawet kuwailiwat hänelle silmiin niinpian kun hän niitä ummisti.

Yhtäkkiä hän tunsu weren nousewan päähänsä, kaikki meni ympäri hänen silmissään. Ajatus seisattui hänen pyörtyneessä päässänsä. Waan sitte taas muuttui kaikki. Pimeä wankihuone näytti walaistuneen. Oli kuin huikaisewa walo olisi tahtonut walaista hänen silmiänsä. Hän luuli olewansa kirkossa; nyt kannettiin sinne jotakin, se oli nuoren miehen ruumis, joka wenyi seljällään lawalla. Anna hyppäsi sitä katsomaan, mikä kauhistus! siinä lepäsi Yrjön, hänen kihlattunsa, hengetön ruumis. Suuresta reiästä sen rinnassa juoksi weri torwenaan. Kantajat seisattuiwat, ja Anna juoksi lawalle syleilemään ruumista ja itki—hän itki ja parkui kauhistawasti. Mutta nyt luuli Anna kuuluwan murheellisen ruumiswirren säweleet, hän rupesi laulamaan keralla. Kirkon penkissä istui hautauswäkeä, joitten Anna myös luuli laulawan. Kaikki oliwat sywässä huoleessa.

Anna ei luullut koskaan olewan itsellään sellaista ääntä kuin nyt. Hän tunsu äänensä kuuluwan yli kaikista muista ja sen hän ei tuntenut wäsyttävän rintaansa.

X.

Kun Ebba rouwa aamulla oli noussut wuoteeltaan, oli hänen ensimmäinen kysymyksensä, kuinka Annan oli laita. Palwelusta tekewä piika sanoi hänen wielä makaawan.

—"Minä tahdon tietää onko hänelle mitä tapahtunut", sanoi Ebba rouwa, "sillä minä näin hänestä niin kummallisen unen. Waan Kerttu, eikö Kola wielä ole käynyt salissa?"

—"Ei ketään ole siellä käynyt. Minä en ole häntä nähnyt kuin eilen illalla."

—"Se on hywä, mutta mene nyt heti katsomaan Annaa."

Kerttu meni, ja Ebba rouwa odotti häntä uteliaasti ja lewotonna. Yhtäkkiä syöksi piika takaisin, säikäyksissä ja tahtoi sanoa jotakin, mutta kieli tuskin liikkui hänen suussansa.

—"Mitä se on, jumalan nimessä, sano pikaisesti!—Ei, odota, anna minun ensin wähän hengähtää, sinä säikytät minut hengettömäksi."

—"Anna on—hän on poissa—hänen wuoteensa on tyhjä—hänen waatteensa owat pois—Pirjo on häwinnyt—kaikki on tyhjä."

Ebba huudahti surkealla äänellä ja lankesi tuolille hermottomaksi.

—"Se on kauhistawaa", sanoi hän wihdoin, "minä jo sitä pelkäsin—sillä minun uneni oli niin kummallinen. Kerttu! juokse nyt etsimään joukkoa, mene Kolan huoneesen ja kutsu hän pikaisesti tänne."

Pian oli koko linnan wäki liikkeellä. Mutta ensimmäiset sotamiehet, jotka tuliwat linnan huoneihin päin, seisattuiwat portille katsomaan hämmästyneinä. Ihmeellisiä asioita oli tapahtunut. Kuollut mies makasi portilla. Ensin kukaan ei sitä tuntenut, waan pian tunnettiin se erääksi wanginwartijaksi. Yht'aikaa lewisi sanoma, että kapteni Kola oli häwinnyt, ja nuorta Anna neitiä ei löytynyt mistään.

Yleinen etsiminen alkoi. Kaikki wankihuoneet etsittiin läpi, waan niissä oli jokainen wanki paikoillaan. Wiimeiksi muistettiin se yksinäinen huone eli kellari, mihin Yrjö Eeronpoika oli suljettuna. Tultiin senkin owelle, waan owi oli lukossa ja kaikki oli kuin tawallisesti paikoillaan. Yhtäkkiä kuultiin surullinen laulu kaikuwan sywästä kellarista. Kaikki hämmästyiwät.

—"Se on kummittelemista, se on linnan haltijan tahi haltijattaren laulu", sanoi eräs wanginwartija, "minä olen kuullut sitä usein sydänyön aikana, ja silloin on aina jotakin onnettomuutta ollut tulossa."

Muutamat tahtoiwat särkeä owen, waan toiset sen kielsiwät. Wiimeinkin päätettiin owi awata. Mutta miten se tehdä, kun awainta ei ollut kellään, sillä awaimet tällaisiin wankihuonehin säilytti Klaus herran pois=ollessa Kola, ja häntä ei löydetty mistään. Usea mies rupesi nyt työhön, ja wihdoin onnistui suurten rauta=aseiden awulla saada raskas owi murretuksi ja awautumaan.

Miten hämmästyiwät kaikki, kun owi oli saatu auki! Anna, tuo eilen wielä kukoistawa neitsyt, juoksi tulijoille owessa vastaan, waaleana ja muuttuneella muodolla, jossa kuwausi hiljainen heikkomielisyys. Hänen silmiänsä walo oli tummennut, ja niiden katsanto oli hajallinen niinkuin sillä, joka on kadottanut ymmärryksensä. Hän tuli ulos eikä näyttänyt huomaawansa ketään; hän piti käsiänsä niinkuin niillä olisi kantanut awattua kirjaa, josta hän alkoi laulaa surullista lauluansa. Kukaan ei tohtinut häneen ryhtyä.

Päätettiin seurata hänen perästensä. Hänen askeleensa meni wät porttia kohti, missä kuollut miehen ruumis oli äsken löydetty ja joka vielä makasi siinä. Tultua sen luo, hän seisattui, lankesi polwilleen sen wiereen, heittäysi sen rintaa wasten ja syleili sitä sanoen: "tässähän sinä oletkin, Yrjö, sinä elät vielä, minä luulin sinun kuolleeksi."

Pian löydettiin kellarista Kolan ruumis. Wähitellen luuliwat tulleen tapauksen perille, arwettiin, siitä mitä oli nähty, että Anna olisi koettanut pelastaa sulhaistansa Yrjöä wankeudesta; että Kola oli sen huomannut, tunkeinnut wankihuoneeseen, ampunut wankia, waan ei siinä onnistunut ja sitte—sitte kukaan ei ymmärtänyt miten Kola itse oli saanut kuolettawan luodin rintaansa.

Paraillaan kun tätä mietittiin, kuului sotasarwen soitto linnan portilla ja kaikki kääntyiwät sinne päin.

XI.

Nuijasodan wiimeinen tappelu oli taisteltu Ilmajoella. Pohjanmaan raiwoisimmat ja urhoollisimmat miehet oliwat kaatuneet Santawuoren kentälle. Klaus herra ratsasti sotawäkensä kanssa Turkuun päin. Hänen rinnallaan ratsasti Iiwar herra, joka koko nuijasodan ajan oli häntä seurannut. Molemmat ratsastiwat hetkisen ääneti; Flemingin muoto oli wakainen, pian synkeä. Wälin hänen huuliltaan pääsi kuuluwa hm!, mutta mitään sanoja ei häneltä tappelun perästä ollut kuultu. Wihdoin hän kääntyi wähen Iiwariin päin.

—"Se oli kuitenkin wälttämätön, wai kuinka sinä, Iiwar, arwelet?" sanoi hän juuri kuin omaatuntoansa rauhattaen.

—"Tietysti se oli wälttämätön", wastasi Iiwar.

—"Ja minä luulen he wihdoin pysywät tolallaan."

—"Ainakin siksi..." wastasi Iiwar, waan keskeytti puheensa.

—"Kuin? Luuletko, ettemme nyt woi heistä olla aiwan huoletta?"

—"Warmaan", wastasi Iiwar. "Mutta kaksi wihollista yhtaikaa on pian kuin kaksi warasta yksillä markkinoilla."

—"Niin, sinä tarkoitat herttua Kaarlea?"

—"Joka wihdoin saattaa työssä ja toimessa yhdistyä talonpoikain asiaan."

—"Niin, waan sinä unohdat kuninkaan sotawäen, aateliston ja tämän talwen kolme jäännös=kuukautta. Minä arwelen ne woiwan aluksi antaa hänelle wähen miettimistä."

—"Se on totta, ennen kesää ei woi tapahtua mitään. Waan sitte?"

—"Laitamme hänen herttuaalliselle korkeudelleen wähen tekemistä ottaessa vastaan hänen majestetiansa ynnä sen kahta alimmaista palwelijaa—niin, Iiwar, seuraathan minua kun lähdetään wieraiksi hänen herttualliselle korkeudelleen."

—"Ja Suomi", wastasi Iiwar, "tohditko niin pian sen jättää sotawoimatta?"

—"Luonnollisesti en. Waan enkö ole vielä sinulle maininnut aikeistani? Mitä sanoisit, jos Kola Ludowski?—"

—"Kuin, tohtisitko jättää Suomen sotawäen tälle muukalaiselle?"

—"Oh, tyhjää pelkoa sinulta. Mustan meren ja Pohjoisen Jäämeren wälillä ei ole meille mitään muukalaista. Ja muutoinkin sinä et vielä tunne kaikkea. Mitä sanot siihen, jos sama muukalaisesi parastaikaa jo olisi oma lähin sukulaisesi?"

—"Ei, ei koskaan. Anna on liian jalo nainen siksi", wastasi Iiwar.

—"Joutawia!" jatkoi Fleming. "Minä tunnen hänet paremmin ja muutoin, sama Ludowski—tuskin löytäisin koko Sigismundin awarassa waltakunnassa miestä, jota woi siin monenlaisiin toimiin uskoa."

—"Siinä on minulla ihan toinen ajatus", wastasi Iiwar pian huolettomasti ja paremmin kuin itselleen.

—"Ajatus on aina ajatus, sanot sinä. Juuri kuin mikään ajatus hallitsisi maailmaa."

—"Ja mikä muu se olisi? Jalo ystäväni, minulla on se usko, että jokaisella aikakaudella on oma henkensä, oma ajatuksensa, joka johtaa sen tapauksia. Me olemme waan arpapalikoita, joita tuntematon käsi wiskelee. Kun tarkoitus kerran näillä on saawutettu, silloin me heitetään syrjään.—Se, joka tänään woitti, woi huomenna jo olla tungettu syrjään ja unhotettu. Uusi ajatus on jo saattanut wiwahtaa maailman halki ja sen walloittaa. Pikainen onnen waihe, odottamaton tapaus, tahi yhden ihmisen kuolema on silloin kuin kutsuttu walmisna—."

Flemingin muoto synkistyi. Tunkeusiko hänen mieleensä kuitenkin tuo noita=akan ennustus Hämeenkaalla. Hän ratsasti sen perästä äänetönnä, tuskin katsahtaen enää ystäwänsä silmiin.

Matka Ilmajoelta Turkuun kesti monta päiwää, waan Fleming pysyi yhä äänettä, puhuen ystäwälleen tuskin muuta kuin mihin itse matka waan aihetta tarjosi. Mutta kuin Turun wanha linna wihdoin pilkistyi metsän takaa näkywiin ja torwensoittajat alkoivat puhaltaa torwiinsa, silloin paisui Klaus herran rinta uudesta tunteesta, uusi waloisampi näköala awautui hänen henkensä silmiin, kaikki synkeät warjot haihtuiwat. Hän tunsu nyt takanansa awaran ruhtinaskunnan, jonka kapinalliset asiakkaat hänen urhoutensa, hänen järkähtämätön woimansa oli jälleen woittanut kuninkaalliselle kruunulle. Hän tunsu tämän woimansa riittäwän taisteluun, jolla kokonainen waltakunta ynnä sen kuninkaallisen perheen kapinalliset jäsenet oliwat kukistettawat ja saatawat hänen herransa ja kuninkaansa alamaisuuteen. Sellaisilla tunteilla hän lähene Turun linnaa ja ajoi ratsujoukkonsa edessä sen portille, samalla aamuhetkellä, kun edellisen yön tapaukset oliwat juuri saattaneet koko linnan wäestön lewottomaan hälinään.

Ebba rouwa istui lewottomana odottaen Kerttua tuomaan sanaa tahi wähintäkin Kola Ludowskia kertomaan linnan asioista, mutta kumpaakaan ei kuulunut. Wihdoin kuuli hän askelia etuhuoneessa ja juoksi owelle ottamaan vastaan, kuten luuli Puolalaista herraa, jonka tawallisuuden mukaan oli joka aamu tultawa kertomaan linnan tilasta. Hän ei malttanut enää odottaa, waan awasi itse owen. Hän oli waan ehtinyt saada owen puoleksi awatuksi, kun Klaus herra syöksi iloisella huudahduksella hänelle vastaan, puristaen hänet rintaansa. Ebba herwahti hänen syliinsä, painoi päänsä hänen rintaansa wasten palawat kynelet silmissä.

—"Oih! Klaus!" huudahti hän, "hywä että juuri nyt tulit. Olin niin onneton."

—"Mitä täällä on tapahtunut? Pihassa tawaton hälinä ja Kola ei ollut wastassani."

—"Niin, Kola, minä olen häntä odottanut koko aamun. Se on niin kummallista—ja Anna."

—"Mitä, Kola ja Anna, mitä se on? Eihän mitään onnettomuutta?"

—"Ei suinkaan, olin waan niin lewoton, kun sinä olet poissa, minua säikyttää jokainen pieninkin tapaus. Oli waan hywin wähäpätöinen kohtaus. Anna oli mennyt ulos aiemmalla kuin tawallisesti ja Kola ei tullut silloin kuin häntä odotin."

—"Sinä olet wähäinen höpsy. Aamu=käwellys wähän aikaisemmin, ja se woi sinun säikyttää enemmän kuin neljä tuhatta Pohjolaista."

—"Ja missä ne owat—woi woi Klaus kuinka olen peljännyt—minusta on kuin koko maailma kääntyisi nurin ja hautaisi meidät allensa silloin kuin olet poissa luotani. Waan tässä, tässä, kun saan puristaa rintaasi vastaan—minä tunnen kuin maailman ohjat olisiwat sinun wahwoissa käsissäsi.—Löithän Pohjalaiset?"

—"Nuijasodan wiimeinen tappelu on woitettu, jos se sinun woi lewoittaa."

—"En yhtään sitä epäillyt. Ja nyt woin nauraa äsköiselle säikäykselleni. Kola ja Anna owat warmaan linnan ulkopuolella käwelemässä, ja jos en erhety—Anna juuri on tulemassa."

Owi aukeni, ja Kerttu weti perässänsä huoneesen Annaa.

Ensimmäinen wilaus häneen näytti puolisoille Annan surkean tilan. Hiukset riipuksissa ja epäjärjestyksessä, silmissä hajallinen, pian raiwoisa katse, waatteus rewitty ja tahrattu werellä.

—"Herrainen aika, mikä hänelle on tullut", huudahti Ebba rouwa säikähtäen. "Anna, Anna!" huusi hän juosten hänelle vastaan.

—"Katsokaa kuin se wuotaa tuo weri", puheli hän hourauksissa. "Se on yhtä mustaa kuin hänen kawala sielunsa—haha! minä tawoitän hänen sydäntänsä, waan sitä ei ole kellään puolalaisella."

—"Anna, Anna, minun Annani", huudahti Ebba rouwa, mennen hänelle vastaan.

—"Ha ha haa!" nauroi Anna hurjasti. "Salojärwen pieni kukkainen on muuttunut kuninkaalliseksi kruunuksi—niin minä olen kuningatar— kuningatar Anna, haa, petturit—minä tapan teidät kaikki yhdellä waltikkani iskulla, minä ammun läpi kylmät rintanne ja koetan onko teillä niissä sydäntä—hahaha! Puolalaisilla olisi sydäntä—ei, ei— niillä on harmaa paasikiwi sydämmen sijassa ja sellaisen minä musersin —hi hi hi—minä musersin sen ja jauhoin hienoksi kuin hiekka, ei, ei, welliksi kuin weri Mikkelin kankaalla, kuin ilmassa häilyvät aawet, jotka huutawat kostoa ja kuolemaa tuolla—tuolla—missä se olikaan,—se oli tuolla, Hämeenkankaan rinteellä—hahaha!"

Puolisot kauhistuivat. Täydellinen heikkomielisyys loisti Annan silmistä ja kuului hänen puheestaan. Hänen sekainen puheensa Kolasta antoi syyn peljätä pahinta. Iiwarin tulo huoneesen selitti kohta mitä vielä oli epäiltävää. Hän oli pikaisesti kuulustellut ja tutkinut kaikki seikat, joista linnan wartijat woiwat tietoa antaa. Hän oli aiwan oikein arwannut Kolan petoksen ja hänen kuolemansa syyn.

—"Olinhan teitä waroittanut sen miehen suhteen", sanoi hän. "Hän oli wiekkain silmänpalwelija, täynnä petosta ja riettautta. Nyt hän on saanut siitä ansaitun palkintonsa."

—"Hywä Iiwar, tämän asian pidämme salassa linnalaisilta. Parasta on että he uskowat Yrjö Eeronpojan murhaajaksi. Hän on paennut, waan minun on tarwis saada hänet käsiini. Nuo kansan häiritsijät täytyy sukupuuttoon lopettaa. Sinä, Iiwar ymmärrät sen yhtä hywin kuin minäkin. Tiesithän, että Yrjö Eeronpoika oli jossakin keskuudessa tuon onnettoman Annan kanssa, me pidämme sentähden neitsyen täällä, arwelen, että meidän wiisas tohtorimme tietää neuwon hänen parantamiseensa, ja sitte meidän ei ole waikea saada tuo wiimeinen petturi ansaan. Waan Iiwar, tietäwätkö nuo Salojärwen sukulaisesi Annan olewan täällä?"

—"He sen tietäwät ja luottawat täydellisesti sinun ystäwytyesi ja jalouteesi."

—"Siinä he eiwät tule pettymään, hywä Iiwar. Minä tiedän miten ihmiset sanowat minua julmaksi, sydämättömäksi metsän pedoksi, sillaikaa kun jokainen wuodatettu kansan weripisara pusertaa kyyneleet silmiini ja katkeroittaa elämäni. Kun welwollisuuden täyttäminen loukkaa sydämmen hellimpiä tunteita, Iiwar, silloin se on raskas, se on katkerampi kuin kokemattomat ihmiset sitä woiwat aawistaa. Kansa on aina typerä; se on kuin raaka luonnon woima, jonka alttiiksi ei saa antautua. Säälwäisyys sitä kohtaan olisi heikkoutta. Se ei käsitä niitä woimia, joita tarwitaan ohjatessa waltakuntain kohtaloita. Jos ratsu allasi hurjistuu, ja rupeaa potkimaan ja sinä heität silloin ohjat käsistäsi ja wiskaudut alas, warmaan silloin taitat niskasi ja annat ratsusi potkia itsesi kuoliaksi—ei, hywä Iiwar, pelkurit ja hölmöt waan tekewät niin. Me sen sijaan olemme pitäneet ohjat kädessämme, pysyneet satulassa ja saaneet kapinallisen ratsumme asemilleen, niin, nyt se on jälleen kesytetty—ja sietää uutta kannustamista."

—"Niin se on", sanoi Iiwar huoaten ja puserrettu kyynel wälkkyi hänen silmissään.

XII.

Annan tilaisuus oli surkuteltawa. Ehkä mielenwiassa, hän ei ollut kuitenkaan raiwoinen. Sywä alakuloisuus oli waan walloittanut hänen olentoansa. Hän houraili toisinaan ja silloin hän oli pesewinään käsiänsä, jotka hän sanoi olewan tahratut Puolalaisen mustalla werellä. Wälin hän oli puhelewinaan Yrjölle ja sanoi: "woitithan sinä kuitenkin —tiesinhän minä sen."

Ebba rouwa tahtoi lähettää hänet Salojärwelle wanhempainsa luo, mutta Klaus herra wastusti sitä ja sanoi: "ei, sitä emme tee, ennenkuin hänen parannamme. Meidän wiisas tohtorimme arwelee warmasti sen hänelle onnistuwan. Iiwarin ja hänen hywän lankonsa tähden minä en woi häntä lähettää pois tuossa tilassa."

Anna jäi siten Flemingin perheesen linnaan. Klaus herralla oli sotaretkillään aina mukana haawain sitoja, hywin oppinut mies, Upsalan akatemiassa tohtoriksi seppelöitty herra Nikoteemus Hourenius, joka sotakentällä teki ihmeellisiä ja usein hywin onnistuneita kokeita haawoitettujen parantamisessa. Potilaat, jotka tuotiin hänen hoitoonsa, hän päätti ensi silmäyksellä joko paranewiksi tahi kuolewiksi ja niin se käwikin, että jos ken ei parannut, niin se sai auttamattomasti kuolla. Sisällisissä taudeissa Klaus herra ei ollut häntä koskaan käyttänyt, sillä hän itse ei ollut ikinään vielä ollut sairasna. Ensi kertaa hän nyt aikoi turwautua wiisaan tohtorinsa neuwoon sellaisessa taudissa kuin Annan surullinen mielen tilaisuus.

—"No, hywä Nikoteemus", sanoi hän tohtorin tultua huoneesen ja kumarrettua sywästi ympärinsä.

"Onneton kohta, kuten näet, on kuin petollinen hallayö surkastuttanut meidän Salojärwen kukkaisemme. Ruusut owat waalenneet hänen poskiltansa ja hänen ihanain silmäinsä säihky on sammunut. Sano, voitko tässä auttaa, voitko jälleen walaista hänen synkeän mielensä?"

—"Minäkö, teidän herruutenne? Minä olen mitätön heikko ihminen, enkä mitään woi. Tiede se on, tieteen woima on ainoa, jolta apu on saatawa, ja tieteele, kuten tunnette, ei ole mitään mahdottomuutta."

—"Sinulla, hyvä tohtori, on kyllä suuri luottamus tieteen woimaan. Waan onko se niin warma, ett'ei luonto itse woisi parantaa kaikki taudit ihmisissä samoin kuin se tekee metsän luontokappaleissa?"

—"Ei niin, teidän herruutenne. Katsokaa waan, tiede ja luonto ne owat niin läheisesti yhdistetyt kuin kaswi ja maa. Kaikki tieteen woima on luonnossa samoin kuin kaswin koko elinwoima on maassa, josta se juurillaan imee tarpeelliset nesteensä. Tiede ei ole muuta kuin se taito jolla me, noudattaen luonnon salatuita suonia, woimme etsiä ja löytää siellä kätkeyty aineet, ja siellä ne owat kaikki—aiwan kaikki."

—"Ja sinä luulet tuon neitsyen sairaudelle löytywän sellaista", sanoi Fleming.

—"Aiwan samaten kun meidän nälälle kaswaa luonnossa leipä ja walmistuu liha ja kala sekä janolle wesi ja olut. Jokaiselle taudille walmistuu samoin wastaawa parannus=aine."

—"Ja sillä tawoin sinä woiit hammastaudille antaa watsataudin rohtoja taikka pistoksille pääнкиwistys=rohtoa, eikö niin? Ja, sanalla sanottu, woiit tappa sen, jonka otat parantaakses."

—"En ensinkään, teidän herruutenne. Näettekö miten tiede on tehnyt—se liikkuu waan ihan warmalla akselilla, se ei astu eteenpäin koskaan ennenkuin sillä on warma tieto mihin se askeleensa polkee. Lyhyesti sanottuna mielenwialle on niin warma apukeino luonnossa kuin teidän herruutenne ruokahalulle."

—"Minä tahdon sen kuulla ennenkuin mitään saat käyttää", sanoi Klaus herra jyrkästi.

—"Minulla ei olisi lupa teille ilmaista tieteen salaisuuksia, mutta koska sen käskette, niin minä tottelen. Näettekö, kun luonnon kaikissa esineissä on joku yhteinen aine ikään kuin ytimenä, niin tiede ei ole tarwinnut muuta kuin etsiä tämän ytimen, joka sisältää supistetussa muodossa parannusaineen jokaiseen tautiin ja waiwaan, mikä ihmistä woi kohdata."

—"Ja sellainen ydin on?"

—"Merkurium, teidän herruutenne."

—"Kuin, merkurium? Eikö se ole yhtä kuin myrkky?"

—"Ei ollenkaan, merkurium on kaiken näkywäisen aineen, niin eläwän kuin kuolleen, koko maailman ydin. Tahdotteko sen nähdä?" Näin sanoen Nikoteemus weti powestansa pikkuisen helmen, koolta kuin herneen jywä, ja ojensi sitä Flemingin kaswojen eteen.

Fleming wetäsi wähän ikäänkuin häpsähtäen päätänsä taaksepäin mutta nauroi kuitenkin iwallisesti.

—"Ja tuolla helmellä sinä luulet parantawasi jokaisen taudin?" sanoi hän.

—"Sillä helmellä—tiedättekö mitä se helmi sisältää, tiedättekö, että saisitte kokonaisen wuoren surwoa hienoksi ja seuloa vuosikausia sen jauhoa ennen kuin löytäisitte tällaisen helmen kultaa; mutta saadaksenne tuon helmen merkuriumia, olisi tarwis yhteen sulloa koko maakunnan wuoret, kaswit, eläimet ja sen ilman, joka niitä ympäröi. Siitä woiitte arwata, mitä se sisältää ja millainen woima sillä on. Minä tarwitsen ripustaa sen nauhassa rippumaan waan sille kaulaan, jota tahdon parantaa, ja olkoon tauti mikä tahansa, sen täytyy sillä poistua, se tekee heti jokaisen potilaan terveemmäksi entistään."

—"No, se on hyvä, minä luotan sinun taitoosi. Saat siis hoitaa tuota neitsyttä kunnes hän on parantunut."

—"Niin, koettakaa parastanne, hyvä Nikoteemus", sanoi myös Ebba rouwa, taluttaen Annaa tohtorin eteen. "Minä olen rakastanut häntä kuin omaa lastani, enkä tahtoisi mitenkään jättää häntä tuohon surkeaan tilaan."

Tohtori otti Annan käden, katsoi häntä silmiin ja sanoi: "ne owat siniset, siis sinisessä nauhassa." Sitte hän kääri tuon ihmettä tekewäisen helmensä siniseen nauhaan, ripusti sen Annan kaulaan ja painoi sen hywin kätkeytynä neiden powelle.

XIII.

Ihmiset, joille kaikki on menestynyt, joiden aikeita odottamaton kohtaaminen ei ole koskaan seisattanut, tulevat päivä päivältä rohkeammiksi. Ensimmäinen onnettomuus saattaa heitä säikäyttää ja hetkeksi panna epäilemään, mutta waan hetkeksi. Sellaisessa tilassa oli Klaus herra ensimmäiset päivät tultuansa Nuijasodan viimeisestä tappelusta linnaan, jossa odottamattomat tapaukset häntä kohtasivat. Ne suuret aiheet, jotka Santawuoren tappelun perästä ja hänen matkallansa jo oliivat kehittyneet hänen päässään, ne oliivat yhtäkkiä hetkeksi hajooneet.—Kola, Yrjö Eeronpoika ja neitsyt Anna, nämä vähäpätöiset, tuskin huomattawat jäsenet voimallisen miehen suuressa waltionäytelmässä, nämä sekoittiwat hetkeksi tuon rohkeudella ja ylewällä nerolla pian jo walmiiksi kehitetyn uuden suunnelman. Kolan petos ja äkillinen kuolema, Yrjö Eeronpojan luikahtaminen hänen käsistään ja tuo neitsyt Annan surkuteltawa mielen wika, oliivat monellaisilla tunteilla yhtäaikaan järkyttäneet Klaus herran sisällisintä olentoa. Sywä alakuloisuus, jota Ebba rouwa turhaan koetti haihduttaa, walloitti hänen eräiksi päiwiksi. Mutta yhtäkkiä oli entinen woima palannut, uusi entistä muhkeampi rakennus näytti walmistuneen suuren miehen päässä. Koko pohjois-Europan piti wawista hänen edessään. Yksi ihmishenki wäheemmän, yksi heikko mielinen naisolento, mitä ne painoiwat maailman menossa, jossa tuhannet saawat sortua wallan pitäjain tieltä!

Pian sellaiset oliivat ne tunteet, joiden alaisina Klaus herra oli eräsnä aamuna herätessään. Jokainen wapisi kuullessa taas hänen voimallisen äänensä kaikuwan linnan wanhoissa kiwiseinissä. Sotapäälliköt oliivat saaneet käskyjä ja määräyksiä. Kirjoittaja oli saanut walmistaa tärkeitä, salaisia kirjoita. Wiimeksi sai wiisas tohtori, herra Nikoteemus astua esiin.

—"Sinä saat seurata minua maalle", sanoi hän tohtorille jyrkästi.

—"Waan Anna neitsyt? Jätänkö minä hänen?" kysyi tohtori kumartaen.

—"No, kuin hänen laitansa on?"

—"Keino on waukuttanut ihmeellisesti, ja tiede ei ole tullut suinkaan häpiään. Mutta tämä ahdas linna, missä kaikki muistuttaa hänelle niitä ikäwiä seikkoja, joista tauti on tullut, waukuttaa päin wastoin tieteen woimaa. Enemmän waihtelewaisuutta, enemmän wapaampaa liikuntaa—sitä hän tarwitsee."

"No, sitä hän saakoon. Sinä otat hänet kerallasi. Kuitian howissa hänellä on tilawa liikkua."

Tohtori kumarsi ja meni. Erään hetken perästä oli matkue walmis. Iiwar herra oli saanut linnan päällikön wiran. Kaksi Klaus herran uskottua, Pentti ja Hannu herrat, saiwat seurata häntä matkalle ynnä tohtori Nikoteemus nuoren potilaan kanssa. Kukaan seurasta ei tiennyt lähemmin matkan tarkoitusta. Seuraawana päiwänä tultiin Kuitian howiin. Täällä Klaus herra kohta hautausi taloudellisiin asioihinsa. Tilan hoitaja, palwelijat ja aluswäki saiwat tulla esiin, tehdä tiliä ja tuoda walituksiansa. Tässä toimessa Klaus herra näytti parhaimman puolensa. Hän kuunteli lempeydellä jokaista, ohjasi jokaista ken kysyi neuwoa, myönsi apua köyhille, pyyhitti rästikirjoista pois köyhäin maksamattomia weroja, antoi tohtorinsa hoitaa sairaita, joille kysyttiin neuwoa. Hän kohteli jokaista kuin hellä isä lapsiansa.

Näin oli koko päivä kulunut, wiimeinen henki oli mennyt ulos. Kynttelit walasiwat heikosti suurta huonetta, jonka keskellä ison pöydän wieressä istui Klaus herra ja hänen kaksi seuralaistansa.

—"No, nyt woimme ehkä päättää tämän päiwän työn," sanoi Klaus herra huohtain. "Minä arwelen että tuoppi minun wanhaa oluttani nyt on maistuwa, wain kuinka arwelette?"

—"Meillä ei ole muuta kuin totella teidän herruutenne käskyjä," sanoi Pentti Söyringin poika.

—"Niin, huomenna se on, jolloin meidän suuri toimeemme alkaa, jolloin Ruotsin suuri waltakunta on lankeewa niskoillemme."

—"Ja se ei paina teidän herruutenne niskaa enemmän kuin pohjolaiset nuijat," sanoi Hannu Eerikin poika.

—"Elkää sanoko niin, hywä Hannu, se woisi minun kuolettaa, jos näkisin woiwani peräytyä. Mutta ken woi kohtaloansa kiertää. Minun täytyy siihen alistua."

—"Ja woittaa", sanoi Pentti Söyringin poika.

—"Wähintäin toiwon niin," sanoi Klaus herra waiuwen ajatuksiinsa. "Kaarle herttuan walta täällä on kumminkin woitettu," jatkoi hän, ojentaen itsensä suoraksi ja katsahtaen ympäriinsä.

Silloin awautui owi ja hiljaisilla askelilla astui esiin naisolento, mustassa hameessa ja musta höytyväinen werho silmillä, waalean tuuheat hiukset epäjärjestyksessä riippuen harteilla. Jokaisen silmät kääntyiwät hämmästyksellä tätä hiljaan lähestywää olentoa kohti.

—"Ken sinä olet ja mitä sinä tahdot?" kysyi wihdoin Klaus herra jyrkällä, mutta miltei wapisewalla äänellä.

—"Minä olen kuoleman enkeli Mikkelin kankaalta—olen nuijasodan werinen haltiatar—katsokaa kuin käteni werta tippuu."

—"Ja mitä sinä etsit täällä?" kysyi Klaus herra pian wapisten.

—"Hahaha! Mitä minä etsin?—olen etsinyt sydäntä—ja löytänyt onsia rintoja—maailmassa on waan yksi sydän—antakaa se minulle—se sydän, jonka olette minulta ryöstäneet ja kätkeneet."

—"Mitä tämä on?" huusi Fleming nyt wihastuneena. "Minusta on kuin tuntisin hänen äänensä—hän on joku hullu, joka on karannut hoitajaltaan." Näin sanoen hän nousi pöydästä, meni naisen eteen ja nosti mustaa werhoa sen silmiltä.

—"Ha! mitä kaikkea! Tohtori on laskenut irti tuon onnettoman potilaansa. Anna, hywä Anna," sanoi hän houkutellen.

—"Olenko minä Anna?—enpä olekaan—hahaha!—taittunut kukkainen Salojärwen aalloissa—se oli Anna—minä olen sen haihtunut tuoksu, jota tuulen henki ilmassa tuudittelee. Ai, warokaa—warokaa—tuoksu on myrkyinen—pettäjän hyytynyt weri on sen myrkyttänyt.—"

Fleming wetäysi kuin pelästyneenä wähän takaisin, juuri kuin tohtori tuli owesta ja syöksi neittä kohti säikähtyneenä, otti häntä kädestä ja yritti saattaa häntä pois salista.

—"Anteeksi," sanoi hän kääntyen Flemingiin, "olin waan tuokioksi jättänyt hänen yksin, jolloin hänen hourensai saivat wallan—matkalla hän jo oli pian tointunut."—Näin sanoen tohtori talutti hänen pois.

—"Kummallinen mielen wika", sanoi Klaus herra, istuen jälleen pöytään. "Hän on aika ajoin parempi ja puhelee pian toimessaan, waan jäätyään hetkeksi yksin, hän lankee heti entisiin houreihinsa. Minä annoin tohtorin ottaa warta wasten hänet matkalle, senkin tähden, ettei saisi nähdä ja kuulla kuinka hänen roisto sulhasensa Yrjö Eeronpoika tulee hirtetyksi—hywä että jo olen hänen jälillään—ja juuri näinä päiwinä se on tehty—wiimeinen nuijamies—jonka waan Kolan hölmöys päästi käsistäni.—Niin meillä on nyt waan yksi wihollinen, ja sen perii puutumme huomenna—toinen näytös pohjoismaiden historiassa—werinen näytös, uskokaa se. Kädet owat poikki, jotka kantoiwat weristä nuijaa; —nyt täytyy langeta pään."

XIV.

Oli huhtikuun 12 päiwä. Fleming oli seuroineen palannut Pikkalasta. Suuria aikeita oli siellä pantu alkuun. Jonkunmoinen laiwasto oli saatawa wesille ensi awowedeksi. Puolenpäiwän aikana seisattui matkue taloon erään pitkän lahden kainalossa. Lounas pöytä oli pikaisesti saatu warustetuksi. Klaus herra oli mitä parhaimmalla tuulella. Anna oli myös matkalla selwinnyt houreistaan. Hän puheli eräissä asioissa aiwan toimessa. Tohtori johdatteli hänen huomioansa luonnon esineihin, joiden ohitse ajettiin, ja se oli haihduttanut houreet, jotka muuten häntä waiwasiwat. Lounaspöydässä hän jo kuunteli yleistä puhelemista ja otti wälin osaakin siihen. Kun wihdoin oluttuoppi oli pantu kulkemaan kädestä käteen, ja kun tohtori oli wuorostaan siitä juonut, hän ojensi sen wieressään istuwalle Annalle sanoen: "minua ilahuttaa nähdä pikku neitsyeni noin kilttinä ja sentähden annan teille nyt luwan maistaa tuota kuohuwaa olutta."

Anna kääntyi tohtoriin päin, huulet wetäytyen tuntuwaan hymyyn. "Niin", sanoi hän hiljaan.

—"Niin, todellakin, tiede käyttää tällaisia juomia wirwoitus= ja wahwistus=aineina heikoimmille potilaille", sanoi tohtori, puhuen pöytäseuralle.

Anna otti tuopin, nosti sen huulilleen, jotka tuskin kastuiwat, kun hänen kätensä astioineen herwahti alas hänen eteensä.

—"Kas se oli iloista", sanoi Klaus herra, jonka wieressä toisella puolella Anna istui. "Minä olen muuten

hywin wähen luottanut tieteihin ja pitänyt niitä yhtäläisinä kuin noitien ja käden katsojain taikatempu. Mutta kun näen mitä Nikoteemuksen tiede on waikuttanut tälle hywälle neitsyelle, olen saanut toisen ajatuksen. Soisin, neitsyt Anna, että tarkoin seuraisit hywän tohtorimme neuvoja ja joisit pohjaan, että saisimme jälleen täyttää maljan."

Anna tarttui astiaan, tarjotakseen sitä Klaus herralle, mutta hänen kätensä wapisi, ja astia jäi hänen eteensä. Nostaessa kättänsä, hänen kaulawaatteensa lieue häilähti tuopin reunalle, josta kuului joku helähtävä ääni, juuri kuin tohtori kiiruhti potilaansa awuksi ojentamaan tuoppia Klaus herralle.

—"Mitä se oli?" kysyi Klaus herra, joka myös oli heläyksen kuullut.

—"Nuppineulan kilaus tinatuopin reunaan", sanoi tohtori.

—"Kummallista", sanoi Pentti Söyringin poika, "minusta se kuului kuin tuomiokirkon kellon sointi hautajaisissa."

—"Ja minusta", sanoi Hannu Eerikinpoika, "kuului kuin joku muuri olisi wierinyt alas."

—"Mitä epäuskoja?" sanoi Klaus herra. "Te säikytte nuppineulan napsausta kuin suurimman kanonan laukausta. Waan niin se todellakin on tässä maailmassa, että kaikilla ihmisillä on joku epäusko, enkä minäkään ole siitä vapaa. Se on totta, minä en usko enteitä enkä taikoja, niille minä nauran. Kun ilma eilen oli selkiä ja lämmin, te sanoitte nyt tulee kesä—sitä minä en uskonut, waan kiiruhdin matkalle, sillä minä en usko huhtikuun ilmoja, ja näettekö, nyt meillä on myrsky ja tuisku. Me istumme tässä Itämeren rannalla, tiedämme olewamme keskellä suurta waltakuntaa, joka nyt yhtenä juowana kulkee Lapin tuntureilta Mustanmeren rantaan, jossa tänään kaikki on rauhallista; mutta minä en luota tähän rauhaan enemmän kuin huhtikuun säähän. Minä en ole wielä warma, josko tämä waltakunta woi kehittä siksi kuin se on aiottu, lujaksi muuriksi yhä hirweästi woimistuwan idän ja wankan siwistyneen lännen wälillä. Joka hetki saattaa itsessään muurissa ilmestyä awonaisia loukkoja. Minua soimataan siitä, että pidän yhä armeijamme sotajalalla. Minua panetellaan siitä, että wastustan Ruotsin eriämis=aikeita. Sanokaa olenko minä wäärässä, kun uskon jalon kuninkaamme Sigismundin wallan tarwitsewan nyt yhtäkaa tulla musertamattomaksi suluksi raa'an itäisen woiman ja länsimaisen siwistyksen wälille, Jäämerestä aina Mustanmeren aaltoihiin saakka—ja jos tämän suuren tarkoituksen myönnätte oikeaksi, niin ymmärrätte sen ankaruuden, jolla minun oli kukistettawa tuo älytön kapina isänmaassamme, yhtä hywin kuin käsitätte mitä on wielä tehtävä kapinoiwalle Ruotsille; ja koska tässä taistelussa on koko Europan tulewa kohtalo, koko siwistyneen maailman tulewaisuus kysymyksessä, niin minä uskon, että te jokainen toiwotte nyt jatkettawalle suurelle työllemme onnea ja menestystä ja sille minä myös tyhjennän tämän maljan ja huudan eläköön Sigismund ja hänen tulewa suuri maailman waltansa!"

—"Eläköön? Eläköön!" huusivat Klaus herran ratsukumppanit, waan tohtori pysyi äänetönnä ja synkeän muotoisena.

Klaus herra tunsu rintansa kohoawana uudella ennen tuntemattomalla woimalla ja hänen molemmat sotakumppaninsa katsoivat häneen kuin johonkin yliluontoiseen olentoon. Anna oli taas waipunut entiseen alakuloisuuteensa, eikä näyttänyt enää tietävän mistään. Niin päättyi tämä lounat=atria.

XV.

Klaus herra oli tahtonut joutua yöksi Kuitian howiinsa, mutta matka kulki hitaasti, sillä aamupäiwän tuisku oli ajanut tien umpeen. Tultua erään talon kohtaan hän seisotti hewosensa ja kutsui luoksensa tohtorin, joka Annan kanssa ajoi jälkimäisenä.

—"Minulla on wähäinen watsan kipu", sanoi hän, "meidän täytyy hetkeksi seisattaa tähän. Onko sinulla warustettu mitä sellaiseen?"

—"Tiede ei ole koskaan warutonna", sanoi tohtori ylpeydellä.

—"No, sitte menemme taloon, se on ehkä pian autettu."

—"Aiwan niin, minä tarwitsen ensin waan tutkia mitä kipuun on tarwis."

Waiwa kiihtyi yhä kowemmaksi. Kun Klaus herra oli tullut huoneesen, oli hän jo pian woimaton. "Minulla on hirweä kipu watsassani", lausui hän päästyä wuoteelle selälleen. "Mitä sinä arwelet siitä Nikoteemus?"

—"Minä arwelen kolmea ainetta, se on merkurium, terra adamica, ja materia prima."

—"Waan minä en ole koskaan ennen tuntenut tällaista kipua, se on minulle aiwan outoa."

—"Antakaa olla, tauti on kuten sanotte warsin uutta, siis parannusaine pitää myös olla uutta, sellaiselle kiwulle juuri äsken walmistunutta."

—"Ja tunnetteko mitä sellaista?"

—"Odottakaa, minä tunnen kolme keinoa, on ensin tehtävä sinerationi, sitte korrptioni ja wiimeksi albisikationi."

—"Ja ennen kuin se kaikki on tehty minä saatan kuolla—siis pikaisesti—hywin pikaan."

—"No, se on tehty silmänräpäyksessä. Tarwitsen waan kirjoittaa sen ensin paperille. No nyt se on jo tehty—minä panen tämän nyt paljaalle watsallenne."

—"Ja mitä se on? minä tahdon sen tietää."

—"Se on aiwan uusi aine, mikä tieteelle on wasta ilmestynyt, ja koska teidän waiwanne myös on uusi, niin tämä uusi aine ei siis woi olla muuksi kuin teidän herruutenne watsan kiwuksi."

—"Ja mikä sen nimi on? minä tahdon sen kuulla."

—"Se on Nuijasota, piirretty wiattomalla werellä ja wiattoman kyynelillä kasteltu, teidän herruutenne."

—"Mene helwettiin", huusi Fleming. "Oletko minut myrkyttänyt?"

—"En", wastasi tohtori tyynesti: "Waan merkurium helmi Annan kaulasta on tullut teidän herruutenne watsaan, ja siitä seuraa wälttämättömästi—."

—"Että minun täytyy kuolla? Ha! sinäkin petturi ja murhaaja! Nyt näen sinun läwitsesi. Kaarle herttuan orja! Pentti, sinä wangitset tuon ja annat sotaoikeuden käsiin, ja sinä, Hannu, haet pikaisesti minulle papin." Näin sanottuaan Klaus herra tuli aiwan lewolliseksi. Ei yhtään walitusta kuultu enää hänen suustansa. Hän huokaili waan wälistä raskaasti. Anna istuusi hänen wuoteensa laidalle, katsoi häneen äänettä, ja kyyneleet waluiwat hänen waaleille poskillensa. Hän näytti heikosti aawistawan, mitä oli tulossa. Sairas katsahti häntä silmin ja näytti kuin siitä säpsähtävän. Oli kuin ajatus olisi wiwahtanut hänen päässänsä siitä waarasta, mitä Hämeenkankaalla noita oli ennustanut hänelle sinisilmästä neitsyestä, waan se näytti olleen waan tuokion wiwaus, ja seuraawana hän puristi neitsyen kättä ja katsoi lempeydellä hänen surullisiin silmiinsä. Silläaikaa kutsuttu pappi oli tullut ja juhlallinen toimitus alkoi. Kaikki silmät oliwat kyynelissä, nähdessään kuinka tuo äsken woimakas, kuninkaan wallalla käskewä, enemmän peljätty kuin rakastettu urho lankesi nöyryydellä polwilleen ja otti wiimeisen sakramentin. Eräitä hetkiä sen perästä oli hänen rauhaton henkensä lähtenyt.

XVI.

Sanoma Klaus herran kuolemasta lewisi, ajan waillinaisten kulkuneuwojen suhteen, erinomaisen pikaisesti ympäri Suomen. Se herätti myös mitä erillaisimpia tunteita eri kansaluokkain piirissä. Aatelisto, jonka hallussa oli kaikki tärkeimmät siwiliwirat sekä wallattoman sotawäen päällikkyys, oli woimallisen Klaus herran turwissa tottunut mitä itsewaltaisimpaan menettelemiseen kansan asioissa, luottaen, ettei kukaan alhaisempi, maassa olewan hallituslaitoksen siwuitse, rohkenisi mennä päähallitsijaa etsimään niin kaukaa kuin Warsowan teitse. Klaus herran äkillinen kuolema, hetkellä, jolloin yleinen mieli ei ollut wielä ehtinyt walita ketään otollista hänen sijaansa täyttämään, jolloin kansallinen puolue Ruotsissa wallanhoitajan Kaarle herttuan personassa oli juuri hajalleen repäisemässä heikon Sigismund kuninkaan liian suurta waltakuntaa, se kaikki waikutti, että Suomen aatelisto hämmästyti ja tunki entisen lujan asemansa rupeewan horjumaan. Sen röyhkeä käytös kansaa kohtaan maseni pian samalla hetkellä kuin tuo tärkeä kuolonsanoma oli ehtinyt maassa wakautua. Kansa taas, jolla oli monen sadan wuotinen kokemus ja tottumus kaikissa hädissään kääntyä hallitsijaansa Ruotsissa, ei ollenkaan ollut ymmärtänyt sellaista kansallisen puoli=itsenäisyyden asemaa, jossa päähallitsijan kaukuus ja ehkä heikkouskin antoi tilaisuuden muutamille ylimysperheille harjoittaa mitä hirmuisinta wäkiwaltaa. Flemingin kuolema tuntui sentähden kansalle kuin pelastus hirmuisen painon alta. Sillä oli ikään kuin joku waistomainen aawistus siitä, ettei maan ylimysten

seassa ollut yhtään kylläksi voimallista miestä jatkamaan Klaus herran alkamaa, Puolan heikon kuningas Sigismundin nimessä maahan tuomaa ylimysten hirmuvaltaa. Waikka siis ne syyt, jotka oliwat Nuijasodan synnyttäneet, vielä oliwat olemassa ja eräitä sen entisiä johdattajia liikkui maassa, pysyi kansa kuitenkin lewollisena, odottaen niitä uusia tapauksia, jotka tuntuiwat kuin ilmassa jo olisiwat tulemaisillaan olleet. Kansan aawistus ei sitä pettänytkään. Klaus herran houere suuresta Europan wallasta, jonka piti, huolimatta kansallisista rajoista, luoda wahwa sulku idän ja länsimaiden siwistysten wäliin, Jäämerestä Mustanmeren rantaan, oli mennyt hänen itsensä kanssa hautaan. Jos kuningas Sigismund sen tunsu, hän oli liian heikko panemaan sitä toimeen, niin pian kuin pää, johon wiwahti sellainen aate, oli kaatunut. Arwid Eerikinpoika, joka wihdoin oli tullut Suomen asioiden ylimmäiseksi johtajaksi Klaus herran sijaan, kaipasi sitä johtawaa suurta waltioallista aatetta, jonka toteuttamiseen hänen edeltäjänsä oli wuodattanut tuhansien kansalaistensa werta. Tämä uusi käskyn haltija, joka Kalmarin yhdistyksen onnettomasta historiasta tunsu, mitä selkkauksia synnyttää hallitus, luodessaan waltakunnallista yhteyttä riitaisista kansallisista aineista, harhaili kahden waiheilla: toisella puolella kuningas, johon häntä sitoi uskollisuuden wala, ja toisella kansa, jonka puolta edusti säätyjen päätös ja wallanhoitaja Kaarle herttua. Tämä ylimmäisen käskynhaltijan harhailus waikuttu pian yhtäläisen harhailemisen kaikkiin yhteiskunnallisiin oloihin, mutta enimmäin järkytti se maan aatelistaa ja wirkakuntain entistä asemaa. Se kowuus, millä kansan oikeutettuja waatimuksia oli kohdeltu, lauhtu yhtäkkiä, tunnetut Nuijasodan johtajat saiwat ruweta liikkumaan wapaasti, wangitut nuijamiehet laskettiin linnoista palaamaan koteihinsa, linnaleiri, tuo rasittawa sotawäen sijoitus talonpoikain taloihin, joka oli ollut lähimpänä Nuijasodan syynä, lakkautettiin wihdoin kokonaan. Nuijasodan werisestä kasteesta näytti uusi onnellisempi päiwä rupeawan kansallisen elämän taiwalle walkenemaan.

Yrjö Eeronpoika oli, päästyään wankeudestaan Turun linnasta ja kuultuaan Nuijasodan onnettoman lopun, paennut Suomen pohjoisimpiin seutuihin ja ottanut siellä asuntonsa wähäisessä talossa Oulujärwen rannalla. Tämä innokas, haaweksiwa nuorukainen ei kuitenkaan jäänyt jouten odottamaan parempia aikoja, joista hänellä vielä yhä oli warma toiwo, mutta hän ryhtyi uuteen työhön itse puolestaankin näitä aikoja jouduttamaan, ehkä toisella tiellä kuin sitä ennen. Uskonpuhdistus maassa oli wasta eräitä vuosikymmeniä wanha, eikä ollut vielä ehtinyt paljon waikuttaa kansan henkiseen edistykseen. Tässä löysi Yrjö itselleen uuden lawean waikutusalan. Hän oli hankkinut Agrikolan toimittamat ensimmäiset ja silloin ainoat suomeksi painetut kirjat, keräsi joukon lapsia ympärilleen, opetti niitä lukemaan ja pyhäpäiwinä piti kansantajuisia esityksiä, joissa aika ihmisille selitteli maantieteellisiä aineita ja erinäisiä luonnon ilmauksia sen aikuisen tieteen kannalta. Toisen kerran taas hän puheli heille wieraista maista ja kansoista taikka jutteli wanhojen aikojen tapauksista, Israelin kansasta ja Jerusalemista, Egyptistä, Faraon tyttärestä ja Moseksesta, ristiretkistä ja Suomenmaan walloituksesta, joita kansa halukkaasti kuunteli. Ja ihmelteli häntä kuin Jumalan enkeliä, joka noin tuli antamaan heille tietoja ennen aawistamattomista asioista. Lapset rakastiwat häntä parhaimpina opettajanansa, wanhemmat ihmiset tuliwat kaukaisista kylistä katsomaan häntä ja kuulemaan hänen opettawaisia esityksiänsä, he pitiwät häntä Jumalan apostolina, joka oli lähetetty walaisemaan heidän kaukaisessa sydänmaassa syntynyttä mieltänsä.

Tässä hänen apostolitoimessaan saawutti häntä yht'äkkiä tieto Flemingin kuolemasta. Oli eräs sunnuntai iltä Toukokuussa. Hän oli parhaallaan jutellut kokoontuneelle kansalle, miten Mooses wei Israelin kansan Egyptin orjuudesta Punaisen meren poikki ja miten Farao, joka sotawäkineen ajoi heitä perästä, hukkuu meren aaltoihin. Silloin eräs Oulusta palannut kyläläinen tuli seuraan ja huusi:

— "Kuulkaa, mitä ihmettä on tapahtunut! Klaus herra on kuollut!"

— "Klaus herrako kuollut? Herrainen aika!" kuului monesta suusta yhtäkaa.

— "Niin", sanoi tulija, "hän on luullut syöneensä werimakkaroit ja nielleensä watsaansa kyykäärmeitä, ja siitä on hän kuollut."

— "Ja ken on tullut hänen sijaansa?" kysyi Yrjö?

— "Sitä ei kukaan tiedä, waan se warma on, että Klaus herran perhe on wangittu, hänen puolalaisen herransa on wienyt paholainen tulisissa waunuissa, wangitut nuijamiehet owat lasketut irti, kuningas on pantu wiralta ja Kaarle herttua on käskenyrt hirttää Klaus herran käskyläiset ja ajaa hänen sotawäkensä repimään hampaillaan maahan Turun linnan muurit ja tehdä sen kanonista riehtilöitä ja rokkakattiloita. Niin owat kertoneet Oulussa woudin kirjoittajat."

Waikka Yrjö ei puolestaan uskonut miehen kertomusta, hänen esityksensä kuitenkin seisattui. Ajatukset hänen nuorena päässänsä oliwat saaneet toisen suunnan. Ne lensiwät Salojärwelle, jossa hän warmaan luuli Annan häntä odottawan. Hänen haaweksiwaan päähänsä kuwasi jo ne uudet olot, joille Flemingin kuolema ja siitä seuraawa ylimyswallan kumoaminen oli walmistawa awonaisen sijan. Käkisalmi lääninensä, Newajoelta Jäämereen saakka on meidän, siis toinen mokoma entisen awaruuden lisäksi ja, tämä maa on laweampi kuin Ruotsin waltakunta, pian yhtä suuri kuin Sigismund kuninkaan

waltakunta, Kaarle herttua on suljettu pois Ruotsin perintöoikeudesta, hänelle on tässä tarjona kuningaskunta,—waan aaweksiiko hän sitä?—Hän on uhannut hyljätä wallanhoitajan witan— olisiko tuo uusi aate jo sen waikuttanut? Wain odottaako hän wiittausta siihen täältä? Onko täällä ketään niin uskaliasta, joka ryhtyy sitä tekemään? Tai woisiko siinä olla waaraa nyt, kun äsköinen Nuijasota on mielet ja olot sekoittanut? Wai eikö tämä sota liene jo ollut juuri se werinen kaste, jolla tämä maa ja sen kansa on uuteen asemaansa pyhitetty? Wai tarwitaanko wielä uutta kokemusta, uusia werisaunoja ennenkuin aika on täytetty? Lähin tulewaisuus sen on näyttävä. En rohkenisi kuitenkaan nostaa werhoa, joka sen wielä peittää, waan mitä ja milloin wiwahti päähäni tämä salainen aate—niin sinä se olit, sydämmeni rakkaus, Anna, sinun ihanain silmäisi säihky walaisi eteeni uuden tien sillä hetkellä, jolloin wiskasit hennon olentosi minun ja murhaawaan pistoon ojennetun terävän raudan wäliin— silloin, Anna, wiwahti sieluni läpi tämä salainen aate, jolle elämäni pyhitän. Wankeuden pimeys on sen wahwistanut, ja pakolaisuudessa on se kehkeytnyt minun elämäni ohjeeksi. Sinulle, armaani, kuuluu tämä aate, kallis hedelmä, joka on kaswanut maanmiestemme werestä ja kasteltu sinun wiattomilla kyöneleilläsi; sinulle, ystävänä, tuon minä tämän nyt täydellisesti walmistuneen hedelmän, se olkoon ensimmäinen morsiolahja, joka on iäti sielumme yhdistävä toinen toiseensa.

XVII.

Ebba rouwan murhe Klaus herran kuolemasta oli sywä ja hänen arwoisensa. Hän oli täydelleen arwannut miehensä suuruuden ja osannut kunnioittaa hänen töitensä, silloinkin kuin hänen naisellinen sydämensä olisi tahtonut niissä nähdä enemmän sääliwäisyyttä ja lempeyttä wihamiehiäkin kohtaan. Monessa asiassa, missä rangaistus eli kosto hänessä näytti woiwan waaratta saada liewemmän muodon, hän koetti waimollisen hempeyden aseilla masentaa miehensä liikaa rajuutta. Wielä hänen kuoltuakin hän tahtoi pyhittää suuren miehensä muistoa eikä tehdä mitään, jota hän ei olisi saattanut tehdä hänen elinaikanaan. Kun saattajat Pentti Söyringinpoika ja Hannu Eerikinpoika toiwat wainajan ruumista Turkuun, hän kyllä hämmästyti ja surkutteli tuota perheen wanhaa tuttawa Nikoteemus Houreniusta, nähtyään hänen olewan wangittuna; mutta hänelle ei tullut hetkeksikään mieleen wapauttaa häntä ennen kuin epäluulo, jonka alaiseksi hän oli joutunut, oli kokonaan poistettu. Kun hänen ensimmäinen raskas murheensa oli wähän liewennyt, hän kutsutti tohtori paran eteensä ja antoi hänen puhella ja selittää puoltansa. Nikoteemus ei toiwonut mitään parempaa. Hän tahtoi sekä oli ainoa, joka tiesi selittää Klaus herran kuoleman, mutta hän teki kohta sen wälttämättömän ehdon, että hänen selityksensä jäisi ikuiseksi salaisuudeksi, waikka sen kautta hänen oma kaulansa tulisi leikatuksi. "Se on totta", sanoi hän, "minä se kyllä ripustin Anna neitsyen kaulalle merkurium helmen, mutta en minä ollenkaan ollut syynä, että se oli pudonnut olutharikkaan, josta hänen herruutensa sen joi. Se oli, jos niin tahdotte, Jumalan sallimus. Ja kun se oli kerran niin, minun kaikki tieteeni woima ei siinä woinut enää auttaa, sillä merkurium on woimallisin aine, kaiken näkywäisen aineen, koko maailman ydintä, joka weressä hajosi näkymättömäksi uduksi, niin hienoksi, että yksi ainoa weren rahtuinen sisältää sitä kymmenen miljonaa näkymätöntä rahtuista, joita me nimitämme elementa priman nimellä. Sentähden me säilytämme tämän niin waarallisen ja woimakkaan aineen hywin kätkeettynä helmenä kowassa kuoressa, joka on tehty aineesta, mikä ilman waaratta saattaa koskea meidän ihoomme, mutta joka nesteessä sulaa ja hajoo jälleen maailman awaruuteen.—Niin, armollinen rouwa, sellainen on minun rikokseni—ei suurempi eikä pienempi; hirttäkää minut tuonne linnan portin kamanaan, jos sen olen ansainnut."

—"Ja mitä sanotte nyt tuon neitsyt Annan terweydestä?"

—"Hänessä on kaikki hywin. Merkurium on tehnyt ihmeellisen waikutuksen. Näettekö miten liikunto wapaassa ilmassa on nostanut weren hänen poskillensa, jotka hohtawat kuin kypset mansikat aholla. Häntä waiwaa nyt ainoasti wähäinen corruptio wirginalis—"

—"Ja mitä luulette siitä?"

—"Se on ihan yksinkertainen asia; tuhannes osa luotia merkuriumia sekoitettuna tuhannes osaan terra adamicaa ja se sinisellä nauhalla sidottuna hänen hiuspalmikkonsa latwaan—"

—"Ja kauanko on tarwis sitä käyttää?"

—"Täällä ahtaassa piirissä wähintäin wuoden, waan jos hän saisi wapaasti liikkua ulkoilmassa, woiisi kolme kuukautta riittää."

—"No, kuulkaa, hywä Nikoteemus. Minä uskon teidät wiattomaksi syytökseen, josta olette wangittu,

mutta kuitenkin minun täytyy se jättää oikeuden tutkintoon. Waan voisitteko kunnianne kautta wannaa, että palajatte jälleen tänne, jos antaisin teille wapauden erääksi wiikoksi?"

—"Kunniani, tieteeni, taitoni kautta minä sen wannon."

—"Sen luulinkin teistä. Näettekö kuinka ajattelen. Minä en woi kauemmin pitää tuota onnetonta neitsyttä täällä. Te Nikoteemus saatte minulta hewoset ja satulat ja seuraatte Annaa Salojärwelle hänen vanhempainsa luo. Kun siellä olette ehtineet hänen parantamisensa järjestää, palajatte heti vastaamaan täällä mitä oikeus teiltä waatii. Eikö niin, hywä Nikoteemus?"

—"Sitä arwelin juuri teidän armollenne esittää, sillä omat etuni eiwät koskaan häiritse minua tieteeni palweluksesta. Näettekö, matkallani olin tutkinut tähtiä ja huomannut, että jonkun wiikkauden perästä Wenus ja Merkurius sattuwat auringon selän takana yhteen, samalla hetkellä kuin Mars aiwan heidän wastapäätänsä tuijottaa heihin werisellä katseellansa ja yht'aikaa kuin Jupiterin walo on auringon säteihin sammumaisillaan. Se hetki on Anna neitsyen elämälle niin tärkeä, että silloin, jos koskaan, on tarwis hänen olla rakkaiden vanhempainsa huostassa."

—"Ja uskotteko todella, että kaukaisten tähtien asema waikuttaa mitään ihmisten onneen täällä alhaalla maassa?"

—"Warmasti. Näettekö, Wenus on Anna neitsyen tähti, joka kohta auringon takana wiskaikse tuon päiwätähden ympärillä aina lymyilewän Merkuriuksen syleilyyn; Mars kaukana ja Jupiterin silmät soaistut —"

—"No, no, se on kylläksi, hywä Nikoteemus. Saatamme neitosen waan kotiinsa ja jätämme tähdet oman onnensa nojaan. Iiwar herra warustaa teille hewoset, ja sitte joudutte matkaan. Anna on heti walmiina. Minä arwelen, että ehditte Salojärwelle ennen kuin tuo waarallinen Merkurius on ehtinyt Wenustanne wahingoittaa."

* * * * *

Oli Toukokuun keskipaikoilla. Lumi jo oli tarkoin sulanut, waan tiet oliwat wielä wesiset ja pehmeät. Puut oliwat jo alkaneet nypliä ja tuhannet linnut wisersiwät synkissä metsissä. Annan, ja tohtorin matka kului hitaasti, se oli jo kestänyt monta päiwää, ja tohtori tuli yhä enemmän lewottomaksi, kun, hänen lukunsa mukaan, Wenus ja Merkurius jo lähestyiwät toinen toistansa. "Miksi heidän pitää sattua yhteen juuri auringon takana, jossa wallitsee Egyptin pimeys", sitä hän aina mielti, eikä woinut saada selwille. Aurinko oli nousemaisillaan, ja Wenus tuijotti himmeästi taiwaalla ja katosi heti nousewan auringon säteihin. Käki kukkui tien reunassa ja syöksi yht'äkkiä äänettömän towerinsa luo. Peipponen wisersi oksalla iloista lauluansa ja sen toweri wastasi siihen pii, pii. "Ihmeellinen salaisuus, joka on tuossa luonnossa, niin taiwaalla kuin maassa", huokasi tohtori. "Meidän elämämme juoksu on wiitottu taiwaan tähdillä, ja sisällisimmät tunteemme seuraawat älyttömän luonnon wiittauksia. Miksi tällä hetkellä juuri tuo kummallinen ajatus wiwahti päähäni? Olen pitänyt tuota härän tähtisikeröä eläinradassa aina omanani, waikka se on häilywäisen huhtikuun merkki. Eikö tuo auringon walossa kiertelewä Merkurius ole paremmin minun elämälleni sopiwa? Niin se on, minä olen ollut pöllö, kun en ole sitä ennen huomannut. Tästä hetkestä minä hylkään tuon tuiskujen ja mietojen ilmojen härkätähden ja annan elämäni johdon Merkuriolle, joka saa liikkuu wuoroin auringon tulisissa säteissä ja wuoroin sen takana ihastella Wenuksen hehkuwaa silmää."

Tultuaan tähän päätökseen, ja kun tie eräässä kohdassa sattui olemaan leweämpi, tohtori kannusti hewostansa ja ratsasti Annan wiereen. Anna ei näyttänyt sitä huomaawan, ja tohtori jäi hetkeksi ääneti. Sitte hän rykäsi ja kääntyi Annaan päin ja alkoi:

—"Näettekö, neitsyt, mikä ihana aamu, kuinka lehdet nypliwät ja täyttäwät ilman suloisella tuoksullansa?"

—"Niin", wastasi Anna kääntämättä päätänsä.

—"Ja miten metsän lukemattomat siiwekkäät asukkaat elähyttäwät ympärillämme koko luonnon iloisella laullansa."

—"Niin", wastasi taas Anna.

—"Ne laulawat kaikki waan rakkautta, niillä on jokaisella wierellään ystäwä, jolle ne kukin ominaisella äänellänsä puhelewat sydämmensä hempeimpiä tunteita ja sitte kuuntelewat wienoa kuwausta, joka lehwäin wälistä soi heidän korwiinsa."

—"Niin, niin", wastasi Anna hiljaan, tuskin kuuluwasti.

Tohtori huokasi sywästi ja jäi hetkisen ääneti. "Minä olen aawistanut oikein", sanoi hän wihdoin

itselleen. "Täydellinen corruptio wirginalis somnabularis, jossa hänen kanssansa saattaa menetellä aiwan mielensä mukaan. Mutta warowaisuutta, ainakin äkkinäinen kowa mielenliikutus, säikäys tahi joku odottamaton kohtaaminen voisi silmänräpäyksessä hänen herättää, ja silloin hän pujahtaisi minulta tiehensä. Ei, se ei saa tapahtua, minä leikkaan sitä ennen hänen siipensä—siis rohkeutta waan! Nikoteemus, sinä et saa olla turhaan walwonut öitäsi, tutkiessasi luonnon salaisuuksia, kerran sinun vuorosi on tulewa saada palkinto, jota maailman suurimmat tiedemiehet saawat kadehtia—nyt viimeinen koete:"

—"Niin, Anna, teilläkin on nyt wieressänne ystävä, joka teitä rakastaa."

—"Niin", wastasi Anna.

—"Ja jota te rakastatte?"

—"Niin, jota minä rakastan."

—"Ja joka tahtoo langeta jalkoihinne ja pusertaa teitä syliinsä, suojella teitä ja tehdä onnelliseksi teidän elämänne."

—"Niin, niin, tehdä onnelliseksi minun elämäni."

—"Ja jos ajamme wähän kowemmin, woimme ehtiä yöksi Salojärwelle vanhempienne luo."

—"Niin, ajamme vanhempieni luo."

—"Ja sitte huomispäiwänä wihitämme itsemme yhteen."

—"Niin, wihitämme itsemme yhteen."

Tohtori pian wapisi ilosta. "Hän on minun", sanoi hän itselleen. "Hänen isänsä Martti pappi, minä tunnen hänet jo Upsalan ajoilta, häntä woi wetää nenästä mihin hywänsä, ja äiti sitte, jos muistan oikein, joku kanapää hönttö, joka ei ymmärrä mitään. Minun oma ajatukseni ja tähtien kummallinen asema, Merkurius ja Wenus, ne eiwät woi olla muut kuin Nikoteemus ja Anna, ja huomispäiwänä, kun aurinko on korkeimmillaan, nuo taiwaankappaleet yhtywät, yksikään ihmissilmä ei niitä silloin näe, mutta kun ne jälleen tulewat näkywiin toiselta puolelta auringon, silloin hohtawat niiden kaswot uudessa kirkkaudessa, jota mikään pilwi ei pimitä. Mikä ihana kuwa minun omasta kohtalostani! Hän on nyt jo minun wallassani, woisin asettaa matkamme johonkin sydänmaan kylään, seisattua sinne ja kätkettynä maailman silmiltä omistaa sen onnen kohtalon, minkä sallimus on taiwaan tähtien iankaikkisilla järkähtämättömillä radoilla minulle osoittanut—waan ei, minä en tee niin, minä en tahdo ennen aikaa ryöstää sitä, joka on minulle sallimuksen kädestä tulewa, minä tahdon täydellä oikeudella sekä ottaa että pitää sen kalliin helmen, jonka olen löytänyt. Minä tahdon omistusoikeuteni nojassa tieteen woimalla eteeni loitsia hänen neitseellisen henkensä loistawan suloutensa, joka wielä on kätkettynä tuohon synkkään kuoreensa. Minä tahdon hänet ottaa vanhempainsa kädestä, niin että joka tilassa saatan omistustani puollustaa, vaikka koko maailmaa vastaan,—ja tuo mielen wika—minä sen tunnen, se on ehtinyt juuri siihen paikkaan, missä kukaan tieteen salaisuuksia tuntematon ei woi sanoa muuta kuin että hän on täydessä järjessään, ja se se on, joka on minut auttawa häntä omistamaan."

Tällaisissa ajatuksissa tohtori kumppaninensa lähestyi Salojärweä. Molemmat ajoiwat viimeisen matkan hiljaista juoksua, kunnes pieni puinen kirkko ja sen wieressä punaiseksi siwelly wähäinen asuinrakennus tuliwat näkywiin. Silloin kääntyi tohtori matkakumppaliinsa päin ja lausui:

—"Katsokaa, Anna, tunnettehan tuon paikan?"

—"Niin, minä tunnen", wastasi Anna.

—"Siellä owat isänne ja äitinne; muistattekohan heitä?"

—"Muistan", wastasi Anna, osoittamatta mitään liikutusta.

—"Hywä", sanoi tohtori itselleen, "minä woin olla hänestä huoletta. Kohtaaminen menestyy oiwallisesti. Siinä ei uhkaa minua mikään waara."

XVIII.

Oli lauantai ilta Salojärwen pappilassa. Martti pappi istui kamarissaan, awonainen kirkonkirja wielä edessään pöydällä. Hän oli juuri herennyt kirjoittamasta wiimeistä pariskuntaa kuulutuksiin huomiseksi ja laski kädestään kynän, morsiusparin astuessa owesta ulos. Hän huokasi silloin sywästi ja jäi mietteisiinsä. Silloin pistäysi kamariin hänen waimonsa ja astui hiljaisin askelin pöydän luo ja istahti miehensä wastapäätä, sukan neulominen kädessä.

—"Muistatko, Riitta, mikä päiwä on huomenna?"

—"Minulle on jokainen päiwä pian yhtäläinen. Annan häwittyä ei mikään woi minua ilahuttaa, ennen kuin saan hänet jälleen."

—"Niin, siitä on huomenna puoli vuotta kuin hänet kadotimme. Se jumalaton sota, kuinka paljon syntiä ja werenwuodatusta ja ainoa lapsemme, jonka wiettelä tuo maailman synti."

—"Eihän se ole totta, hywä Martti. Mikään synti ei woinut wietellä Annaamme. Hän oli puhdas kuin Jumalan enkeli; raiwoinen sota on hänet meiltä ryöstänyt. Hän istuu wankeudessa—onhan Iiwar weljeni sen kertonut—ja nyt kuin Klaus herra on kuollut ja Kaarle herttua awannut wankeudet,—waan Iiwar weljeni kirjoitti myös Annan taudista—en wieläkään ymmärrä mitä hän sillä tarkoitti, Anna olisi seurannut maalle Klaus herraa—Jumala suokoon anteeksi hänen suuret syntinsä!—wiedä niin meidän ainoan lapsemme!" Riitta purskahti itkuun.

—"Ymmärtämätön waimo!" sanoi Martti pappi. "Juuri kuin sinun kanapäasi olisi kelwollinen tuomitsemaan heikointakaan kuninkaan käskyläistä, sitä wähemmin Klaus herraa—Jumala auttakoon hänen sieluansa, jonka edessä kuninkaat ja ruhtinaat wapisewat."

—"Ja joka teurasti meiltä parhaimmat talonpoikamme, joiden lesket ja orpolapset nyt itkewät kurjuuttansa ja wei meidän ainoan lapsemme."

—"St! hiljaan, waimo. Jumalakin kurittaa joskus wiatonta; soimaisitko häntä siitä? Se on syntiä, waan kuninkaan korkea käskyläinen on syntinen ihminen—sen töitä soimata on rikos—ja tiedätkö, ett'ei kaikki wihdoin liene meille onneksi. Jos eräsnä päiwänä saisimme nähdä tyttäremme jalon ritarin puolisona!"

—"Minä soisin nähdä hänet waikka kunnan talonpojan waimona."

—"Raamattu sanoo: elkäät wiskatko helmiä sioille, ja meidän Annamme on sellainen kallis helmi, jota Jumala antaa täällä wiheliäisessä maailmassa löytää ainoasti sen, jolle Hän on määrännyt suurimman maallisen onnen. Usko minua, se, jonka osaksi hän on suotu, löytää hänet, waikka pimeimmän wankeuden luolasta. Johtuu mieleeni wanha tarina, jonka saat kuulla. Siitä on nyt kaksikolmatta vuotta. Minä kuljin teininä ympäri, tulin eräsnä kesäiltana pieneen kappeliin, näin joukon kansaa erään talon pihassa, menin sinne ja lauloin Dawidin Salmia 'Maa suur' ja awara', kaikki seisattuiwat kuuntelemaan lauluani, ja kun sen lopetin, käwi parwi nuoria neitosia pihassa leskisille, minä katselin heidän wiatonta kisaansa, kun eräs sininen silmä=pari wilahti neitten joukosta minuun, minä kiinnitin katsettani sitä kohti, waan silloin nuo sinisilmät painuiwat alas, koetin sitte niitä lähestyä, mutta tyttö näytti kainoimmalta koko parwessa, hän wäistyi aina toisten taa, wihdoin pääsin kuitenkin hänen luoksensa ja tahdoin häntä puhutella, waan kieleni oli kuin lumottu, en tiennyt mitä nyt sanoa, me seisoiimme wastakkain, minä katsoin hänen silmiinsä ja hän katsoi minun silmiini, wiimein sain sanoneeksi: 'ihana ilta.' 'Niin', wastasi hän. 'Olettehan tästä kylästä?' kysyin minä. 'Niin', wastasi hän taas. Wiimeksi kysyin häneltä, osoittaen sormellani: 'Tuossahan lienee pappila?' ja hän wastasi 'niin'. 'Ehkä menette sinnepäin ja seuraatte minua sinne?' sanoin hänelle wiimeksi, ja taas hän wastasi 'niin'. Minä pidin häntä talonpojan tyttönä, sillä hän oli aiwan samallaisessa puwussa kuin kaikki muut nuoret tytöt, waan kuinka ihastuin, kun sama sinisilmä neitsyeni oli papin ja hänen waimonsa ainoa tytär! Minä jäin eräksi päiwiksi tähän hywään taloon—ja kuta useammin minä katsoin ujon neitsyeni sinisilmiin, sitä waikeammaksi minun tuli niistä erota. Kun minun wihdoinkin täytyi lähteä ja menin hänen pieneen kammariinsa sanomaan hänelle hywästi, kohtasiwat minua taas hänen siniset silmänsä, ja minusta näytti kuin niissä wärisisi kyyyneliä. Minä istuin hänen wierelleen ja sopotin hänelle hiljaan: 'te olette itkenyt, onko minun lähtöni syy siihen?' Silloin katsoi hän hempeämmin minuun kuin koskaan ennen, ja kyyneleet tipahtuiwat hänen punottawille; poskillensa. Minä puristin hänet silloin syliini, painoin tulisen suutelon hänen huulillensa ja sanoin: 'Riitta, minun oma Riittani', ja hän kiersi käsiwartensa minun kaulani ympäri ja sopotti 'niin.'—Muistatko wielä tämän tarinan?"

Riitta nousi istuimeltaan, pudotti neulomisensa, meni toiselle puolelle pöydän, kiersi kätensä miehensä kaulan ympäri ja painoi päänsä hänen rintaansa vastaan, ja kuiskasi hiljaan: "niin." Martti pappi painoi silloin suutelon hänen kuiwille huulillensa.

Silloin kuului joku liikkuwan eteisessä. Puolisot kawahtuiwat ylös. Samassa awautui salin owi, nuori nainen ja hänen perästänsä wanhanpuoleinen miehen mieshenkilö astuiwat sisään. Riitta katsahti

tulijoihin kummastuksella, mutta yhtäkkiä hän huudahti: "Anna, meidän Annamme", ja syöksi tyttärellensä vastaan, puristaen häntä syliinsä.

—"Oletko se todellakin sinä, Anna?" sanoi Martti pappi ja likisti wuorostaan häntä rintaansa wasten.

Surullinen hymy wiwahti Annan huulille ja katosi heti, hänen sopottaessaan: "niin, minä se olen." Puolisot syleiliwät häntä wuorotellen, tuskin huomaten miestä, joka häntä seurasi.

—"Hiljaan, hiljaan, hywät ihmiset", sanoi tämä. "Anna neitsyt on sairas eikä siedä niin paljon mielen=liikutusta."

Nyt wasta katsahti Martti pappi tarkemmin mieheen. "Jos en erehdy", sanoi hän ojentaen kätensä terwehdykseen, "meidän kaikkietäwä tohtorimme, Upsalasta, Nikoteemus Hourenius! Terwe tulemastanne ja kiitoksia, että olette walmistaneet meille ilon saada kotiin rakkaan tyttäremme. Waimoni, saan tässä sinulle esittää."

—"Olisin suonut tuoda Anna neitsyen teille warsin terweenä, waan tauti on ollut sitkeä. Kuten näette häntä waiwaa surullinen alakuloisuus, jota olen jo monta kuukautta tieteen kaikilla waroilla koettanut poistaa. Onnettomat tapaukset owat pakoittanut hänen äitillisen hoitajansa, jalon Ebba rouwan, lähettämään hänet tänne hywään wanhempainsa luo; te huomaatte kohta hänen surullisen tilansa."

—"No, mikä ihme sinua waiwaa?" kysyi äiti puristaen tytärtänsä syliinsä ja katsoen hänen harhailewiin silmiinsä. "Tunnetko ensinkään minua, äitiäsi?"

—"Niin, tunnen", wastasi Anna.

—"No, ja minua isääsi? Sinä näytät wielä niin wieraalta."

—"Niin, isä."

—"Etkä ole sen iloisempi päästyäsi kotiin, wanhempiesi luo. Mikä sinua waiwaa?"

—"Niin, mikä minua waiwaa?"

—"Se on kummallinen waiwa, hywin harwinainen, se kohtaa tuskin yhtä tuhannesta, me tohtorit sen kyllä tunnemme."

—"Ja mikä se on? Eihän toki warsinainen mielen wika?" kysyi Martti pappi säikähtyen.

—"Ei ollenkaan, Anna neitsyt on täydessä järjessään. Tauti, joka häntä waiwaa on yksi laji corruptio wiginalis pacificis juvenalis somnambularis—"

—"Anna, lapsi parka, sinullako tuollainen hirweä tauti?"

—"Niin, äiti, minulla se on."

—"Ja eikö siihen ole mitään parannuskeinoa?" kysyi Martti pappi, kääntyen tohtoriin. "Sinä meidän kaikkietäwä tohtorimme, mitä siitä sanot?"

—"Martti ystäwä, sinä, joka olet pappi, tiedät, että kun Jumala on luonut taudit, niin hän yhtäikaa on tuonut keinot, millä ne parannetaan, Tämän taudin parantamiseen on tarwis kahta hywin kallista ainetta: ensimmäiseksi aikaa, joka on hywin kallista minulle, joka olen Hänen Majestetinsa Puolan ja Ruotsin kuninkaan Sigismundin yhteisen sotawäen ylimmäinen haawalääkäri, ja toiseksi, joita tarjoo meille Jumalan luonto, mutta niin ihmeen wähän, että tuhannes osa luotia maksaa leiwiskän puhtainta kultaa, niinkuin Mercurium, sulphur, terra adamica, terra crusta, terra primaria, joita olen kohta neljä kuukautta käyttänyt neitsyt Annan parantamiseen. Jumalan kiitos, ne owat tehneet waikutuksensa, Annan kieli on päässyt kahleistaan, hän on puhunut minulle sydämmensä sisimmät tunteet, wai eikö se ole totta, Anna?"

—"Niin, niin se on."

—"Mikä onni, että rakas tyttäremme on saanut sellaisen hoidon! Hywä Nikoteemus, minä olen köyhä kappelin pappi, sotaisina aikoina en ole saanut täysiä saatawiani, en tiedä miten palkitsen waiwasi ja suuret kulunkisi."

—"Oh, se ei tule kysymykseen. Me tiedemiehet emme koskaan ajattele palkintoa; meille on kylläksi, kun työllämme woitamme sitä, mikä on jalompi kuin kulta, kun onni wiskaa joskus hoitoomme hemeän suloisen olennon, joka tarjoo harwinaisimman tilaisuuden näyttämään maailmalle tieteen ihmeellistä waiwaa ja yhtäikaa lahjoittaa tutkijan yksinäisyydessä enemmän kaiwatun wirwokkeen, hemeän naisen sydämmen."

—"Kuinka, ystävä Nikoteemus? Oletko ollut niin onnellinen?" kysyi Martti pappi iloisesti.

—"Neitsyt Anna on sen tunnustanut matkallamme. Eikö niin, hyvä Anna?"

—"Niin, niin, olen tunnustanut."

—"Te hämmästyttätte meitä."

—"Annaseni, oletko sen tehnyt?" kysyi äiti, wetäen tytärtään rintaansa wasten.

—"Niin, minä olen sen tehnyt, äiti."

—"Mutta tauti on ainakin ensin saatawa ihan pois," sanoi Martti pappi.

—"Ei ystävät, kuulkaa minua ensin. Minulla ei ole aikaa wiipyä täällä kuin huomispäiwän. Kuningas warustaa sotaa Kaarle herttuaa vastaan, minun täytyy olla siellä, Ebba rouwa on saanut walani minun palata heti Turkuun. Katsokaa; minä olin ajatellut, että kun huomenna on pyhä ja sota=aika on käsissä, te kuulutatte liittomme kolme kertaa yhtäikaa ja huomen iltana toimitetaan wihkiäiset. Eikö se woi käydä niin, Anna?"

—"Niin, niin se woi käydä."

—"Oi hyvä Nikoteemus!" huudahti Martti pappi. "Kunnioittawa tarjouksesi ilahuttaa meitä, waan se tekee meitä yhtäikaa murheellisiksi. Olisimme niin mieluisesti pitäneet rakkaan lapsemme kauemmin luonamme, ja nyt tahdot wiedä hänet meiltä niin pian jälleen."

—"Waan muutoin, ken hänet parantaisi? Ja tuohon surkeaan tilaan ette häntä tahtone jättää."

—"No koska se on Jumalan tahto, lapsi parka; aiotko niin pian jättää meidät, rakkaat vanhempasi?"

—"Niin, minä aion, hyvä isä!"

—"Ei, ei, minä en woi tänä iltana tehdä päätöstä, se on tullut liian pikaisesti, lewätkää wielä yö ja jos wielä aamulla pysytte lujana päätöksessänne, sitte Jumalan nimeen. Nyt otamme wähän rawintoa ja sitte lewolle."

* * * * *

Illallispöydässä, jonka Riitta oli parhaimman mukaan warustanut, puheltiin ajan tärkeistä tapauksista. Martti pappi, joka waan oli huhuja niistä saanut, tahtoi oppineelta tohtorilta kuulla warmempia sanomia. Tohtori jutteli niitä laweasti, hän kertoi Klaus herran wiimeiset toimet, hänen suuret warustuksensa laiwasatamissa ja sitte hänen äkillisestä kuolemastansa, Ebba rouwan sywästä murheesta ja kuningas Sigismundin odotetusta tulosta maahan, ja wielä mitä hankkeita luultiin olewan Kaarle herttualla Suomen asiain suhteen.

—"Ja ketä me tälläikaa tottelemme?" kysyi Martti pappi. "Yhtenä pyhänä tulee kuninkaan neuwot ja käskyt, joita on seuraaminen, toisena Kaarle herttuan julistus, joka kieltää niitä tottelemasta. Minun täytyy ne saarnastuolista julistaa,—hyvä Nikoteemus, sanokaa ketä meidän on wihdoin kuultawa?"

—"Se on hywin onnellista teille papeille ja meille tiedemiehille, ettemme tarwitse kuulua mihinkään puolueesen. Waikeampi asema on maan aatelistolla: jos he tottelewat toista tai toista, woiwat molemmissa tapauksissa saada nuoran kaulaansa tahi joutua mestauspölkylle."

—"Todella, ystäväni, hankalin kaikesta on palwella kahta herraa, mutta kun olot niin hämmentywät, kuten, Jumala paratkoon, tällä hetkellä, on yhtä waikea oikean kristityn määrätä mihin puolueesen liittyä. Helpointa olisi warmaan ei kuulua mihinkään. Waan jos elämän oloissa joka päiwä olet sysätty milloin yhdänne, milloin toisanne päin, luuletko silloin olewan helpon pysyä puolueista erillään? Kun kansa walittaa oikeuttensa sorrosta, kun wiattoman werta wuodatetaan, kun wäki=waltaa tehdään wastoin pyhiä wannotettuja lakia, ja kun sitä puolustetaan oikeuden ja lain nojalla, ystäväni, silloin puolueettomuus ei tahto pitää ryhtiänsä, en tiedä, eiköhän se ole synti, joka silloin panee heikon ihmisen horjumaan."

—"Ei ystävä, asia on tieteen kannalta nähden aiwan toisin", sanoi tohtori. "Näetkö, jos laiwa on ajanut luodolle ja sen perä on saanut wamman, joka painaa sen mereen, silloin olisit hullu, jos et muuttaisi paikkaasi kokkaan, joka on nousnut sitä ylemmäksi."

—"Todella, ystävä Nikoteemus. Kun Klaus herran tähti kirkkaimmin loisti, en nähnyt mitään muuta, waan nyt, kun se on kadonnut, silmäni on awautunut näkemään asioita, jotka silloin oliwat minulle aawistamattomat."

—"Toisilla sanoilla, sinä olet kääntynyt Kaarle herttuan puolelle", sanoi tohtori.

—"St! hiljaan, seinillä woi olla korwat. Mutta meidän kesken, Puolanko wai Ruotsin yhteys on meille edullisempi? Sigismund tai Kaarle? Mitä arwelet?"

—"Sanoisin jos woisin. En ole waltiomies. Mutta tähdet, ne olen tutkinut. Esimerkiksi härän tähtisikerö, aina kun almanakka näyttää auringon tulewan siihen, tuiskut ja myrskyt owat walmiit—ei ole silloin mitään pysyväistä, waan nyt on Merkurius minun tähteni. Se pyörii alati auringon walossa, milloin sen edessä, milloin sen selän takana. Kadotkoon se auringon waloon, kun sen loisto selän takana on sitä suurempi."

—"Häpeäkseni minä en ollenkaan ymmärrä mitä yhteyttä on taiwaan tähdillä ja ihmisten jokapäiwäisillä asioilla. Mutta jos kunninkaan ja lain nimessä muutamat ylhäiset saawat tilaisuuden mielensä mukaan sortaa kansaa, jos kawaluus ja petos jää rankaisematta sentähden, että peppureilla on tilaisuus lymyitä mahtawan suojelijansa selän taa, niin, ystäwä, silloin harhailen minä ja odotan, ettei taiwas sitä pitkään woi sallia. Lyhyesti, mitä luulet, kuningastako wai Kaarle herttuaa on meidän totteleminen?"

—"Tällä hetkellä, ystäwäni, Jupiter on mennyt mailleen, ja Merkurius ja Wenus yhtywät huomenna, juuri samaan aikaan kuin Mars heidän wastapäätä kirkkaimmassa loistossaan nousee näkywiin."

—"Ja mitä luulet siitä? Kuka on määrätty Klaus herran sijaan?"

—"Siinä se onkin tämän hetken salaisuus. Hänen majestetinsa kuningas harhailee, etsien miestä suuren Flemingin sijaan; Kaarle herttuan mieltä näpyttää loistawa kuningaskruunu, ja säädyt owat kahden waiheella, liittyykö yhdyswallaksi Puolan kanssa wai säilyttää kansallinen itsenäisyytensä ja sitte uudelleen walloittaa Suomi, ja siten, weli Martti, meidän päämme owat waarassa, jos minne käännyimme. Parasta on elää hetken elämää eikä ajatella eteensä mitään. Waan mitä sanoo hywä Anna neitsyemme, eikö se ole teistäkin parasta?"

—"Niin, niin se on parasta", wastasi Anna, joka näytti tuskin kuulleen koko tohtorin puhetta.

Pöydästä noustua wanhemmat koettiwat wielä puhutella Annaa, mutta eiwät saaneet millään häneltä muuta wastausta kuin tuon yksitoikkoisen: "Niin, niin".

—"Sinä taidat olla matkasta wäsynyt", sanoi wihdoin Martti pappi, puristi häntä syliinsä, suuteli ja sanoi "hywää yötä lapseni!"

Äiti suuteli myös tytärtänsä, otti häntä kädestä ja lähti saattamaan makuuhuoneeseen. Tohtori lähestyi myös silloin ja näytti kuin olisi myös tahtonut suudella Annaa, mutta peräytyi yht'äkkiä, ojensi hänelle kätensä ja sanoi "hywästi Anna, hywästi huomiseen!"

—"Niin huomiseen", wastasi Anna, ojentaen kätensä tohtorille ja seurasi äitiänsä makuuhuoneeseen.

* * * * *

Kewät yön kuultawa werho oli wienosti peittänyt hetkeksi nukkuwan luonnon. Pappilassa oli kaikki hiljaan. Martti pappi ja Riitta nukkuiwat wähen lewottomina, ajatellen tyttärensä onnetonta mielen tilaa, mutta Anna itse makasi sillaikaa lewollisena kuin lapsi, joka äitinsä sylissä nukkuu.—Tohtori oli ainoa, joka ei tänä yönä nukkunut. Tultua makuuhuoneesensa, joka oli pappilan rakennuksen ylisillä, hän otti esiin kiwitaulun ja kynän, tuijotti yren eteensä, sanoen itsekseen: "Niin, kaikki on mennyt tähän asti oiwallisesti. Mikään ei ole tähän asti woinut häntä herättää. Eräitä hetkiä wielä—toiwon että kaikki menee ohitse yhtä hiljaisesti—minä saan hänen, tuon ihanimman kukkaisen, hän ei woi minulta luiskahtaa pois. Sitte ei muuta kuin minulle waan onnistuu hänet herättää tuosta unessa käwelijän horrostilasta—ja sen täytyy onnistua—mutta warmuudeksi koettaisin wielä kerran laskea, ett'en missään olisi hairahtunut." Niin sanoen, hän otti kiwikynän, piirsi taululle pyöröjä, kolmioita ja wiisikulmia, yhdisti ne suorilla wiiwoilla, ja asetti wihdoin eteensä laskento=kaawan, joka ulottui taulun yhdestä reunasta toiseen. Tätä kaawaa hän sitte laski wielä, kun puolen yön aika jo oli ohitse ja ensimmäiset linnut äänsiwät ulkona. Yht'äkkiä hän pudotti kynän taululle ja huudahti ihastuksella: "ha! nyt se minulla on! kolmannesti ja aina sama päätös! Minä saan hänet heräämään milloin tahdon. Waan se ei saa tapahtua ennen wihkimistä, ei, ensin wihkimys ohitse, jäähywäiset wanhemmille ja sitte matkalla kaukana täältä, jossa turwaaminen wanhempain apuun on myöhäistä; mikä iloinen juowuttawa hetki, kun tuo ihana kukkainen wiattomassa loistossaan rewähtää walweille ja hänen henkensä ja teräwän älynsä hurmaawa sulous säteilee hänen taiwaallisista sinisilmistään. Tiede ei ole koskaan saawuttanut ihanampaa woittoa kuin tuossa helmessä, joka nyt makaa kätkeytyneenä synkeään kuoreensa, jonka minä, Nikoteemus Hourenius, minä, jota ylenkatseella on kohdelleet ylhäiset ja pilkallisella naurulla alhaiset, saan omistaa ja omakseni nimittää—minulla hallussani tuo kallein omaisuus, ihanin nainen, jonka wertaista pohjoinen maailma wielä ei ole toista synnyttänyt—mikään ihmiswoima ei woi

häntä minulta enää ryöstää—nousewan päivän walo on hänet laskewa minun awattuun syliini ja ennenkuin aurinko on jälleen waipunut utuiselle wuoteellensa, on hän, tuo ihana neitsyt kaukana täältä eroittamattomasti minun olentooni yhdistetty—minun waimonani."

Aurinko jo oli nousnut ja peittynyt rusoittawaan pilween, kun tohtori lewottomuudesta wäristen wihdoin heittäysi wuoteellensa, mutta hänen silmänsä eiwät ummistuneet, hän walwai ja työskenteli samoissa ajatuksissa; siksi kuin pyhä aamun hiljainen hälinä oli alkanut pappilassa, ja aamukellon ensimmäinen sointi kirkolta saawutti hänen korwansa ja ajoi hänen ylös wuoteeltansa.

XIX.

Oli tyyni kewät=aamu, yöllä oli vähän satanut ja musta pilwi oli werhona auringon kaswoilla. Metsän siiwekkäät asukkaat kilpailivat sadoilla äänillään puissa pappilan ympärillä, aamukellon juhlalliset säwelet kaikuiwat loitos kirkolta ja erinäisiä parwia, miehiä harmaissa wiitoissa ja naisia walkoisissa kesäpuwuissa riensi joka haaralta kappelin pienelle kirkolle. Joka paikassa wallitsi pyhäaamun hiljainen juhlallisuus. Martti pappi istui kirjoituspöytänsä ääressä, pari ohkaista kirjaa edessä. Hän oli hywin wakaisen näköinen, juuri kuin ainakin wirkansa toiwossa. Hän katsahti wäliin ikkunasta ulkona kirkolle rientäwää kansaa, wälin oween juuri kuin jotakin odottaen. Hänen silmänsä oliwat taas kääntyneet ikkunaan päin, kun Nikoteemus, musta tohtorin pitkä wiitta yllään, astui hiljaisin askelin huoneesen. Martti pappi kääntyi silloin kuin häpsähtäen tulijaa kohti.

—"No, ystäwäni, luuletko tänään siitä tulewan mitä?" kysyi hän miltei wapisewalla äänellä.

—"En yhtään sitä epäile", wastasi tohtori. "Eilinen matka ja yön lepo ynnä ilo päästyä rakkaiden vanhempainsa luo owat jännittäneet hänen taudista vähän herwahtaneet woimansa. Minulla on täysi syy toiwoa hänen pysywän entisissä sanoissaan."

—"Waan oletko warmä, ettei joku mielen welttos, joku, niin sanoakseni, sekawuus tahi ajatuswoiman häiriö ole ikään kuin lumonnut hänen sieluansa."—

—"Oi, hywä ystäwä, ei mitään sellaista, siitä olen aiwan warmä, minä näin sen eilen matkallamme, kun puhelin hänelle ja selittelin luonnon salaisuuksia. Hän kuunteli minua hartaasti ja oli huwitettu kaikesta— mutta oikein sanoen, puheen woima se on waan, ne jänteet, joilla suu ja kieli synnyttää erinäisiä ääniä, ne jänteet, sanon minä, owat taudin vaikutuksesta wenyneet liian löyhiksi—corruptio wirginalis on näet yhtäläinen sielun tilaisuus kuin kanteleen, jonka kielet owat löytyneet ja kadottaneet oikean wirityksensä. Se tarwitsee waan tottuneen käden, oikean taiteilijan, joka sen jälleen wirittää—ja muuten, Anna ei ole ensimmäinen, jolla on tämä waikea tauti, tunnettu nimellä corruptio wirginalis, ilmestynyt sellaisessa muodossa. Minun toimessani niihin saa kyllin tutustua."

—"Ja oletko häntä tänään jo puhutellut?"

—"Juuri äsken, ja tässä hän itsekin jo tulee."

Äiti talutti Annaa ja seisatti hänet tohtori Nikoteemuksen wiereen Martti papin kirjoituspöydän luo. Kaikki oliwat juhlallisen näköisiä ja jäiwät hetkisen ääneti. Martti pappi ojensi wihdoin kätensä Annalle, joka pian waistomaisesti otti sen ja antoi wetää itsensä lähemmäksi isäänsä.

—"No, Anna, pysytkö wielä eilisessä lupauksessasi, ja oletko tarkoin miettinyt otettawan askeleen tärkeyttä?"

—"Niin olen."

—"Ja muistanut, että se mitä nyt teet ja päätät, on kaikeksi elinajaksesi."

—"Niin, elinajakseni."

—"Ja ettei kukaan ole sinua siihen wietelleyt?"

—"Niin."

—"Ja sinä, Nikoteemus Hourenius, mitä wastaat siihen?"

—"Lupaen iäti häntä rakastaa, ja parantaa hänen raskaan waiwansa."

Martti papin silmistä wierähti kyyneliä hänen kasvoillensa. Hän oli hetkisen äänetti ja tuijotti eteensä. Sitte kääntyi hän Annaan, ja katsottuaan häntä surullisesti silmiin, kääntyi wiimeksi waimoonsa päin ja sanoi: "No, ja äiti sitte, mitä on sinulla Riitta, annammeko pois tämän ainoan rakkaan lapsemme?"

—"Minullako?" sanoi Riitta huoaten ja pyyhkien wesisiä silmiään.
"Woinko minä sitä estää? Anna, Anna, jätätkö meidät nyt, lapsi kulta?"

—"Niin, jätän."

—"No, sitte Jumalan nimeen", huokasi Martti pappi, ja otettua tohtorin käden, hän laski Annan käden siihen, otti sitte kynän ja kirjoitti heidät kuulutuksiin.

—"Waan onko se niin wälttämätöntä, ettei wihkiäiset saisi tapahtua edes huomenna?" kysyi Martti pappi, kääntyen tohtoriin.

—"Aiwan wälttämätön, ja onhan Anna jo siihen suostunut, wain miten?"

—"Niin, olen suostunut."

—"No, tapahtukoon niin, minä kutsun kirkolta eräitä naapurua waan iltapuoleksi olemaan todistajina; ja Riitta walmistaa meille päiwällisen siksi kuin toimitus on ohitse; ja nyt Jumalan haltuun siksi kun palajan kirkosta."

Sillaikaa kun Martti pappi oli kirkossa, Riitta hääri päiwällisruokaa ja wälistä puuhasi koristuksia saliin. Lattia tuli nuorilla lehdillä peitetyksi, kukkaisseppeleitä hankittiin seinille ja jakut, mihin morsiusparin oli wihittäissä langettawa polwilleen, koristettiin nuorilla kukkasilla. Siniwuokkoja oli tuotu morsiamen pään koristusta warten, ja puolen päiwän ajaksi oli kaikki wihdoin walmistettu, paitsi morsiamen pukeminen, jonka äiti oli jättänyt wiimeiseksi työksensä. Anna oli koko aamupuolen käwellyt kuin unessa, hän oli ääneti katsellut wuoroin ruo'an laitosta, wuoroin koristustyötä huoneissa, ja kun äiti toisinaan kysyi: "onko tuo sinusta kaunista?" hän aina wastasi "niin, niin, se on kaunista." Tohtori taas, hän oli pistäinnyt kirkkoon, eräässä nurkassa kuulemaan saarnastuolista läheisen onnensa julistamista ja wiipyi siellä koko aamupuolen. Wihdoin alkoi hetki lähestyä, jolloin wihkiäiswarustukset piti olla walmisna. Ei ollut enää jäljellä kuin morsiamen pukeminen. Äiti otti nyt wihdoin senkin työksensä. Wietyä Annan kamariinsa, hän weti hänet polwillensa kuin pienen lapsen, harjasi ja laittoi somille kiehkuroille hänen kullaan wälkkywät hiuksensa, joiden päälle morsiuskruunuksi oli warustettu sepele tuoreita siniwuokkoja, ainoita kukkaisia mitä tällä wuoden ajalla jo oli saatawina.

—"Waan tuon mustan hameenko tahdot?" kysyi äiti, "minusta olisit somempi sinisessä."

—"Niin, sinisessä", wastasi Anna.

—"Ja tuon saman höytywän, joka oli minun morsiuswuntunani, olen säilyttänyt sen sinullekin morsiuswunnuksi."

—"Niin"; wastasi Anna, samoin kuin lapsi, jolle äiti laittaa ensimmäistä nukkea.

Kun Anna wihdoin oli walmiiksi puettu, asetti äiti hänet seisomaan eteensä ja katseli häntä joka puolelta, korjaillen wielä mikä ei ollut hänen mielestään oikein. Wiimeksi hän asetti siniwuokko=seppeleen hänen päähänsä. ja äitin sydän hypähti silloin ihastuksesta. Anna oli todellakin hurmaawan ihana, waikka wielä puuttui hänessä kauneuden ihanin koristus, tuo jalon wiattoman nuoruuden säihkywä tuli noissa Annan ihmeellisen suloisissa silmissä. Hän oli kuin ihanin maalauskuwa, jolta ei puuttunut muuta kuin eläwän sielun silmistä loistawa läpätunkewa hehku. Äitin ilo katsellessa tyttärensä ihanuutta ei ollut sentähden puhdas ja täydellinen, hänen kyneleensä oliwat yhden werran surun kuin ilon kyyneliä, ja hänelle wiwahti pian yhtäläinen tunto kuin jos olisi rakkaan lapsensa ruumis=arkku ummistanut, sitä koristaessaan morsiuspukuun tuon synkeän wielä pian tuntemattoman miehen wiereen. Kirkonkellon surullinen ääni samalla hetkellä kaikui hänelle kuin hautauskellon soitto. Mutta kauan ei saanut tämä tunto häntä wallita, ennenkun wälttämätön todellisuus weti hänet puoleensa. Tuolla astui jo Martti pappi tohtorin ja eräiden talonpoikain ja niiden emäntäin ja tyttären kanssa pappilaa kohti. Martti näytti wakaisemmalta kuin koskaan Riitta oli häntä ennen nähnyt, waan tuon synkeän tohtorin muoto oli kirkastunut, hän astui suorana ja ylpeänä ja katsahti rohkeudella ympärinsä. Nyt he tuliwat jo portaalle, salin owi aukesi ja wihkiäis=joukko astui sisään. Martti pappi meni kuitenkin suoraan kamariinsa, awasi käsikirjansa, waan jäi hetkisen istumaan äänetti. Hänen silmissään wärisi kyyneliä, joita hän näytti pidättäwän, mutta ne ryöstäysiwät kuitenkin irti, ja wieriwät hänen ryppyisille poskillensa. Sulhanen, joka hääwieraiden kanssa oli mennyt suorastaan saliin, seisoi jo koristettuun morsius=jakkujen edessä. Juhlallinen hiljaisuus wallitsi kaikkialla, kuin hautaispidoissa. Martti pappi weti wiitastansa ristikirjaisen pyyhkeen, niistäysi, pyyhkäsi silmiänsä ja otti wihdoin awatun käsikirjansa ja astui wakaisilla askelilla saliin, seisattuen

sulhaisen wastapäätä. Silloin awautui naristen pieni owi, ja äiti weti siitä perästänsä Annan ja antoi sen vastaan tulewan sulhasen käteen. Morsius=neidot, pari talonpojan tyttöjä, asettui morsiusparin taa. Vielä sitte hetkisen äänettämyys.

Turhaan näytti Martti pappi etsiwän jotakin mielen liikutusta Annan pian jähmettyneissä kaswon piirteissä. Häntä kauhistutti tuo lumouksen tapainen tywen, johon mikään tunteen wiwaus ei näyttänyt luowan wienointakaan wärähdystä. Hän katsahti vielä kerran waimoonsa, jonka silmissä hän näki sywimmän liikutuksen. Wihdoin täytyi hänen alkaa toimituksensa.

"Nimeen Isän, Pojan ja Pyhän hengen", lausui hän wapisewalla äänellä.

"Rakkaat ystäwät, Nikoteemus Hourenius ja myös Anna Martintytär"— jatkoi hän ja luki kirjasta wihkimys=menon esipuheen loppuun. Sitte hän laskei kirjan painumaan wähhän alas, katsoi jyrkästi tohtoria silmiin ja lausui woimallisella nyt juhlallisessa toimeensa wakaantuneella äänellä: "Minä kysyn sinulta Nikoteemus Hourenius, pyhän kolminaisuuden nimeen ja Jumalan seurakunnan läsnäollessa, tahdotko ottaa tämän ihmisen Anna Martintyttären awiowaimokses ja rakastaa häntä myötä= ja wastoinkäymisessä?"

—"Tahdon", wastasi tohtori jyrkästi, ja hänen silmänsä säihkyiwät silloin niin kummallisesti.

—"Ja sinulta Anna Martintytär", jatkoi Martti, mutta hänen äänensä taas wapisi ja hänen täytyi wetää sywästi henkeänsä, jatkaakseen aljettua lausettansa. Silloin kajahti eteisestä kummallisen laulun säweleet. Martin alettu kysymys keskeytyi. Kaikki hämmästyiwät ja kääntyiwät oween päin. Tohtori oli waalennut ja tullut lewottomaksi. Annan kaswoissa wiwahti ensimmäisen tunteen wärähdys. Hän nosti päätänsä, katsahti peljästyksellä ympärilleen. "Aih!", parkasi hän sitte kimakalla äänellä ja oli waipua maahan, waan äiti Riitta oli jo ehtinyt häntä tukemaan, juuri kuin hän jo herwahti woimatonna äitinsä syliin. Mutta tämä kesti waan eräitä silmän räpäyksiä, kun hän jo jälleen tointui, kawahti ylös ja ennenkuin kukaan oli ehtinyt sitä estää, hän syöksi owesta eteiseen ja kiljasten sanomattomalla ilolla lankesi Yrjö Eeronpojan kaulaan ja puristettuna hänen wahwaan syliinsä. Ääneti ja ilokyyneleet silmissä, makasi hän siinä, kun Martti ja Riitta oliwat ehtineet perästä ja tulleet eteiseen. Nähtyä heidät, Anna ryöstäytyi taas irti Yrjö Eeronpojan syleilystä, syöksi uudella innolla wanhempiansa vastaan, syleili heitä palawasti ja huudahtaen wuoroon "äiti, isä, kulta äiti, hywä isä! Minä olen maannut niin kauan, oi niitä hirmuisia unia—ja sinä Yrjö, jonka luulin kuolleeksi—oi, anna minun vielä tuntea, että todellakin elät ja, ettei se ole paljas haamusi, jonka näen." Ja taas puristui hän Yrjön kaulaan, ja Yrjö suuteli häntä nyt hohtawille poskille, otsaan ja wihdoin hänen palawille huulillensa. Mutta Martin silmistä tippui ilokyyneleet. Woi kuinka ihanana hän silloin oli, tuo äsken unessa käwellyt Anna! Jos tohtori olisi hänet tällä hetkellä nähnyt, olisi hänen täytynyt wasten tahtoansa sanoa, että Anna oli werrattomasti ihanampi ja suloisempi kuin se wiehättäwä kuwa, jonka hänen haaweksiwa aatteensa oli hänestä luonut—mutta tohtori parka, hän oli yleisen hälinän aikana pujahtanut ulos ja häwinnyt tietämättömiin. Joku oli nähnyt hänen täyttä nelistä ratsastaneen kirkon ohitse Turkuun päin menewää tietä.

Hän, waikka muuten täynnä sen ajan taikauskoa ja houreita, oli kokemuksesta niin paljon oppinut tuntemaan erinäisiä tauteja, että oli aiwan oikein käsittänyt Annan mielen wian wiimeisinä aikoina. Hänen tilansa oli nimittäin muuttunut pian sellaiseksi kuin unessa käwelijän, joka saattaa wakawilla askelilla käwellä korkeimman katon harjalla tahi pohjattoman sywyden reunalla, mutta siinä herätettynä säikähtää ja putoo alas. Tohtori aawisti myös oikein, että suurempi mielen liikutus, äkillinen wawahdus woi silmän räpäyksessä herättää tointumaan Annan, waan tämän herättämisen hän arweli tehdä wasta silloin kuin Anna olisi ollut laillisesti wihitty hänen waimoksensa ja kaukana suojelewista wanhemmista. Yrjö Eeronpojan laulu herätti yhtäkkiä Annan nukkuneet tunteet ja pelasti hänet petollisen tohtorinsa kawalista pauloista. Onnelliset wanhemmat eiwät woineet kyllin kiittää Yrjöä tästä heidän lapsensa pelastuksesta, joka, eräs hetki myöhemmin, olisi jo ollut auttamatta sysätty onnettomuuteen kawalimman petoksen uhriksi.

—"Hywät ystäwät," sanoi Martti pappi wihdoin kääntyen wieraihinsa, jotka ihmetellen oliwat seisattuneet katsomaan morsiamen äkillistä muuttumista. "Kuten näette, tänä aikana tapahtuu ihmeitä joka haaralla. Jumala on jälleen lahjoittanut meille rakkaan tyttäremme, hetkellä, jolla olimme jo hänen kadottaa. Warustettu hääpöytä on muuttunut kahden rakastawan kihlajais=pöydäksi, tulkaa nyt kaikki ottamaan osaa meidän iloomme. Sitte minä puhelen teille miten tämä ihme on tapahtunut."

Eräitä wiikkoja sen perästä Martti pappi seisoi onnellisen morsiusparin edessä lukien wihkimys=sanoja, ja kun hän nyt ilosta wapisewalla äänellä kysyi tyttäreltensä, tahdotko ottaa tämän Yrjö Eeronpojan j.n.e., silloin Anna wastasi taas niin, mutta se ei ollut enää tuo unessa käwelijän tunteeton niin, sillä hänen kaswoissaan loisti nyt se autuus, jonka tuntee se, joka myrskyn keskeltä on yht'äkkiä päässyt toiwotun sataman tyweneen.

Wuoden ihanimpana aikana sai nuori pariskunta wiettää lempiwiikkoja. Syys toi uuden sodan

kuningas Sigismundin ja Kaarle herttuan wälille. Suomen lopullinen kohtalo oli määrättävänä. Nuijasodan wiimeinen näytös oli alkanut. Yrjö Eeronpojan lewoton henki ei woinut silloin jäädä joutilaaksi. Hän syleili Annaa ja sanoi:

—"Tahdotko minun istua täällä wai mennä?"

—"Ei, ei, Yrjö, minä rakastan sinua liian paljon woidakseni isänmaalta ryöstää sinun woimallista neroasi. Mene, mene."

Ja Yrjö meni. Hän katosi pian moni=waiheisen sodan melskeeseen. Suomen woimakas aatelisto koetti wiimeiseen asti puolustaa Sigismundin wallan nimellä omaa asemaansa Suomessa. Mutta kansa ja kansan ystävät oliwat jo kyllästyneet tähän aateliston puoli=itsenäiseen asemaan ja he yhdistyiwät kaikki Ruotsin wallan=hoitajan Kaarle herttuan lipun alle. Nuijasodan historia kertoo minkä surullisen lopun sai tämä maassamme ensimmäinen koe muukalais=malliin tehdyn ylimys=wallan istuttamiseen.

Lähes kaksi vuotta oli Yrjö ollut poissa eikä Anna ollut hänestä saanut mitään tietoa, kun siihen aikaan ei ollut enemmän postia kuin sanomalehtiä. Martti pappi oli sill'aikaa tullut kiwuloiseksi ja pyytänyt apulaista. Sitä hän odotti joka päiwä. Talwi oli taas tulossa ja sitä waikeammaksi käwi Martin toimittaa wirkaansa. Oli eräs lauantai iltä, ulkona tuuli ja satoi lumiräntää. Jo oli tullut wallan pimeä, ja Martti pappi istui nojatuolissaan, mieltien huomista kirkonmenoa, joka nyt häntä peloitti. Riitta istui salissa kehuupuunsa ääressä pyörittäen wärttinäänsä, Anna oli istunut keskelle lattiaa, leikitellen pienen Martin kanssa, joka käweli ensimmäisiä askeliaan ja juoksi hajasäärin ja horjuen äitinsä syliin. Silloin kuului askelia eteisessä, kaikki hypähtiwät ylös, samassa myös salin owi awautui ja sisään astui nuori pappi.

—"Yrjö," kiljasi Anna ja juoksi, taluttaen pientä Marttia kädestä tulijalle vastaan, sillä Yrjö se todellakin oli, joka sodan tauottua oli wihittänyt itsensä papiksi ja tuli nyt apellensa wiran toimittajaksi.

Parin wuoden perästä Martti papin kuoltua, Yrjö Eeronpoika sai hänen wirkansa. Ei koskaan ollut uutterampaa pappia kappelissa ollut. Hän opetti kansaa sekä kirkossa että kodissa. Eräissä wuosissa hän sai lukutaidon lewitetyksi kaukaisimpiin kyliin ja kappelin asukkaat waurastuiwat suurella wauhdilla. Elnaikanaan sai Yrjö nähdä tämän ennen wähäisen kappelin emäpitäjänä, joka nykyaikana on Keski=Suomen isoimpia seurakuntia, Yrjö ja Anna saiwat elää yhdessä korkeaan ikään. He oliwat hywin onnellisia. Heidän monista perillisistään oli wielä monta miespolwea kirkkoherroina Salojärwellä, ja heidän kaukaisimmat jälkeläisensä tiesiwät wielä puhella esiäitistä Annasta, jota aikanaan oli nimitetty Salojärwen kukkaiseksi.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JUTELMIA LÄHELTÄ JA KAUKAA II: SALOJÄRWEN KUKKANEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you

have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic

works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to

the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.